

# Digitaliseret af | Digitised by



**DET KGL.  
BIBLIOTEK**

Royal Danish Library

Forfatter(e) | Author(s):

Titel | Title:

Udgivet år og sted | Publication time and place:

Fysiske størrelse | Physical extent:

udgivet af Venner.

Emil B. Sachs : et Mindeskrift

[Kbh.] : Steen Hasselbalch, [1923]

133 s. :

## DK

Værket kan være ophavsretligt beskyttet, og så må du kun bruge PDF-filen til personlig brug. Hvis ophavsmanden er død for mere end 70 år siden, er værket fri af ophavsret (public domain), og så kan du bruge værket frit. Hvis der er flere ophavsmænd, gælder den længstlevendes dødsår. Husk altid at kreditere ophavsmanden.

## UK

The work may be copyrighted in which case the PDF file may only be used for personal use. If the author died more than 70 years ago, the work becomes public domain and can then be freely used. If there are several authors, the year of death of the longest living person applies. Always remember to credit the author







46, - 3-8°





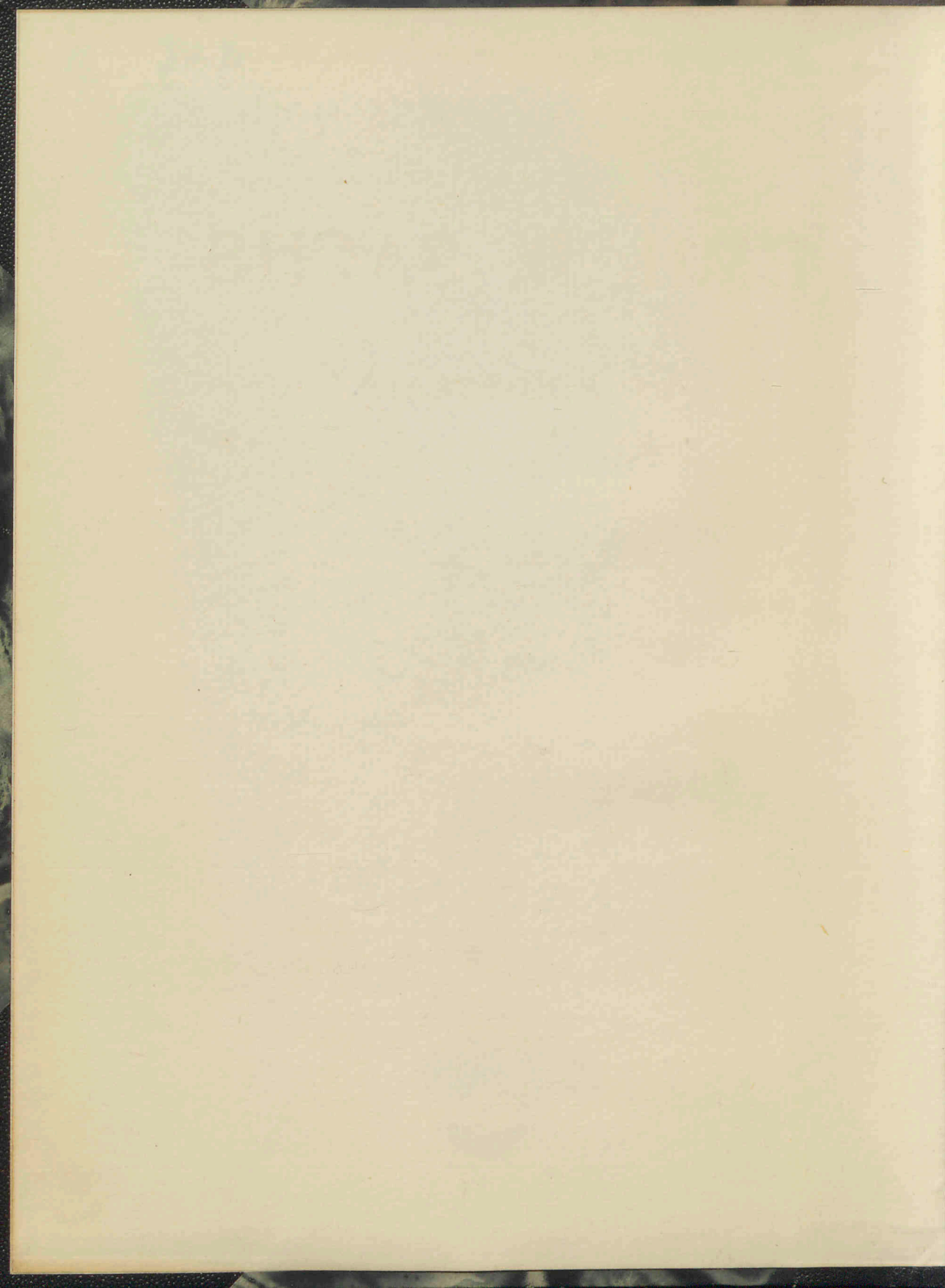
CARL B. SACHS

Det Kgl. Bibliotek



130025446136







# EMIL B. SACHS

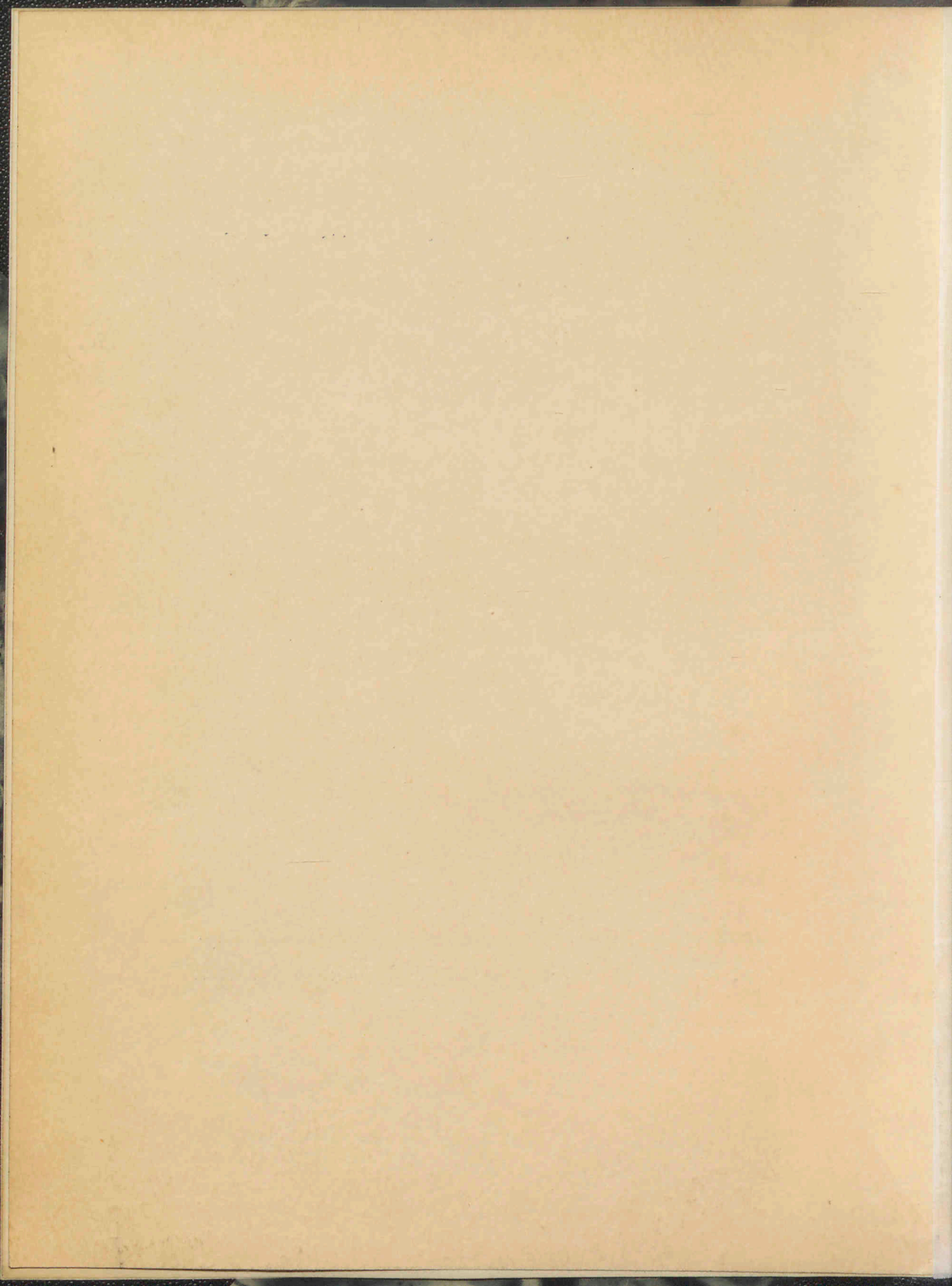
ET MINDESKRIFT

124.245

---

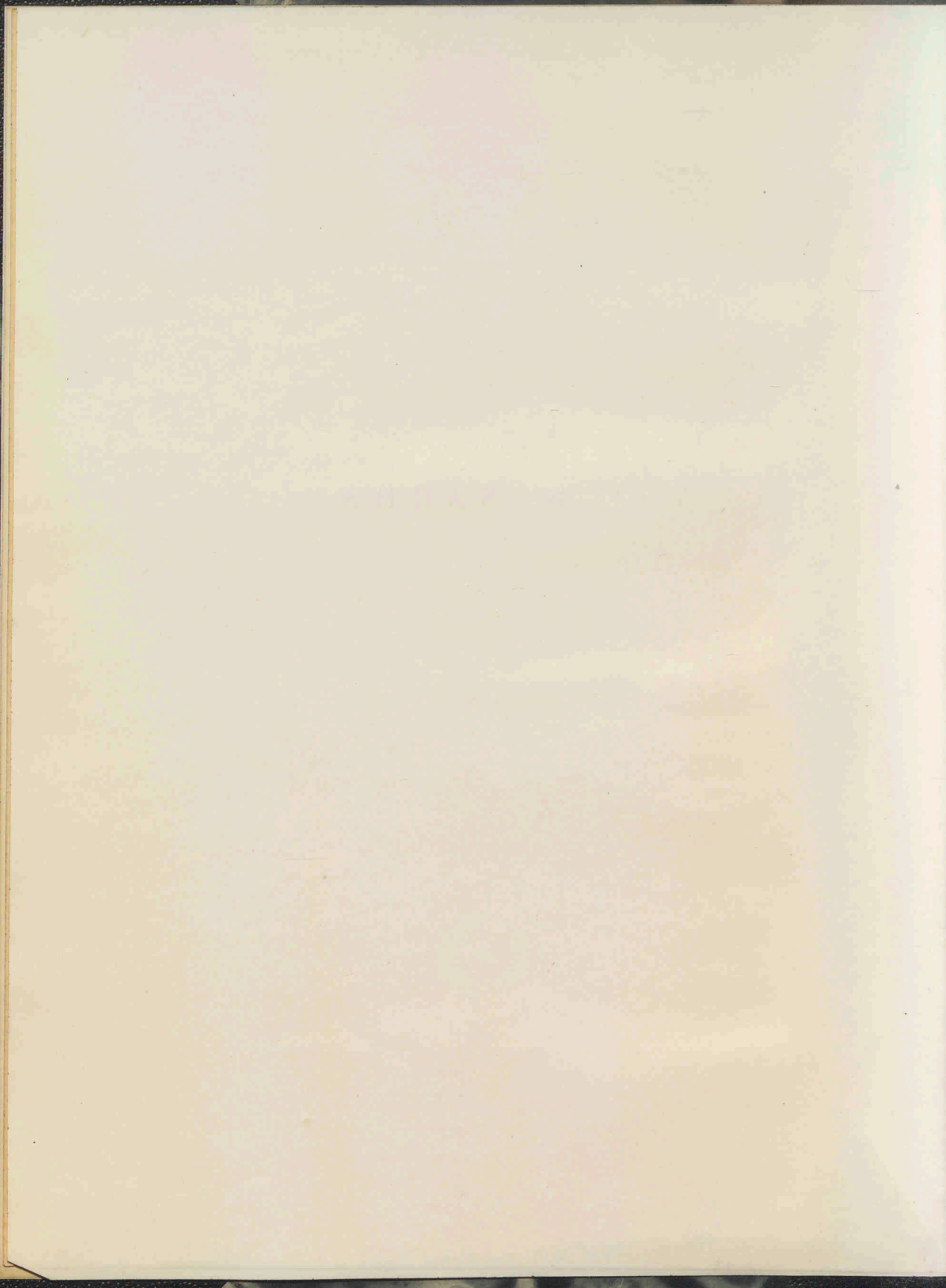
STEEN HASSELBALCHS FORLAG





EMIL B. SACHS

EMIL B. SACHS





# EMIL B. SACHS

*ET MINDESKRIFT*

*UDGIVET AF VENNER*

STEEN HASSELBALCHS FORLAG

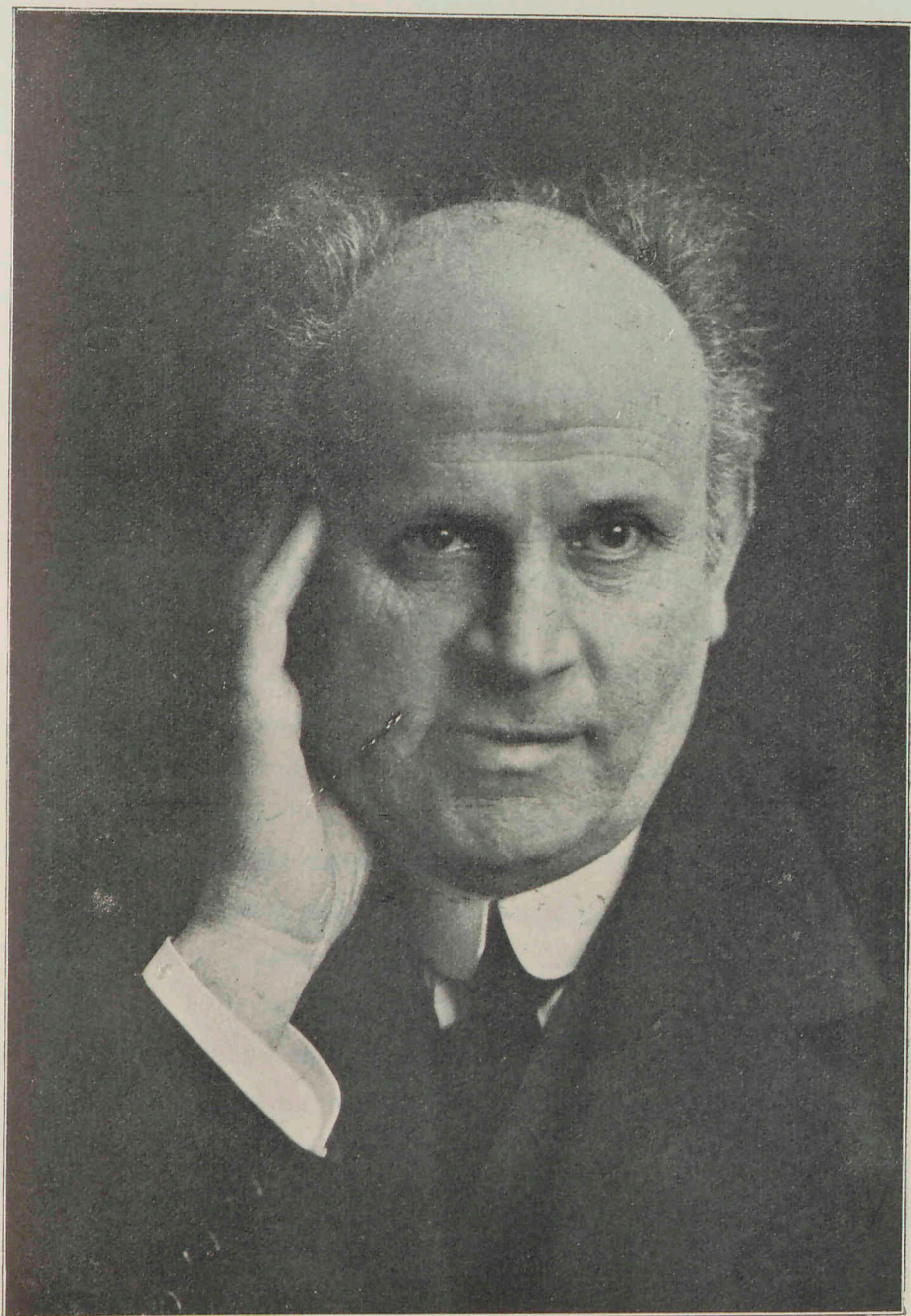
EMIL B. SACHS

ET MINDER

1892



HASSELBALCHS BOGTRYKKERI



*EMIL B. SACHS*  
1855—1920.





*U*middelbart efter *Emil B. Sachs'* Død opstod hos en Kreds af Elever og Venner af ham Ønsket om under en eller anden varig Form at fastholde hans Personligheds Billede, saaledes som han udfoldede sig dels i sin Gerning paa Købmandsskolen og dels udenfor denne gennem de humane og sociale Interesser, der var saa lidenskabelig en Del af hans Liv. At rejse et Monument paa hans Grav, vilde ikke udtrykke, hvad man ønskede fæstnet i Eftertidens Erindring, hvorfor man valgte gennem Skildringer at belyse de Træk, som var de fremtrædende i hans Fysiognomi og som gjorde ham til den sjældne, uforglemmelige Skikkelse han var.

Naar den foreliggende Bog, der er disse Skildrings beskedne Resultat, ikke er udkommet tidligere, skyldes dette forskellige Omstændigheder, for hvilke undertegnede, som uden at have haft Indflydelse paa Valget af Bidragydere har varetaget det redaktionelle Arbejde ved Bogens Udgivelse, alene bærer Skylden. Kommer Bogen sent, kommer den maa ske dog netop i rette Tid!

Tre Aar er gaaet, siden *Emil B. Sachs* døde, tre grumme Aar, og det kunde se ud Verden over, som om der ikke

*længer var Brug for den Godhedens, Pligtfølelsens, Uselvisk-  
hedens Aand, der besjælede ham i al hans Gerning. Desto  
dybere Grund er der da til at løfte Mindet om hans uegen-  
nyttige Liv frem og søge at levendegøre det for den Ungdom,  
som nu daglig har Tidens ringere Egenskaber for Øje, den  
Ungdom, som maaske ikke selv har kendt ham, men for  
hvis Udvikling han ofrede al sin Kraft.*

*Bogen om E m i l B. S a c h s udgives af en Kreds af hans  
Elever og Venner og tilegnes den danske Handelsstands  
Ungdom.*

*København 1923.*

*L. C. Nielsen.*



Du gode Mand med det varme Smil,  
hvor gjerne jeg dvæled hos dig!  
Men Livet piskede os frem i Il  
hver ud ad sin Enspurvevej.

Saa mødtes vi bare en enkelt Gang  
ved Storbyens Gadekryds,  
mens Svaler om grønne Taarne svang  
og Solen gav Kuplerne Kys.

Du smilte vemodigt og lettede din Hat;  
din Kind var bleven saa bleg;  
men midt i din spredte, indtagende Prat  
du pegte mod Svalernes Leg.

Du længtes mod Livet i Guds Natur  
paa Heden, ved Øresunds Skov,  
og dog gik du uden Knur i Bur  
og tog dig saa sjælden Forlov.

Du sled dig op og blev tidlig graa;  
du ofrede en Ungdom alt;  
du strø'de Sukker for Spurve smaa,  
mens selv du pikkede Salt.

Beständig at gavne, og hjælpe dem,  
der aldrig kan hjælpe igen,  
det blev dit Virke, det blev din Løn,  
du travle Menneskeven!

Endskjønt du elsked den *ædle* Form  
i Ler, Musik, Poesi,  
dit Hjærte skjælved ved hver Abnorm,  
der kravled over din Sti.

Foragtede Stakler, som knap kunde gaa,  
du rejste dem op, saa de gik;  
thi Sjælen, som faa faar Øje paa,  
fandt straks *dit* kjærlige Blik.

— Din faste Haand og dit varme Smil,  
din Iver for Godhed og Ret,  
det gjemmes nu under den Sorgens Pil,  
der venter enhver, som blev træt.

*Jeppe Aakjær.*

## EMIL B. SACHS OG KØBMANDSSKOLEN

Emil B. Sachs var Økonomiinspektør og Bibliotekar ved Købmandsskolen, men betegnedes i Almindelighed kun som Inspektør. Det var imidlertid kun en ydre Etikette, der slet ikke giver noget Begreb om hans uhyre mangesidige Arbejde ved Købmandsskolen og hans Betydning for den. Omvendt gav Titlen Anledning til, at



*Købmandsskolen.*



han opfattedes som Skolens pædagogiske Leder, skønt det netop var den Side af Virksomheden, han egentlig intet havde med at gøre.

Som Økonomiinspektør havde han Skolens Regnskabsvæsen under sig. Det mekaniske Arbejde med Tallene var i Grunden noget, der laa hans Natur ret fjernt; men trods det blev det med hans stærke Pligtfølelse og store Kærlighed til sin Gærning gjort med den Nøjagtighed og Akkuratesse, der var ham egen ved alt skriftligt Arbejde. Det var ikke helt uberettiget, at han havde virket som Skrivelærer ved Studentersamfundets Arbejderundervisning, han havde virkelig store Forudsætninger i den Retning, og han blev forsaavidt ogsaa ved at være Skrivelærer; thi de unge Mennesker, han opdrog paa Skolens Kontor, fik altid i ledige Øjeblikke et større eller mindre Kursus i Skrivning hos ham, og jeg tør næsten paastaa, at en af vore Medarbejdere kunde han ikke lide paa Grund af hans klodsede og ubehjælpssomme Skrift.

Bag ved denne Sans for Orden laa ogsaa nok hans Uddannelse som Købmand, der jo netop faldt i en Tid, hvor der blev ofret meget paa den Side af Uddannelsen. Utallige er de af vore Elever, der ved Indmeldelsen har faaet en fast lille Opstrammer, naar Sachs saa, hvor daarligt de skrev, og mangen Gang er et og andet Sprog eller maaske endnu højere liggende Fag af ham blevet strøget og erstattet med Skrivning under Elevens lydelige Protester, der dog vistnok i de fleste Tilfælde senere hen er blevet til en beskeden Tak, selv om den ikke er naaet uden for Elevens Tanke. Sachs var derfor ogsaa altid en sikker Mand, naar ved Prøverne Elevernes Skrift og Orden skulde bedømmes. Der var ofte kort Tid dertil, og mange var der at komme igennem; men alligevel stillede han selv i sine travleste Perioder Tid til Raadighed; det fik saa gaa ud over Søndagene og Aftenerne, og ved det Samarbejde, han derigennem havde med Skolens Skrivelærere, øvede han stor Indflydelse paa Skolens Skriveundervisning og Sansen for Orden med skriftlige Arbejder.

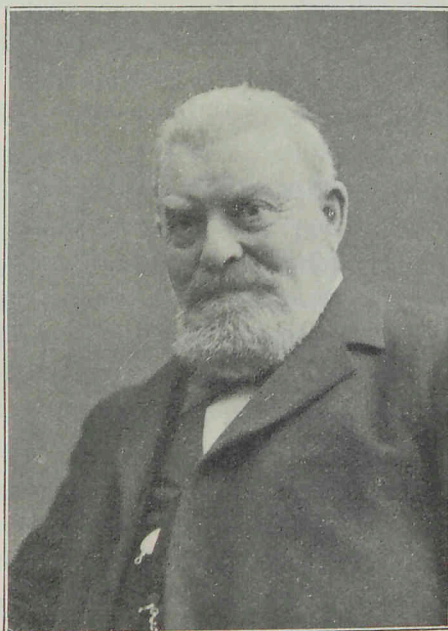
Kom man ind paa Sachs' Kontor, fik man ikke Indtryk af, at han

var i Besiddelse af Ordenssans. Paa hans Bord laa altid mægtige Papirdynger, og aabnede han sin Bordskuffe, saa var det Indblik, man fik i den, just ikke det, at her var god Orden. Men den Uorden var absolut kun tilsyneladende. Med sikker Haand greb han i Papirbunken og tog det frem, det drejede sig om.

Han gik med hele sit Liv og Sjæl op i sin Skole og havde efterhaanden — og her mærker man maaske igen den tidligere Forretningsmand — hele Virksomheden i Hovedet. Det var muligt for ham, da han var vokset op med den fra Begyndelsen af. Og saaledes var

det ogsaa med Regnskabet. Intet Beløb i en stor og mangesidet Skoles ret indviklede Lønningsforhold kunde passere ham, uden at han straks var klar over, om det stemte eller ikke; skønt det ikke var hans Opgave at have Rede paa Lønningsbestemmelsernes Enkeltheder.

Paa samme Maade var det med Legaterne og Stipendierne. Han havde ganske vist en Bog, hvori alle Bestemmelserne omhyggeligt og sirligt var indført med hans faste Haandskrift, men den greb han aldrig til; skulde der skaffes Penge, saa vidste han straks, hvad Legat der netop var Penge paa til den Anvendelse, og der var næsten altid Penge til, hvad det skulde være, naar det var noget, der gavnede Skolen eller kunde hjælpe en ung Mand frem, og var der ingen, saa havde han sine Kilder ude i Byen at øse af. Han behøvede



*Holger Petersen.*



blot at gaa til Holger Petersen, saa fik han straks de nødvendige Penge, og jeg ved aldrig, han har faaet Afslag der; af og til havde han ogsaa andre i Baghaanden. Der var heller ikke nogen Grund til at give Sachs Afslag; for hans Anmodninger om Hjælp var altid saa moderate og velbegrundede, at der kun var at spørge om, hvor meget han skulde have.

Han var Skolen en udmærket Økonom. Efterhaanden som der blev lagt Beslag paa ham paa saa mange Maader, kneb det for ham at faa Tid til at passe sit Regnskab, og han sad derfor tit om Søndagen, undte sig ofte ikke fri i de mindre Ferier og indskrænkede tit Sommerferien til et Minimum for at faa sit Regnskab à jour. Han var som sagt fra Begyndelsen af vant til at have det hele i Hovedet som den gode Husmoder, der skal faa Pengene til at slaa til og derfor er forfærdelig økonomisk til daglig, men til Gengæld overrasker Familien, Venner og Bekendte med en Gave eller Festlighed, som man slet ikke troede, der var Raad til. I det daglige Liv var Sachs nærmest paaholdende; han kunde gøre en forfærdelig Mængde Vrøvl over en ganske ubetydelig Udgift; men saa havde han som Regel ogsaa Penge i Kassen, naar man kom til ham og talte om et eller andet, man syntes der skulde gøres, men som man paa Forhaand gik ud fra, at der ikke var Raad til; og naar man med Betænelighed imødesaa det Underskud, Aaret maatte bringe, blev man behageligt overrasket ved at faa at vide, at der i Aarets Løb var lagt forskellige Beløb til Side, saa Underskuddet til Slut viste sig ikke at være saa farligt endda. Ved Tilrettelæggelsen af den Økonomi havde Holger Petersen og Sachs stukket Hovederne sammen som forudseende Fædre, der sætter Penge fast til Fordel for Børnene. Men skulde der paa den anden Side være Fest, saa var der ingen af dem, der saa paa Skillingen.

Saadan var Forholdene i de gode Aar, og det var den længste Tid, Sachs virkede ved Købmandsskolen; men desværre slap han ikke for til sidst at faa de vanskelige og magre Aar med, og de

gav meget Arbejde, efter Sachs' omhyggelige og samvittighedsfulde Maade at arbejde paa et alt for overvældende Ekstraarbejde. Der maatte udarbejdes lange Redegørelser til Staten for at opnaa Ekstratilskud, føres vidtløftige og endeløse Lønforhandlinger, laves Opstillinger til Bestyrelsen, for at denne kunde danne sig et Skøn over den økonomiske Situation, og som Regel skulde alle disse Ting altid fremmes med størst mulig Hurtighed. De sled paa Sachs' Humør. Han kunde ikke mere have det altsammen i Hovedet, Nyttens af det var ikke altid til at overse, og Tanken om, at det maaske kunde blive vanskeligt for hans kære Skole at klare de økonomiske Krav, der vilde blive stillet til den, alt det tilsammen forstærkede hans naturlige Lede ved Regnskabsvæsen, saa jeg tror, det ofte faldt ham vanskeligere, end naturligt var, og virkede irriterende paa hans Sind. Han kunde under disse vidtløftige Pengeforhandlinger blive træt, hvad han jo ellers aldrig blev, naar det drejede sig om Skolen, og hans Tumlen med Regnskabet mellem hans Hjemkomst fra Amerika og hans Død har sikkert slidt for stærkt paa hans Kræfter.

Som Inspektør havde Sachs Bygningen under sig, og mangt og meget blev derfor præget af hans kunstneriske Sans og fine Smag. Som Eksempel skal jeg blot anføre, hvad han ved smaa Midler fik bragt i Stand i Konversationsværelset, et kedeligt, langstrakt Rum, der under hans Haand blev den hyggeligste Samlingsstue for de unge. Hans Evne til at hygge og pynte op tog han stadig i sin Tjeneste til god Paavirkning af de unge. Med nogle faa Grankviste paa Læsesalen op mod Jul skabte han en vis Julestemning der, og saa snart der var udsprungne Bøgegrene at faa, var alle Vaserne fyldte; thi Foraarets Komme skulde ogsaa mærkes paa Læsesalen. Baade ved disse smaa Arrangementer og i den gode Smag, der i det hele var over, hvad Sachs havde med at gøre, har han listet de første Spirer til vordende Skønhedssans ind i mangan en Elevs Sind. Men naturligvis udfoldede hans Evner paa dette Omraade sig først rigtig ved festlige Lejligheder, hvor han ofte ved ganske enkelte Midler



forstod at skabe noget fint og stemningsfuldt, som straks betog Deltagerne og fra Festens Begyndelse medvirkede til at skabe den hyggelige og hjertelige Stemning, der var Sachs' Maal.

Det var de samme Anlæg, der gjorde Sachs til Lærer for de unge Ekspeditricer. Som tidligere Manufakturgrosserer havde han de nødvendige faglige Forudsætninger. Men det var i Virkeligheden ikke Købmanden i ham, men hans sikre Smag og store Interesse for de unge, der gjorde, at han fik saa meget ud af denne Undervisning. Hans Evne til at sammenstille Farver og Stoffer maatte udvikle de unge Pigers Smag. Her ydede han meget, og det forstod hans tidligere Fagfæller udmærket; man saa det bedst deraf, at de altid mødte talrigt op ved de afsluttende Prøver, og jeg er overbevist om, at de gjorde det mest for at glæde sig over Sachs' Smag og Lune, der her rigtigt udfoldede sig og gjorde disse Prøver fra trættende Eksaminationer til belærende Samvær med en Mand, der forstod at gyde sin Kunstforstand ud over Butikkens daglige Trivialiteter. At Sachs vandt sine Elevers Hengivenhed, er en Selvfølge, og alligevel var han aldrig helt tilfreds med sin Lærergerning. Som den, der stillede de største Fordringer til sig selv, syntes han aldrig, han ydede nok. Han ydede snarere for meget for disse unge og uudviklede Sind.

For Sachs selv havde denne Undervisning den Betydning, at han kom til at se anderledes paa Lærergerningen, end han hidtil havde gjort. I Grunden kunde han ikke lide Lærere. Det Pedanteri, som Lærergerningen altid fører noget med sig af, var hans impulsive Natur imod. Inderst inde lurede vist ogsaa den Tanke, som ogsaa træffes hos andre store Skoleidealister, at Lærergerningen er en saa ophøjet Gerning, at den egentlig kun fuldt ud kan udøves af Idealister, for hvem saa materialistiske Ting som f. Eks. en passende Betaling for Arbejdet maa være ligegyldige, og nu faldt Sachs' Virke netop i den Tid, da den private Lærerstand i København organiserede sig og stillede sine Krav.

Paa den anden Side var han den første til at anerkende en dygtig Lærer, og han saa en Ven i enhver Lærer, hos hvem han sporede det mindste Tegn paa, at han havde Forstaaelse af, at de unge Mennesker var mere end Elever i Købmandsskolen, og at man derfor ogsaa efter Evne skulde støtte og hjælpe dem fagligt og menneskeligt. Hans Forstaaelse af Lærergerningen voksede imidlertid med Aarene, og da han selv blev Lærer, begyndte han først ret at fatte, at der maa System og Metode til, skal Eleverne faa det rette Udbytte af Arbejdet og Læreren den rette Glæde af sit Slid.

Med Undtagelse af de Par Timer om Ugen, Sachs underviste, var han paa Kontoret tidlig og sildig. Trods sin Optagethed fulgte han med i alle Enkeltheder der, og han var slet ikke rar at komme ud for, naar noget ikke var lavet, som det skulde være. Han var meget bestemt i sine Krav, og naar de ikke blev opfyldt, sagde han sin Mening rent ud, til hvem af sine Medarbejdere det saa end var, og hans Form kunde tit være meget skarp; men saarende var den aldrig. Og havde han selv en Følelse af, at han var gaaet for vidt, holdt han sig ikke for god til snarest muligt at gøre den mest uforbeholdne Undskyldning og vandt ved denne Optræden Folk for sig, som ellers stod ham ret fjernt. Jeg tør derfor roligt paastaa, at alle hans Medarbejdere, selv om han af og til havde skældt dem grundigt ud, alligevel holdt af ham; dertil bidrog i høj Grad hans Humør og Evne til at kunne se det morsomme ved en Sag, hvor andre ikke fik Øje paa den, og fremstille det, saa man maatte le med ham.

Derved blev der uvilkaarligt en vis munter Stemning over Samarbejdet med ham, som vi aldrig glemmer, og som tit fik os til at slide næsten over Evne. Jeg tænker herved særlig paa Indmeldelserne til Aftenskolen om Efteraaret, hvor vi alle sammen i Uger arbejdede det meste af Døgnet, saa de Krav, der stilledes, navnlig til de unge paa Kontoret, tit var lige store nok; men jeg har aldrig hørt Klager derover; for jeg tror, at vi alle satte en Ære i at kunne klare Arbejdet, saa vi kunde være færdige til det fastsatte Tids-



punkt. I denne Forbindelse gjorde det uhyre meget, at Sachs aldrig skaanede sig selv. For at naa at blive færdig — han skulde helst være færdig en Dag før Tiden — sad han hvert Aar med til langt ud paa Natten, og det nyttede ikke noget, da han blev ældre, at komme med Henstillinger til ham om at skaane sig; de blev nærmest opfattet som Fornærmelser; han vilde selv være med til det sidste og havde af den Grund nær sprængt sig ved en saadan Indmeldelse; men det var ikke muligt at faa ham i Seng, før han bogstaveligt talt en Morgen ikke mere kunde staa op af den.

Man kunde tænke sig, at ved et saa stort kontormæssigt Arbejde, som disse Indmeldelser er, hvor alt vedrørende c. 2000 Elever med de forskellige Ønsker med Hensyn til Fag, Læsetid og Timefordeling skal ordnes paa ca. 8 Dage, var det ikke morsomt at have en saa impulsiv Natur som Sachs til Leder. Men det var det netop; hele Tilrettelæggelsen var nøje gennemtænkt og blev nøje fulgt; han havde fra de første Aar, da Elevantallet steg i voldsomme Spring, saa Gennemførelsen af Arbejdet hver Gang var et Lykketræf, en Skræk i Blodet for, at alting ikke skulde „klappe“, som han udtrykte sig, og derfor holdt han pedantisk fast ved den engang lagte Plan; men opdagede vi saa under Arbejdet, at der kunde gennemføres Reformer, var han den ivrigste og villigste til at gennemføre dem i næste Omgang, navnlig naar han kunde se, at den enkelte Elev derved fik en mere personlig Behandling end hidtil; for ved Samarbejdet med Sachs lærte vi, at vi ikke arbejdede med Nummere, selv om vi skulde igennem en uhyre Række af dem, men med levende Mennesker.

Saa han f. Eks. under Skemalægningen, at en lille Elev i Konfirmationsalderen havde faaet sine Timer lagt saadan, at han kun paa en uhyre forceret Maade kunde naa hjem og spise mellem Kontortiden og Skolen, saa maatte det forandres, ligemeget hvormegen Ulejlighed det saa kostede; han skyede i saa Fald ingen Umage for at klargøre sig hele Forholdet ved at studere Afstande, Spor-

veje, om Firmaet lukkede præcist eller ikke. Men al Ulejligheden og Sliddet var som vejret bort, naar han saa ved en eller anden Elev mindedes en munter Oplevelse, eller gav os et Indblik i, fra hvor beskedne Forhold en anden ved sammenbidt Energi og hans Støtte havde arbejdet sig op. Og der var slet ingen, der tænkte paa, at vi endnu havde et Par sene Arbejdstimer for os, naar vi alle sammen sad bænkedes i hans Køkken til en beskedne Kop Te. Saa var den glade Stemning der straks og bortvejrede den Træthed, man maaske kunde begynde at mærke. Sachs var Sjælen i og vor Samvittighed ved al den Slags Arbejde; ved sin rige Personlighed tvang han os uvilkaarligt til at arbejde i sin Aand, saa vi fik den Institution, vi arbejdede ved, kær og gerne ofrede os for den.

Men hvordan sad nu Sachs paa sit Kontor Dagen igennem? Ja, megen Ro til Arbejdet i Kontortiden fik han sjælden. Som Forretningsmand var han vant til at være til Kundernes Disposition til enhver Tid, og det Princip førte han med sig over til Skolen. Han var næppe kommet om Morgenen, før Folk strømmede ind, eller han blev ringet op for at give Raad og Vejledning. Og hvem kom ikke til ham? Der kom unge Mennesker for at spørge ham til Raads med Hensyn til deres Undervisning, eller om de skulde tage imod det Tilbud om en ny Plads, de havde faaet, eller for at bede ham om at skaffe dem en ny Plads, eller hjælpe dem til Udlandet o. s. v. Der kom gamle Elever blot for at hilse paa ham og nyde den Glæde, en Samtale med ham var; maaske kom de ogsaa for at søge Raad og Vejledning hos ham med Hensyn til nye Stillinger, eller for at lette deres Hjerte for ham i vanskelige Situationer. Der kom Forældre alene eller med deres Børn for at faa at vide, hvordan de nu bedst skulde faa deres Søn eller Datter uddannet og anbragt, og det var Forældre fra alle Samfundsklasser; ganske vist var Sachs gennem sin mangesidige Virksomhed kommet i Berøring med mange Slags Mennesker, men alligevel undrede jeg mig tit over, hvordan en og anden havde opdaget ham.

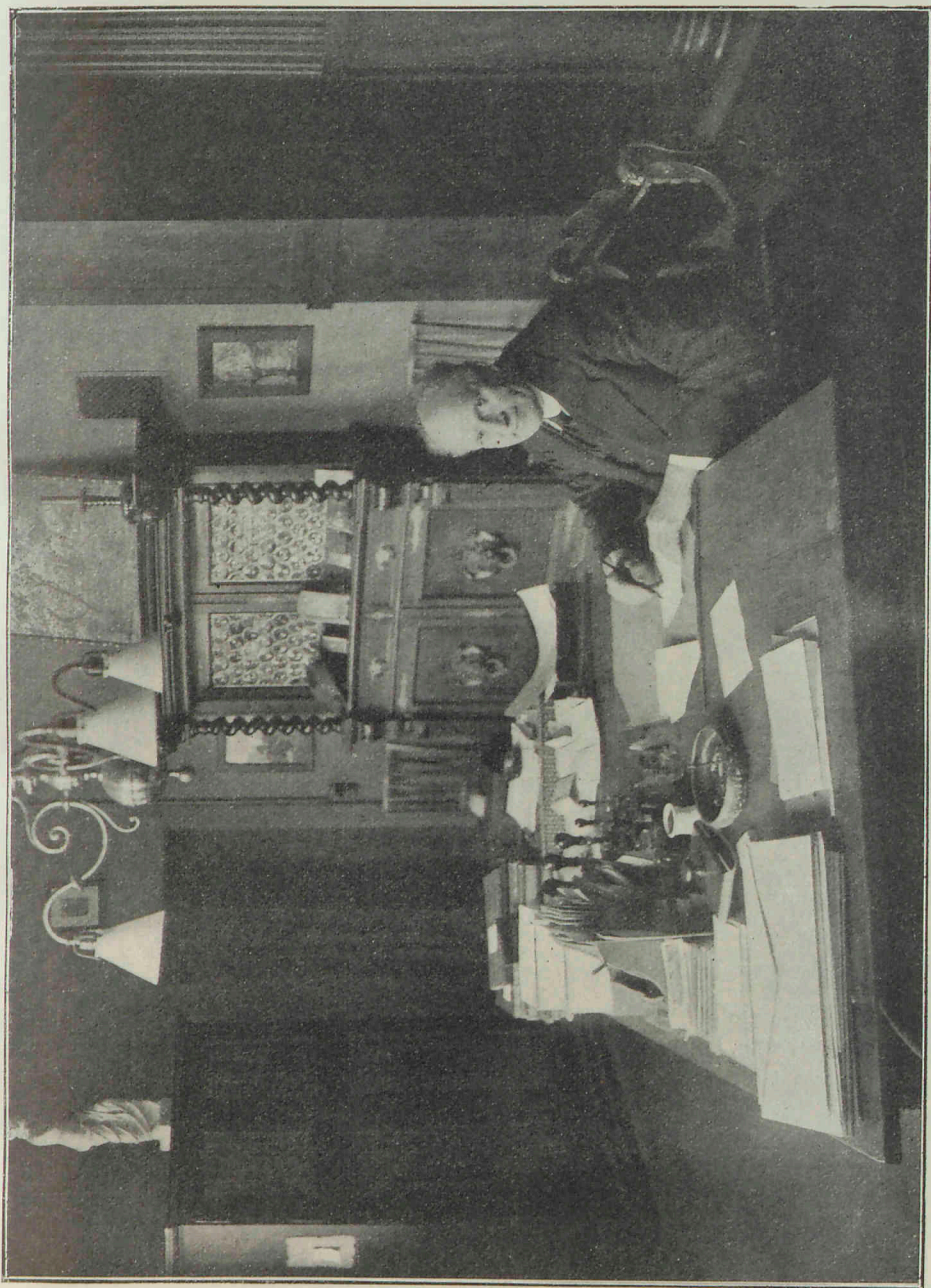


Der kom Folk fra velgørende Foreninger, som han var med i, eller de vilde have ham med i; der kom Kunstnere for at faa en Haandsrækning eller Opmuntring, og de gik ikke derfra uden at have faaet et godt Raad. Der kom Forretningsfolk af alle Arter, navnlig naar det gjaldt Børnenes Uddannelse, men ellers var det dem, der Dagen igennem lagde Beslag paa ham i Telefonen for at faa Raad med Hensyn til deres Børns Uddannelse, deres unge Menneskers Skolegang, og her havde naturligvis hver sine specielle Ønsker, for at faa ham til at skaffe sig en Lærling eller maaske en Mand til en meget betroet Stilling. Om alt henvendte Folk sig til Sachs, og de gjorde det, fordi de hurtigt opdagede, at det var en Mand, de kunde have Tillid til, og fordi de altid fik et Raad, som de havde en Følelse af var underbygget af stærk Forstaaelse og et absolut Ønske om at finde det bedste i det givne Tilfælde.

Det var ikke altid, at det Raad, de fik, passede i deres Kram; her var Sachs upaavirkelig; naar han var klar over, at det bedste for en ung Mand var den Vej, han anviste, skar han igennem alle Indvendinger, enten det var Forældre eller Principaler, det drejede sig om; han tog tit i Telefonen en Tørn med en uforstaaende eller alt for fordringsfuld Principal; men selv om Anskuelserne var forskellige og tit tørnede haardt sammen, saa tror jeg ikke, der var nogen, der bar Nag til Sachs af den Grund; for naar de fik tænkt sig om, maatte de over for sig selv indrømme, at han kun handlede efter sin faste Overbevisning om, hvad der var det bedste for de unge Mennesker.

Hvad Sachs har betydet for Købmandsskolen ved sin Virksomhed som Raadgiver og Hjælper i utallige Tilfælde, lader sig ikke værdsætte. Ved sin Tiltræden medførte han som tilhørende en vidt-forgrenet og indflydelsesrig Familie og fra sin Virksomhed som Købmand en Mængde Forbindelser inden for den københavnske Forretningsverden, og det var en stor Støtte for Købmandsskolen i dens første Aar. Den gled derfor ganske umærkeligt som en Selv-





*Emil B. Sachs ved sit Skrivebord.*

følge ind i en Række betydende Mænds Tanker, og det Grundlag, han begyndte med, forstod han gennem Aarene ved sin Virksomhed stadig at udvide og befæste, saa han inden for Københavns Handelsstand sammen med Holger Petersen og Harald Fredericia lagde et bredt Fundament for Købmandsskolens Trivsel, uden hvilken den ikke var vokset saa hurtigt og navnlig ikke var blevet følt som Handelsstandens egen Skole i den Grad, som den blev det og ogsaa fortjente det, solidt ledet, som den blev det i pædagogisk Henseende.

Ved 4-Tiden plejede Sachs at forlade sit Kontor for hurtigt at indtage en beskeden Middag i et Pensionat i Nærheden, og efter et kort Hvil, hvis han da blev ladt i Fred, var han igen paa Skolen Kl. 6, men nu i sin Egenskab af Bibliotekar. Og paa Biblioteket blev han til Kl. 10.

En saa lang Arbejdsdag var en Urimelighed for en Mand med Sachs' Betydning, og jeg har derfor ofte snakket med ham om, at han skulde opgive Biblioteket, men det var umuligt at komme nogen Vegne med ham i saa Henseende; først forklarede han altid paa sin skæmtefulde Maade, at det var det Arbejde, der holdt ham frisk og sund. Var han ikke optaget om Aftenen, vilde han paa Grund af hans umaadelige mange Bekendtskaber være ude hver Aften og derigennem blive en kedelig Praas; det paastod han nemlig, at alle Ungkarle blev, der helligede sig for stærkt til Selskabslivet. Det var for hans Vedkommende det rene Snak; der var ikke noget mere glimrende Selskabsmenneske end han; hans muntre Væsen, udprægede Meninger og den karakteristiske Maade, hvorpaa han kastede Lys over sin Opfattelse ved en ualmindelig velfortalt Historie, maatte altid gøre sin Virkning og gøre ham til et søgt Midtpunkt i Selskabslivet; han maatte derfor ogsaa høre mange Beklagelser fra sine Venner over, at han var saa vanskelig at faa fat i. Hans Undskyldning var da altid, at han var optaget paa Skolen, og han holdt i Virkeligheden saa meget af sin Skole, at der tit skulde



store og indtrængende Overtalelser til for at faa ham ud, selv om han i og for sig glædede sig til netop at være sammen med de Mennesker, der indbød ham; men overfor Skolen traadte Hensynet til Vennerne absolut i Baggrunden. Og fik man ham endelig overtalt, saa sørgede han som oftest for at faa Lov til at komme bagefter, saaledes at han alligevel kunde være til Stede i sit kære Bibliotek i den travle Tid der.

Arbejdet paa Biblioteket bestod i to saa forskellige Ting som at laane Bøger ud og indkassere Skolepenge. Vi var enige om, at Inkassationen af Skolepengene slet ikke hørte hjemme der; den kunde i travle Frikvarterer virke ret forstyrrende paa dem, der benyttede Bibliotekets Læsesal.

Og i Aarenes Løb har vi drøftet mange Forslag om at henlægge Inkassationen til andre Lokaler, og enkelte af dem blev ogsaa vedtaget, men aldrig ført ud i Praksis; for gennem denne Inkassationskommission kom Sachs i Berøring med de fleste af Skolens Elever. Saa biblioteksinteresseret han var, var han tit inde paa Tanken om, at Biblioteket burde indrettes og ledes efter moderne Biblioteksprincipper, og jeg tror endogsaa, han selv engang deltog i et Bibliotekarkursus; men det traadte altsammen i Baggrunden for den Tanke hos ham: „Her har jeg den mest glimrende Lejlighed til at komme i Berøring med de flest mulige af Skolens Elever, og hvad jeg derigennem kan komme til at gøre for de unge Mennesker er og bliver Kernen i min Virksomhed“. Det var den egentlige Grund til, at han altid skød Tanken om at lade Biblioteksarbejdet gaa fra sig til Side.

Paa Biblioteket var Sachs uindskrænket Enehersker; der var et Biblioteksudvalg, men jeg tror ikke, det nogen Sinde gjorde sin Indflydelse gældende, og det var godt det samme; thi større Indvendinger og Henstillinger med Hensyn til forandret Bogvalg o. lign. vilde han næppe have taalt. Det behøvedes heller ikke, thi Biblioteket var hos ham i de bedste Hænder. Han var altid til de unges Tjeneste, naar det gjaldt om at finde den rette Læsning for dem. Han var selv

en fint litterært dannet Mand, opvokset som han var i et Hjem, der baade gennem Slægtskab og aandelige Interesser havde staaet i den nøjeste Kontakt med 70'ernes førende Mænd, og han blev ved med at holde Føling med Tidens litterære Foreteelser.

For hans litterære Smag var det en Overvindelse at udlaaene Carit Etlar og lignende Ungdomslitteratur; men han forstod, at man skulde begynde med de unge, hvor deres Interesse laa; men naar de havde læst et Par Bøger af en saadan Forfatter, var han der med Forslag om at prøve en anden, og paa den Maade listede han de intelligente Elever over fra den rene Underholdningslitteratur til den værdifulde, gode Litteratur og vakte hos enkelte af dem Særinteresser, navnlig i Retning af Kunst, som fik den mest gennemgribende Betydning for disses hele Fremtidsskæbne. Derfor var efter hans Mening ikke nogen Bog for god til vort Bibliotek; det fik saa være, at den kun blev læst af en ganske enkelt Elev; men denne Elev fortjente da ogsaa, at Bogen var der til ham. Biblioteket blev i Sachs' Haand et vigtigt Middel til Fremme af den unge Købmandsstands Almendannelse.

Hvor elskelig han var i det enkelte Tilfælde, ligesaa bestemt var han som Leder af Læsesalen, han taalte absolut ingen Snakken her, og hvis et „Hys“ fra ham ikke øjeblikkelig blev efterkommet, skulde han snart være der, og det fortælles, at hans første Bekendtskab med en Elev, som siden kom til at sætte overordentlig Pris paa ham, var et venskabeligt, men dog noget eftertrykkeligt Dask paa Øret, da Eleven ikke hurtig nok holdt inde med sin Snak med en Kammerat.

Gennem Samtale om Bøgerne gled Sachs ganske stille ind i de unges Fortrolighed; de fortalte ham om deres Plads, om deres Hjem, om deres smaa Bekymringer og Glæder o. s. v., og Sachs' store Forstaaelse for alt dette gjorde ham snart til deres fortrolige, og da der ingen Grænser var for, hvem han kunde omfatte med sin Fortrolighed, var de, der søgte Bibliotek og Læsesal, ham ikke nok,



han maatte saa vidt muligt have fat i dem alle sammen. Der var jo mange Elever, der kun kom paa Læsesalen for at betale Skolepenge og ingen Interesse havde for Læsning og Bøger. Her var allerede paa Forhaand den Opgave at faa vakt en Smule aandelig Interesse hos dem med; de trængte allerhaardst til det, ogsaa fordi de tit kom fra de mindste Hjem. De, der af egen Drift søgte Læsesal og Bibliotek, var paa Forhaand et Skridt længere fremme.

Men hvor mange aandelige Interesser, Sachs end havde, hvor stærkt han end elskede Kunst og Litteratur, saa blev dog under hans Arbejde paa Købmandsskolen social Medfølelse en stærkere og stærkere Drivkraft i hele hans Virksomhed. Gjorde en Elev et forkomment Indtryk, saa kunde Sachs have ligesaa travlt, det skulde være, han fik paa en eller anden Maade en saadan Elev taget til Side og fik snakket med ham. Var der noget i Vejen med ham rent legemligt, fik Sachs ham hjulpet til Læge; navnlig havde han en forbavsende Evne til at se, om de unge led af Polyper, og mangen en træg Elev har han gjort Livet lysere for ved at faa dem fjærnet. Hans Hjerte allernærmest stod Krøblingerne. Havde han det mindste Indtryk af, at der var forsømt noget i Retning af at gøre det saa let som muligt for dem at bære deres legemlige Skavanker, greb han straks ind. Hans nøje Forbindelse med Hjemmet for Vanføre var ham her en stor Støtte. Men alle blev de hjulpne, selv om det tit kostede ham meget Arbejde og Hovedbrud at finde ud af, hvordan han skulde faa hver enkelt hjulpet paa rette Maade. Han har aldrig været gladere, end da det engang lykkedes ham at skaffe en Mand, der manglede en Arm, en Plads, hvor han virkelig kunde gøre Fyldest.

Legemlig Ulykke maatte han hjælpe paa saa godt, han kunde, men derved blev det ikke. Sachs kunde nu engang ikke staa for en rask, kvik Dreng, der lige efter Skolegangen begyndte i Købmandsskolen. Han maatte i Snak med ham, og selv om mange i den Alder er forfærdelig store og slet ingen Trang føler til at lade sig udspør-



ge af ældre, saa havde Sachs en forunderlig Evne til alligevel at komme ind paa Livet af dem. Samtaleemnet var til at begynde med gerne Elevens daglige Arbejde, og her kom det Sachs til overordentlig Nytte, at han var praktisk uddannet Købmand. Han kunde derfor sætte sig ind i de unges Forhold, give gode, praktiske Raad med Hensyn til, hvordan de skulde tage paa Arbejdet, hvordan de skulde optræde overfor deres foresatte, og saa begyndte han i Tilslutning dertil saa smaat, ofte under skæmtefuld Form, at snakke med dem om deres Fremtid.

Som Sachs' Uddannelse og Stilling var, forstod han — hvad ingen her kunde gøre ham efter — at knytte Teori og Praksis sammen, saa Eleven var ganske klar over, at naar han til næste Aar ved Skolen valgte de og de Fag, var det næsten for ham som en Indledning til hans fremtidige Løbebane. Og saadanne Elever tog Sachs sig af i enhver Henseende. Syntes han ikke, de var soignerede nok, var han efter dem; han har faaet mangan en ung Mand med et vilt opstaaende Haar til at anlægge en sirlig Skilning. Han har snakket med dem om deres Fornøjelser og derigennem hævet deres Niveau, og var de saaledes gaaet rigtig ind i hans Bevidsthed, saa fulgte han dem fra Plads til Plads og sørgede for, at den nye Plads altid bød nye Muligheder for dem, og var de modne nok dertil, hjalp han dem til Udlandet, og det bestod ikke blot i, at han gjorde dem opmærksom paa, at der var en Plads der og der; men han hjalp dem med Korrespondancen, fortalte dem, hvad Stipendier de skulde søge, gennemgik deres Ansøgning med dem, og naar de havde faaet Pladsen, laante han dem Penge paa Forskud til Rejse og Udstyr; han drøftede med dem, hvad de skulde anskaffe sig af Klæder o. l., og gik tit selv med ud i Byen for at købe det til dem, ordnede ofte personlig hele Rejsen for dem, og hvis det paa nogen Maade var muligt, sendte han dem ikke af Sted, før han i Forvejen havde varskoet de gamle Købmandsskoleelever, der boede, hvor den unge Mand skulde hen, om at være ved Skib eller Banen for

at tage imod den nyankomne og hjælpe ham til Rette i de nye Forhold. Var der ingen gamle Elever der, havde han maaske fra sin Forretningstid personlige Forbindelser, som han saa introducerede dem til, og minsandten, om han saa ikke selv personlig stod der ved Afrejsen for at give den bortdragende de sidste Raad og vinke den sidste Afsked.

Men dermed slap han dem ikke og de ikke ham. Han var det faste Punkt herhjemme, hvor de altid kunde faa et Raad, som de havde Tillid til, og han forstod saa godt den Hjemvé og Ensomhedsfølelse, der tit kunde gribe en ung Mand langt borte i det fremmede, og han lod derfor aldrig et Brev fra dem ubesvaret; det var et stort Arbejde, han derved paatog sig; thi de fleste af dem skulde rigtig have lettet Hjertet over for ham, og derfor svulmede deres Breve tit op til hele smaa Afhandlinger om Forholdene derude, og et saadant Brev nøjedes Sachs ikke med at besvare med en venlig Hilsen paa et Kort; men han gik ind paa alle Enkelthederne og føjede dertil mange Oplysninger om Forholdene herhjemme, som han mente havde Interesse for dem derude. Hvor stort et Arbejde, Korrespondancen med vore gamle Elever ude i Verden gav ham, fik man først en Forestilling om op mod Jul, naar man fra Dag til Dag saa Stablerne af Breve, der gik ud over hele Verden, og jeg tror derfor ikke, det var nogen Overdrivelse, naar jeg ved hans Baare sagde, at ingen dansk Mand ved sin Død personlig vilde blive saa stærkt savnet hele Verden over, som Sachs blev det, og Udtalelser fra gamle Elever efter hans Død har yderligere bestyrket mig i, at det er rigtigt.

Hvor var Sachs glad, naar han kom og fortalte, at nu kom den og den af de gamle Elever hjem, og hvor glædede ikke baade Eleven og Sachs sig til at faa hilst paa hinanden; det var en Festdag for Sachs, naar han endelig kom, og hans Glæde smittede os alle, naar vi en efter en blev hentet ind for at hilse paa Gæsten; han blev som Regel straks ført med op i Sachs' Lejlighed til en beskeden



Kop Te, for at han rigtig i Fred og Ro kunde faa Lov til at fortælle. Sachs var lutter Øre og var stor nok til selv helt at træde i Baggrunden og nøjes med at stille Spørgsmaal, for at den unge Mand skulde have den fulde Glæde ved at fortælle løs.

Vilde en gammel Elev, der var i Udlandet, gerne til et andet fremmed Land, saa sad Sachs hjemme paa sit Kontor og byttede Gaarde, saa han fik en Elev f. Eks. fra England til Tyskland, mod at den anden fra Tyskland fik den ledige Plads i England, og bestemte en gammel Elev sig endelig til at komme hjem for at blive hjemme, havde Sachs længe i Forvejen været ude om at finde den rigtige Plads til ham, hvor han kunde faa udnyttet de Erfaringer, han havde vundet derude. Her gjorde han i Virkeligheden et Arbejde, der i det lange Løb i høj Grad vilde være blevet vor Handelsstand til Gavn ved at opdrage en Række Elitetropper til den; paa den anden Side var det et Arbejde paa langt Sigt for Købmandsskolen; thi den Dag disse var naaet frem i første Række inden for vor Handel, vilde Købmandsskolen have haft saa mange gode Venner blandt dem, at dens Position derigennem var blevet yderligere grundfæstet.

Ud af den store Fløk af Elever, som Sachs var noget for paa saa mange Maader, samlede han en lille Kreds om sig; de sluttede sig nær til ham og kom stadig til ham. Naar en gammel Elev af denne Kreds kom hjem fra Udlandet, lavede Sachs altid et og andet Selskab for ham, og her mødtes da hele Kredsen. Ved det stadige Samkvem med Sachs blev de paavirkede af hans frie og humane Livssyn, og paa den anden Side havde disse unge Mennesker rig Lejlighed til at veksle Anskuelser indbyrdes. Det var Folk af meget forskellig Støbning; der var dem, der sluttede sig til ham af Samføling i aandelige Interesser; der var andre, der omfattede ham med rørende Sympati, fordi han havde været saa meget for dem; men alle sammen følte de sig draget af hans stærke Personlighed. Det er ikke sikkert, at de alle sammen naar lige langt frem i ydre



*Elevrejsen til Hamburg-Berlin Paasken 1907.*

Kaar; men de af dem, der havde det rette Købmandssnille, vil komme til at betyde en Indsats i vor Handelsstand, fordi de igennem Tilknytningen til Sachs fik en almenmenneskelig Paavirkning, der ikke kunde undlade at præge dem, og en Købmand, der tillige er Menneske, er altid større Købmand end den, der kun er Købmand; saadan saa i alt Fald Sachs paa det.

Begyndelsen til Dannelsen af en saadan Kreds af unge Mennesker omkring Sachs blev gjort ved Samtaletimerne i fremmede Sprog. Hver Lørdag Aften i Vintermaanederne kom Skolens modne Elever sammen for under en Lærers Vejledning at snakke Engelsk og Tysk med hinanden. Og selv om Sachs nok kunde have trængt til at have sine Lørdagaf tener fri, lod han heller ikke denne



Lejlighed til at faa Føling med Eleverne gaa fra sig. Disse Aftener formede sig ofte som livlige Diskussioner om et eller andet brændende Spørgsmaal; herigennem lærte Eleverne hinanden at kende, fik fælles Interesser og kom til at staa Sachs nær. Og nøjere knyttedes dette Baand, da det lykkedes med disse Elever at faa arrangeret Rejser til Tyskland og England. Sachs udvalgte personlig Deltagerne og forberedte Rejserne, mens Forstander Jacobsen gik paa Børsen og slog Storkøbmændene for Penge dertil. Alt var forberedt paa det nøjeste; hver Elev fik et lille trykt Hefte, hvori der var angivet, hvor Selskabet var til et hvilket som helst Tidspunkt, og under Rejsen var Sachs altid i Spidsen med sit uopslidelige Humør, og derfor blev disse Rejser ikke alene udbytterige for de unge Mennesker gennem det meget, de saa og oplevede; men Samværet efterlod saa mange glade Minder i Deltagernes Sind, saa de staar som Lyspunkter i deres Tilværelse, naar de tænker tilbage paa dem. Man blev saa gode Venner, saa man syntes, at man maatte komme sammen engang imellem, og paa dette Grundlag dannedes Elevsamfundet, der oprindeligt var tænkt som et Samfund af Eliteelever; det var i hvert Tilfælde Sachs' Tanke dermed, og den Kreds, der oprindeligt sluttede op om ham i denne Sag, er lige til den Dag i Dag trods de mange Aar, der er gaaet, blevet ved med at være Kernen i Elevsamfundet. Naar Sachs var med til at faa Elevsamfundet dannet, var det en af hans mange Bestræbelser for at knytte de gamle Elever saa nøje som muligt til deres Skole for derigennem ligesom at skabe Købmandsskolen saa mange Rødder som muligt i den danske Handelsstand.

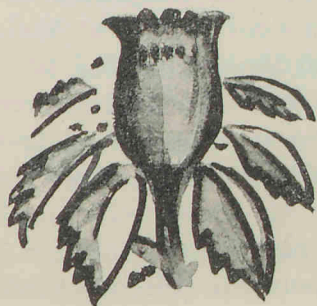
Arbejdet for at hjælpe Købmandsskolens Elever, mens de gik i Skolen og bagefter, var Sachs' store Indsats for Købmandsskolen i de Aar, han arbejdede for den. Selvfølgelig mødte han ofte Utak for sit Arbejde og oplevede mange Skuffelser med Elever, han havde alt for megen Tiltro til; men der nedfældedes derover ingen Bitterhed i hans gode Sind, og han strøg forbavsende hurtig Ærgrel-

sen derover af sig igen, og det paavirkede ham aldrig saaledes, at han af den Grund gav op eller indskrænkede sin Virksomhed for de unge, og dette Arbejde blev da hans store Glæde, der gjorde hans uhyre arbejdsomme Liv til en næsten daglig Fæst for ham.

Hans Interesser for Litteratur, Kunst og Musik maatte vige for Skolen, eller rettere han drog dem med ind i sit Arbejde for Skolen ved at faa de bedste Kunstnere her op til Foredrag og Koncerter — intet var for godt til Købmandsskolen —, eller han arrangerede smaa Kunststillinger ved Samtaletimerne; han vilde gøre, hvad han kunde, for at gøre sine unge Venner delagtige i sin store Kunstglæde.

Personligt Hensyn til Helbred eller Tid tog han aldrig; hvor megen Pris han satte paa Fæst, var han til daglig det nøjsomste Menneske, der kunde tænkes. Han selv var intet i Sammenligning med den Sag, han arbejdede for, og den Sag var i de sidste 20 Aar af hans Liv Købmandsskolen og dens Trivsel; for dens Skyld maatte alle Hensyn vige. Og naar man tænker paa, hvor utrættelig hans Arbejdsevne var, hvor stærke hans Interesser, hvor god hans Smag og hvor godt hans Hjerte, da vil alle kunne forstaa, at hans Indsats blev saa stor, at den ikke vil kunne glemmes og aldrig vil kunne erstattes.

*Marius Vibæk.*



## BIDRAG FRA KØBMANDSSKOLE-ELEVER

### I.

Jeg kom til Hovedstaden fra Himmerlandet som en uforfalsket Jyde, hvis fremmede Sprogkundskaber befandt sig i en temmelig miserabel Forfatning, og da man fortalte mig, at Købmandsskolen var en enestaaende Undervisningsanstalt, der saa udmærket forstod at ophjælpe defekte Hjerner, bestemte jeg mig resolut til at prøve dens Kursus.

Vi var tre Provinsianere, som en Søndag Formiddag meldte os til Tjeneste. — Jeg fandt, at Læsesalen, hvor Indmeldelsen skete, var noget af det eleganteste, jeg i mine Dage havde set, og Hr. Sachs, som hørte, at vi var indvandret fra Provinsen, viste os elskværdigt rundt i Lokalerne, der var saa ovenud fine, at jeg øjeblikkelig gik i Lag med at revidere mine antikverede Begreber om en moderne Handelsskoles ydre Komfort.

Til en Begyndelse følte jeg mig dog ikke rigtig hjemme i den store, graa Bygning med dens Labyrinter af Gange og Værelser. Man ligesom druknede i dette Mylder af Mennesker, der løb ud og ind gennem Dørene som Myrer i en Tue. —

Min første Audiens hos Hr. Sachs drejede sig om en Forandring af min Timeplan. Jeg havde paataget mig mere end jeg magtede, og maatte i den Anledning henvende mig til Skolens Inspektør, der ved min Indtræden sad og skrev i en hemmelighedsfuld Protokol. Da jeg havde fremført mit Ærinde, lod han Penneskraftet hvile og sendte mig et Øjekast, som var frysende koldt, saa sagde han med



et Tonefald, der lød som en skærende Bebrejdelse i mine Øren: „Hvorfor hørte De os ikke, da vi foreholdt Dem det urigtige i at starte saa dumt?“ Jeg blev forlegen og kunde ikke svare, stod blot og famlede med Fingrene som en anklaget Synder, der modtager sin Dom, mens Inspektørens Staalpen holdt paa at kradse i Folianten.

Den Entré var jo ikke saa straalende, og jeg fik straks en umaa-delig Respekt for den lille firskaarne Herre med den sammen-knebne Mund og det inkvisitoriske Blik over Lorgnetterne. — — —

\*

\*

\*

„Hy . . . sss. Lad være at passiare!“ — Jeg sad i Læsesalen, for-dybet i mine Lektier, da jeg med et blev opmærksom paa en lang-trukken Hyssen, der kom oppe fra Skranken ved Biblioteket. Det var Emil B. Sachs, der paa sin sædvanlige Maade mindede en Del urolige Hoveder om, at Stilheden var ukrænkelig i Købmandssko-lens Læsesal. — Elevernes Mumlen hørte op med det samme; de vidste godt, at der ikke maatte tales i Salen, men det var saa svært at overholde Reglementet, og en sagtelig Hvisken kunde vel nok passere.

Jeg syntes, det var en underlig Patron, som stod deroppe og saa bister ud. Han maatte sikkert være forfærdelig streng og vist slet ikke let at komme paa nærmere Hold. Erfaringen skulde lære mig, at det modsatte var Tilfældet.

Jeg mærkede det første Gang, da jeg som lykkelig Deltager i en af Skolens Elevrejser til Udlandet fik Lejlighed til at beundre In-spektørens næsten faderlige Omsorg for de henrykte Unge, der var betroet i hans Varetægt. — Allerede under Forberedelserne kom jeg paa andre Tanker. Sachs var utrættelig i at ordne og vejlede. Med aldrig svigtende Iver tilrettelagde han den omfattende Rejse-plan, saa vi allesammen var enige om, at Programmet var mage-løst, holdt Foredrag for os om den nødvendige Udrustning og hvad



vi ellers i Forvejen maatte vide, var — kort sagt — det glimrende organiserede Foretagendes Alfa og Omega.

Omsider dampede vi da af med Toget til Gedser, og fra det Øjeblik, vi sad i Kupéen, lyste det kendeligt op i Inspektørens Ansigt. Jeg saa, hvor det glædede ham at kunne aflægge den officielle seriøse Maske og vise sig som det Hjertemenneske, han i Virkeligheden var. — Sachs elskede at rejse, og han kendte vist alle offentlige Kunstskatte i Europas vigtigste Byer. Denne hans Kærlighed til Kunsten kom os nu til Gode, idet vi blev ført om paa flere pragtfulde Museer i Berlin og Dresden. Jeg omtaler dette Forhold med velberaad Hu, da jeg finder, det har en dybere Betydning, end mange vil mene. Jeg tror, han med Vilje lagde Vægt paa, at de Unge, samtidig med at de udvikles til dygtige Købmænd, tillige bør fodres med saadanne Indtryk, der gør dem større som Mennesker og aabner deres Øjne for det Skønne i Livet. Ikke en smaatskaaren, selvisk Styverfænger, hvis ganske Tilværelse gaar op i Tal, men et fornuftigt tænkende, kultiveret Menneske var Inspektørens Ideal af en præsentabel Handelsmand. Paa hele Turen undte Sachs sig hverken Rast eller Ro. Han travede med overalt, fra Handelsskoler til Børser, Museer og Teatre, og frydede sig med os over de Ting, vi saa. —

Der var Eksamen paa Købmandsskolen. Paa Grund af forskellige Omstændigheder havde jeg ikke været mig selv ved den skriftlige Prøve og frygtede et Nederlag, som for alt i Verden maatte undgaas.

Nogen Tid før den mundtlige Eksamination gik jeg op for muligvis at komme under Vejr med det foreløbige Resultat. Jeg var i nedstemt Humør og havde nærmest Lyst til at opgive det Hele. — Sachs, der bemærkede min deprimerede Tilstand, tog mig alvorligt

i Skole. Jeg maatte aflægge nøjagtigt Regnskab for mine Gerninger, og Inspektøren slap mig ikke, før jeg havde lovet at tage i Skoven med mine Lærebøger den paafølgende Søndag i Stedet for at sidde inde i min kvalme Stue.

Da Eksamen var overstaaet, fik jeg et Brev fra ham. Han var glad over, at jeg havde fulgt hans Raad, talte om den Tilfredsstillelse, han som Ældre følte ved at kunne udnytte sin Erfaring til Gavn for de Unge, og anbefalede mig en Række storartede Midler mod Søvnløshed og Nervesvækkelse. Som Kronen paa Værket tilbød han mig et Legat, der uddeltes til Ferierejser for rekreations-trængende Elever. Sachs hjalp mig senere til en Ansættelse i Udlandet, som han har hjulpet saa mange andre før og efter — en Sværm af Tjenere i Merkurs Rige sidder ude omkring i Verden og skylder ham deres Stillinger. En og anden har han vel ogsaa frelst fra at sætte sit vaklende Helbred over Styr.

Aldrig var han gladere, end naar han dvælede hos de Unge. Købmandsskolens Elev-Samfund kan tale med herom. Da blev den ellers saa tilknappede Inspektør uhyre snaksom og indladende, næsten som om han aabnede nogle usynlige Sluseporte i sin inderste Sjæl. Det er ingen Hemmelighed, at Elev-Samfundet var et af hans Kælebørn, som han har været med til at indsprøjte Liv og Blod.

Det er muligt, at Sachs i sine yngre Dage ikke udviste nogen afgjort Veneration for de graa Haar; han var jo nær beslægtet med det respektløse Kæmpekuld, der i Halvfjerdserne indvarslede en ny Æra i dansk aandeligt Liv. Socialismens Pionerer var hans politiske Meningsfæller, Georg Brandes, Drachmann o. fl. hans stridslystne Brødre i Aanden. Men i hvert Fald var han en ubetinget Forkæmper for Ungdommens retfærdige Krav, og denne uindskrænkede Agtelse for de Unges naturlige Rettigheder var — synes det mig — et af de smukkeste Træk hos ham. — — —

Januar 1915.

Aage Nørby,  
Køln.



## II.

Det var en lummerhed Sommerdag i 1912, vi var et Par gamle Elever fra Købmandsskolen, hvem Skæbnen for et Tidsrum havde anbragt i London, og som nu stod og ventede paa Liverpool Street Banegaarden for at modtage et Købmandsskole-Hold, der skulde til London paa Studiebesøg. Eleverne selv kendte vi ikke, men det, som egentlig havde drevet os paa Banegaarden var, at vi skulde hilse paa Inspektør Sachs derhjemmefra.

Toget løb ind, og som en af de første paa Perronen saa vi Sachs faderligt ordnende alt og alle, til Trods for Temperaturen, der viste lidt over 90 Gr. (Fahrenheit). Men slige Smaating forhindrede ikke Hr. Sachs i nogetsomhelst, og det kan nok være, der var Appel i det hele straks fra Ankomsten.

Paa Hovedet i en Underjordisk (Jernbane) til Hotellet, et hastigt Maaltid (hvor Hr. Sachs i Parentes bemærket dirigerede paa Tysk, til Trods for hans eget strenge Paabud om, at ingen af Selskabet under hele Turen maatte tale andet end Engelsk; dog, som han selv tilføjede: „Generalen er da altid en Undtagelse, og jeg kan tilstrækkelig Engelsk for min Levetid!“). Efter Maaltidet var der nogle, som syntes, at man skulde gaa til Rø efter Anstrengelserne, men nej, Sachs var der straks; hele Selskabet, vi blev inddelt i Hold, skulde ud at se Livet for straks at vænnes til og ikke spille et Minut af Turen. — Klokken halvtolv kom vi tilbage til Hotellet, udasede, Hr. Sachs iberegnet, kunde jeg se; men Humøret, ja, var der en enkelt, som syntes lidt medtaget af det meget Nyt, skulde han blot se paa Sachs, for han ligefrem gnistrede af Humør og Planer, mere end tilstrækkeligt for dem alle paa hele Turen.

Saadan var Ankomsten, og de paafølgende Dage gik Slag i Slag; Deltagerne vil saaledes med Smil huske Sachs' Paafund, da vi skulde i Operaen til Caruso, og hele Selskabet i Stedet for, som paabudt, at være kjoleklædt, anskaffede sig hvide Slips, tog Overfrakken



paa og saaledes slap gennem Kontrollen, der ellers ligefrem eksaminerer ens Paaklædning.

Og da de rejste fra London, sikken et Hurra Selskabet fik med paa Vejen hjem til Danmark, en Hyldest, der først og fremmest gjaldt Selskabets Leder. — Vi tilbageblevne gik til vor Gerning i Verdensstaden, endnu et Minde om vor kære Inspektør Sachs rigere. — — —

1915.

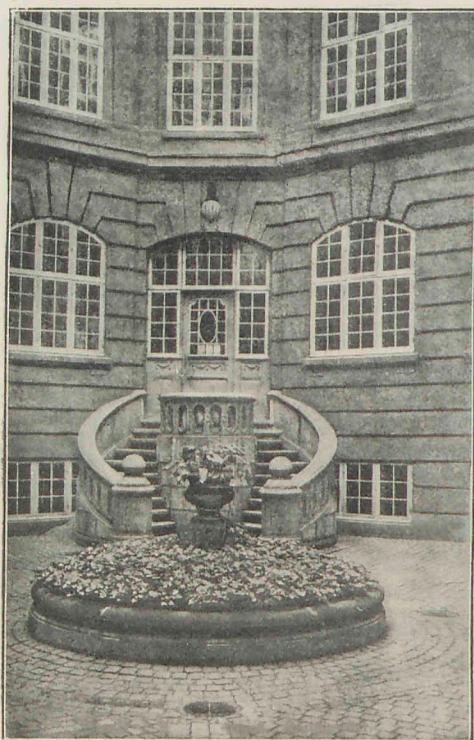
*Eskild Hansen.*

### III.

Da jeg for 8 Aar siden for første Gang gik op ad Købmandsskolens monumentale Trappe og kom ind paa Læsesalen for at indmelde mig, fik jeg gennem denne Sals arkitektoniske Fornemhed det Indtryk, at her maatte man uvilkaarlig være stille. Enkelte Brushoveder mellem de Masser af Unge, der alle ventede paa at blive indrullerede under Merkur, lo ganske ugenert og bragte Uro i Salen, men pludselig hørte man det saa bekendte Tssss... og et Par mørke gnistrende Øjne over et Par Guldbriller beherskede i et Nu Gemytterne.

Jeg maa ærligt tilstaa, at det varede længe, inden jeg havde Mod til at vove mig i Nærheden af Hr. Sachs' Domæne paa Læsesalen. Men en Gang, da jeg laante en Bog, fik jeg et Par gode Raad om først at læse denne eller hin, og blev imponeret af denne ellers saa strenge Mands venlige Tone og Blik. Jeg laante flere Bøger og kom senere med til Lørdagaftnerne i Engelsk; og jeg benytter her Lejligheden til at prise denne Institution, der for os Unge var af en ganske betydelig Værdi, ikke mindst fordi vi der erhvervede os Lethed i Sprogets praktiske Anvendelse, hvad sikkert mange af os har følt senere hen i Udlandet.

Ud fra disse Lørdagaftner kom Londonturen 1909 i Stand. Hvem der var med der, glemmer det ikke og ej heller Sachs og



*Købmandsskolens Gaard.*

Drenge, hvor skal vi saa slaa Eftermiddagen i Stykker?" og straks fik vi en lille vejledende Forklaring.

Hvem gik man til for at hente gode Raad, naar man vilde vove Springet over Danmarks Grænse, naar man havde hørt om en Plads, eller gerne vilde have en Plads, og hvem kom man til nogle Aar senere for at takke for god Vejledning og for med en vis Stolthed at fortælle, at det gik én godt derude: Emil B. Sachs. Derfor kunde Sachs tilsidst næsten ikke rejse paa Ferie, thi Sommeren igennem var han optaget af at være sammen med gamle Elever, der var hjemme paa Ferie. — — — —

*Februar 1915.*

*Poul Tillge.*

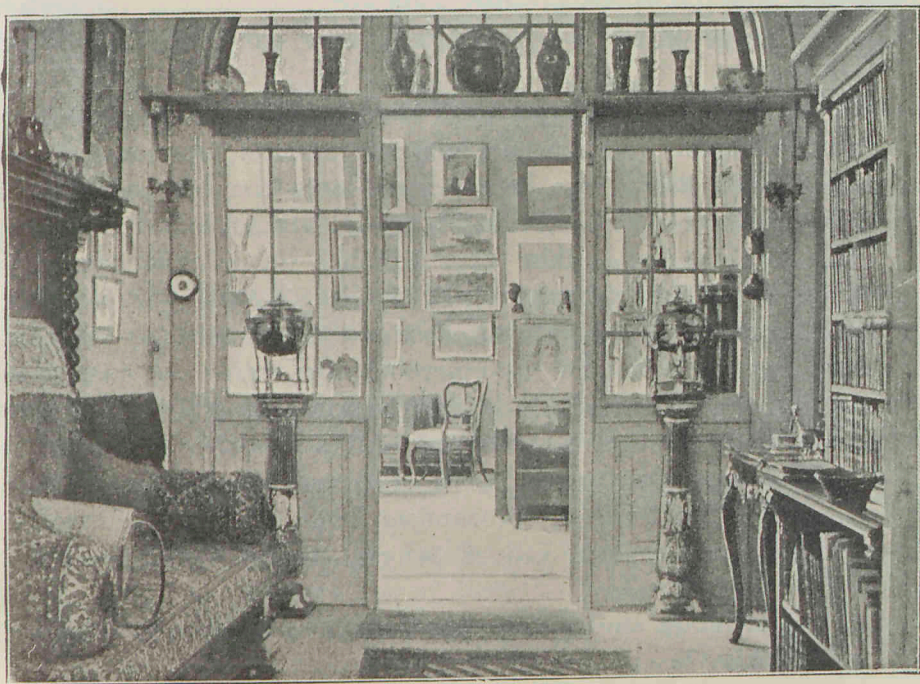
*Neapel.*

hans Medvirkning. Jeg husker en Formiddag i National Gallery; vi havde spadseret rundt et Par Timer, jeg var i Sachs' Gruppe og nød godt af hans Forklaring, da han pludselig bredte Armene ud og udbrød: „Der er du igen, gamle Ven,“ og standsede foran „Skrædderen“ af Moroni. Jeg havde ikke megen Sans for Malerier, men Sachs' Begejstring og Forklaring af de forskellige Kunstværkers særlige Egenskaber lagde Grundstenen til den Glæde, det i Dag bereder mig at gaa paa Musæer i dette Kunstens Land, hvor jeg nu i omtrent 3 Aar har levet. Londonerturen var sikkert anstrengende for Sachs, men altid var han rede med et: „Naa,



## IV.

Naar den Indsats, som Sachs gjorde i det stille, blev saa stor, som den blev, skyldtes den en egen Evne til at indigneres overfor Uret og til at lide og føle med andre. Egenskaber, der stod som Hovedlinier i hans Personlighed, og som ikke kan vurderes højt nok. Dette og saa Kunstnersjælen i ham. For en Kunstnersjæl var han — ikke som den skabende og dannende, men som den sikre Vurderer og Kender, der i ganske særlig Grad var udrustet med Sans for det værdifulde og lødige i Kunsten. Han kunde med lukkede Øjne føle sig til et Stykke Stentøjs kunstneriske Værdi. Man kunde læse de skiftende Stemninger i en Symfoni i Minespillet paa hans Ansigt, og hans Kunstglæde paa en Malerisamling grænsede til det religiøse.



*Fra Emil B. Sachs Hjem paa Købmandsskolen.*



Det var disse Egenskaber i Forbindelse med en Trang til at gøre andre delagtige i den Stemningsrigdom, han selv følte, der forøgede hans Indsats.

Derfor gik ingen forgæves til Sachs, hverken de opadstræbende eller fremadstræbende: Kunstneren, Købmanden eller Haandværkeren, alle mødte de Forstaaelse og Varme, og de fleste kunde hente sig noget værdifuldt. I ét Tilfælde var Sachs dog selv den skabende, i sit skønne Hjem paa Købmandsskolen skabte han sig selv et værdigt Milieu, som altid vil huskes af de mange, der ligesom jeg har nogle stille eller festlige Minder fra de Stuer, der i Grunden fortalte saa meget om den sjældne Personlighed, der beboede dem. — — — —

*Axel Nordquist.*

## V.

Det var ikke uden Symbolik, at Emil B. Sachs' Dødsstund blev en Aften i August; som han gik bort i Danmarks Eftersommer, vil man med Rette kunne sige, at han ogsaa selv kun var naaet til sit Livs Eftersommer, da hans Timeglas saa uventet løb ud.

Emil B. Sachs kunde ikke blive gammel, thi selv om han nærmede sig, hvad man almindeligvis kalder Støvets Aar, var der egentlig ingen Forandring at spore hos ham — udadtil saa lidt som indadtil. Det var varmende Sommersind, der mødte en, naar man befandt sig i hans Nærhed. Der var ingen Visnetid at spore hos ham i hans Relation til eller Bedømmelse af Tider og Mennesker.

For de mange, der for Aar siden sagde ham Farvel og rejste ud i Verden, var han forblevet uforandret, naar de igen mødtes med ham herhjemme — glade ved et Gensyn, hvortil der var set hen under Opholdet derude.

Da hans Venner var samlet paa Bispebjerg for at sige ham det sidste Farvel og bringe ham en Tak for varmt og uegennyttigt Ven-

skab, blev der bl. a. sagt, at i Emil B. Sachs' Dødsstund brast et af de stærkeste Baand, der indtil det Øjeblik havde bundet Hundreder af Danske i Udlandet til deres Hjemland. Mange vilde maaske studse over saa store Ord, men vi andre véd, at disse Ord ikke var for store, thi de var saa absolut sande.

En Mand, om hvem saadanne Ord saa vel beføjet kan anvendes, er et betydende Menneske for sit Land og for sin Vennekreds, og det var Emil B. Sachs i fuld Sandhed.

Naar han blev den store Høvding netop blandt de Skarer af Ungdom, der i saa rigt Maal i Aarenes Løb strømmede gennem Købmandsskolen, var det ikke, fordi han gjorde sig Umage for at udvikle Kræmmeregenskaber hos dem, men fordi han fik dem til at forstaa, at Livet har Værdier — ogsaa for Købmænd —, der ikke bestemmes ved Børsnotering eller Øjeblikks-Konjunktioner. For saadanne, der blot vilde være Kræmmersjæle, havde Emil B. Sachs ingen Brug.

Han vandt sig Ungdommens Tillid og Hengivenhed, fordi han i sin Person var saa ægte og helstøbt. Han gik ikke paa Akkord hverken med sig selv eller med andre, naar det gjaldt de Principper, han ansaa for at være de sande, og hvorpaa han selv havde bygget sin Livsgerning.

Forstaaende og hensynsfuld mod anderledes tænkende var han, men han krævede det samme for sig selv, thi Retfærdssansen var stærk hos ham.

Streghed i Opfyldelsen af sine egne Pligter fik ham ofte til at vise sig streng i sine Fordringer til andre, men hvor dækkede ikke momentvis Barskhed over et fintfølende og forstaaende Menneskehjerte.

Emil B. Sachs var paa sin Livsfærd i Pagt med det Højeste, og han blev rig i sin Stræben for at være det meste for andre.

Maatte hans Minde blive værnet og hans Aand bevaret.

*Paul Hersom.*

## VI.

Ved Efterretningen om Emil B. Sachs' Dødsfald vældede frem i mit Sind Erindringen om de mange Gange, jeg under min mangeaarige Købmandsskole-Periode kom Inspektør Sachs paa nært Hold, og jeg kan fuldtud gøre Overlærer Vibæks Ord til mine, at ved hans Død er der bleven en Glæde mindre i Verden, thi det var netop det ejendommelige ved Emil B. Sachs, at han spredte Glæde til alle, der havde den Lykke at kende ham.

Bedst husker jeg ham fra hans bekendte Plads bag Skranken i Læsesalen, naar jeg kom for at bytte Bøger, hvilket uvægerligt gav Anledning til en længere og for mig altid udbytterig Samtale. Ofte resulterede denne i en Invitation til at drikke The med ham efter endt Arbejde i hans hyggelige og af en sjælden kunstnerisk Smag prægede Stuer.

I disse Omgivelser udfoldede Inspektør Sachs først rigtig al sit Væsens Charme, og der lærte jeg den Kærlighed til alt, hvad der er smukt, som for mig er et ligesaa værdifuldt Resultat af mine Købmandsskole-Aar som Tilegnelsen af de forskellige praktiske Kundskaber.

Men ind paa Livet af Emil B. Sachs kom jeg dog først paa den Rejse til Tyskland i 1910, som han med vanlig Energi havde faaet stablet paa Benene, og hvori jeg var Deltager. Utrættelig var Sachs paa Færde fra Morgen til Aften, og altid stod Humøret højt, som da han efter en Times Rotur i Øsregn gennem Edmundsklamm udbrød: „Det var dog den nedrigste Bagvaskelse, jeg i mit Liv har været udsat for.“

Selvfølgelig besøgte vi i Berlin og Dresden adskillige Musæer, og her var Sachs rigtig i sit Es. Hans Øjne straaede, naar han forklarede os et eller andet Mesterværk, og hans Kunstbegejstring forplantede sig til os alle, saa at disse Musæumsbesøg blev en virkelig Begivenhed.



Tusinder af unge Mænd Verden over vil, saa længe de lever, bevare hans Navn i taknemmelig Erindring, og til denne Hærskare slutter jeg mig i dyb Taknemmelighed for, hvad Emil B. Sachs har betydet for mig.

Ære være hans Minde!

*Aage Franck.*

## VII.

Venneskaren var ikke stor, da jeg for snart en halv Snes Aar siden forlod Danmark, og den er bleven mindre i Aarenes Løb. En af de faa, som forblev trofast, var min kære Ven Emil B. Sachs, og nu er han ikke mere.

Jeg ved, at mange sørger hjemme, men jeg tror næsten at turde sige, at vi, der er borte fra det gamle Land, føler Tabet endnu mere. Naar jeg følte mig ensom og forladt i dette store, fremmede Land, naar Modgang, Sorger og Bekymringer truede med at knuge mig til Jorden, eller naar det gik mig godt, og Tankerne tog Flugt, og jeg syntes, jeg kunde løse de største Opgaver, eller naar jeg trængte til et godt Raad, da var der én, som jeg trygt skrev til, nemlig Sachs. Jeg kendte hans Trofasthed, jeg vidste, at han vilde raade mig paa det bedste, og naar jeg havde hørt hans Mening, enten det nu blev Opmuntring eller nøgterne Ord, som gjorde mig ædru og bremsede højtflyvende Aspirationer, da maatte jeg indrømme: Sachs har Ret.

Det var ikke alene hans Trofasthed, men ogsaa hans store Kendskab til Menneskenaturen og et langt Livs Erfaringer, som gjorde ham til den gode Raadgiver, han var, og naar jeg nu gør Regnskabet op, ser jeg rigtigt, hvor meget han har givet, og hvor meget jeg skylder ham.

Jeg naaede ikke at høre fra ham som Svar paa mit sidste Brev, og Efterretningen om hans Død gjorde derfor et meget stærkere Indtryk paa mig, thi jeg havde netop i mit Brev udmalet vort Møde,

naar jeg kom hjem paa mit første Besøg. Jeg fortalte, hvor ubehøvlet, drengagtigt jeg vilde opføre mig, saa jeg kunde nyde Inspektørens strenge Blik over Brillerglassene, og jeg nød i Tankerne hans hyggelige Stuer, hvor jeg rigtigt skulde indaande den Luft, der kunde virke som Balsam paa et Hverdagsmenneskes Sind. Jeg længtes efter at nyde at se ham gaa rundt i sin Rede og gøre det hyggeligt for sine Gæster, thi heri var han en Mester. Ak, alt er nu bristet! Som saa ofte før maa jeg bøje mit Hoved i Resignation, men — Mindet om Emil B. Sachs vil aldrig dø i mit Hjerte. Lykkelige Ungdom, som det blev beskaaret at møde ham og lære ham at kende, som han var. Hans Hjerte var mere end af Guld, det var fuldt af det, vi Mennesker ikke kan leve foruden — Kærlighed.

\*

\*

\*

Sachs var en Mand af stor sjælelig Renhed, hvilket gav sig Udslag i hans Kærlighed først og fremmest til de Unge, og da særlig til dem, der havde en eller anden legemlig Skavank eller Sygdom, eller som stod aandeligt ensomme. Jeg mener dermed saadanne, som særlig kom fra smaa Hjem, hvor det store og brændende Spørgsmaal var „det daglige Brød“, og hvor Førældrene (maaske en Enke) paa Grund af Slæb og Stræb ikke havde Tid eller Evne til at aabne Børnenes Blik for det store og skønne i Livet og give dem Værdier, som ikke kan maales i Kroner og Ører.

Sachs havde en sjælden Evne til at faa Øje paa saadanne Unge, der stod ved Indgangen til Livet med undrende og spørgende Øjne, og lede deres Krav om Viden ind paa de rigtige Baner. Og hans Midler var mange, men som vi, hans Venner, alle ved, tog han særlig Kunsten til Hjælp, enten det nu var Tonekunsten, gode Bøger, skønne Malerier eller Skulpturer, Blomster, Naturen selv — eller et Hjemms Hygge, skabt af tiltalende Blomsterarrangementer og Kunstsager. Naar jeg kom i hans Hjem, traadte jeg ind som en Uværdig i en



Helligdom, men i hans Samvær og i hans smukke Omgivelser ligesom skød man Ham — glemte det daglige Livs Genvordigheder og Snavs — og hævede sig op over alt, glemte for en kort Stund, og var lykkelig. Han gav os Værdier med paa Vejen, som ikke kan maales. Han var ung med de Unge, og hans Glæde over at se Sædekornene spire var stor.

Men han havde ogsaa sine Skuffelser, naar han fandt, at der var Hulhed i Stedet for Kærne, og da kunde han være streng og revse sine Drengene, men jeg tror, at bag Revselsen blødte hans Hjerte —

og ofte længtes han vist efter et lille Tegn, saa han kunde faa Lejlighed til at tilgive og gøre et nyt Forsøg. Han var i Ordets bedste Forstand en Ven, som man trygt kom til, thi man vidste, at han vilde en det bedste, og at man ubetinget kunde stole paa ham.

Jeg læste engang en lille Fortælling om et brændende Hus, hvor et Barn er naaet op i Vinduet, men intet kan se udenfor paa Grund af Røg. Barnet kunde høre sin Faders Røst, som sagde: „Spring, og jeg vil gribe dig!“ og Barnet stolede derpaa og sprang uden Frygt. En saadan ubegrænset Tro og Tryghed følte vi, der stod Sachs nær,

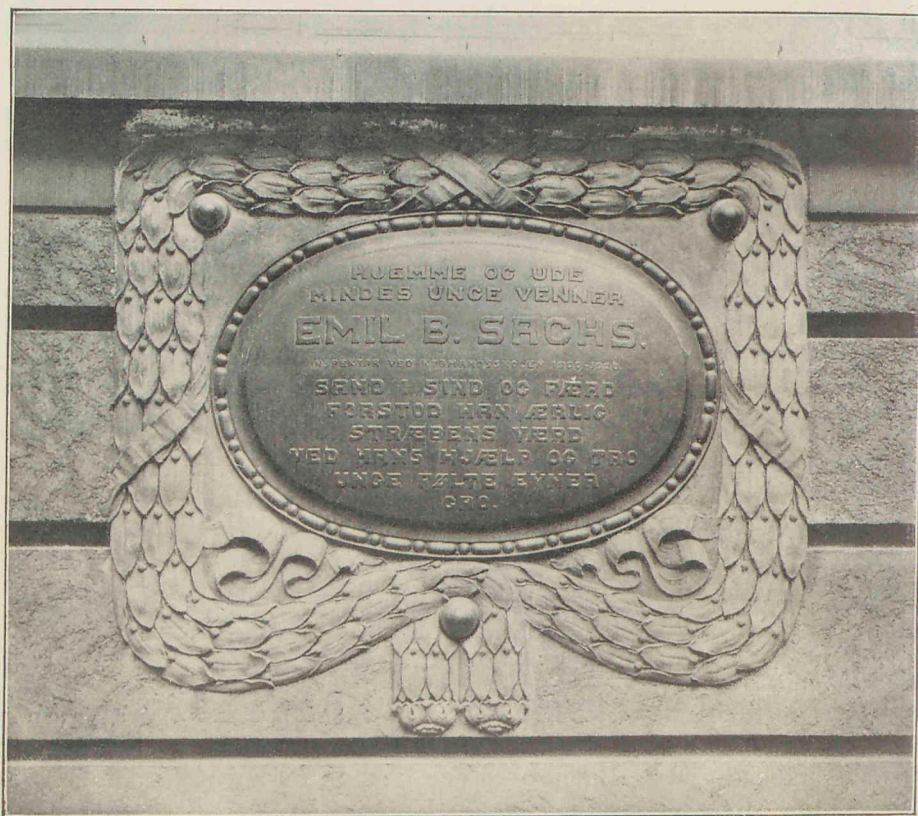


*Fra Sachs' Hjem paa Købmandsskolen.*



og først bagefter har vi forstaaet, hvilket stort Ansvar vi lagde paa hans Skuldre.

Jeg tror, at mangt og meget her i Livet beror paa rene Tilfældigheder, der afstikker et Menneskes Livsbane. Sachs afstak mange Livsbaner, som blev lige og smukke, men som maaske uden ham var blevet brogede og vanskelige. Mange hjemme velsigner hans Minde; og en Mængde af os, der er ude i den store Verden, og som Sachs aldrig tabte af Syne, ikke alene velsigner ham, men føler, at hans Aand svæver over os. Hvor mange Gange har jeg ikke spurgt



Mindetavlen paa Købmandsskolen.

mig selv: hvad vilde Sachs have raadet dig til, og Svaret udebliver ikke, selv om han er gaaet bort.

Jeg skal kun til Slut minde om, at Sachs' Hjælpsomhed mange, mange Gange gav sig praktiske Udslag. Medens han aldrig fremdrog Tilfælde for at henlede Opmærksomheden paa, at han havde hjulpet, var hans store, varme Hjerte ved enkelte Lejligheder saaledes grebet, at han løftede Fligen for en af dem, der stod ham særlig nær, og lod en Menneskeskæbne glide forbi ens Blik — en Skæbne, som han havde faaet Lov at gribe ind i paa „praktisk“ Maade. Han hyldede det Princip, at man ikke kan gøre Folk lykkelige med aandelig Føde, hvis deres Legeme skriger af Sult.

En Ting har jeg slet ikke berørt, nemlig Krigstiden. Den — og dens Sorger — var meget svær for Sachs, og aldrig i sine Breve har han brugt saa haarde Udtryk som netop i den Tid. Han vendte sig i Gru og Afsky fra Menneskeslagteriet — og tog samtidig stærk Afstand fra Livet, som det udviklede sig i Danmark. Han kaldte slet og ret de store Fortjenester for „Blodpenge“, vristede fra Nationer, som slagtede hinanden; men han forudsagde samtidig, at Nationen vilde komme til at betale tilbage til sidste Hvid og endnu mere som Straf, naar først Krigen var forbi. — Det passer jo kun altfor godt.

*Johannesburg 1921.*

*Oluf Larsen.*

### VIII.

For 10 Aar siden henviste Musikforlægger Asger Wilhelm-Hansen mig til Købmandsskolens Inspektør Emil B. Sachs; det var Meningen, at han skulde hjælpe mig til at faa mine Sprogkundskaber udvidede. — Benovet stod jeg da en Dag ude paa Købmandsskolens Gang, forberedt paa at skulle staa Ansigt til Ansigt med en streng og alvorlig Skolemand.

Ikke saa snart var jeg kommet indenfor Kontordøren, før jeg stod ganske betaget — den rigeste, menneskelige Medfølelse strøm-



mede mig i Møde fra en Mand, jeg aldrig før havde set; med en Mildhed i sit Væsen saa han paa mig med sit sjælfulte Blik — han tog min Haand og tog hele mit Hjerte med det samme. Taalmodigt hørte han paa min Forklaring af min Stilling (han har vist hele sit Liv haft Tid til at høre paa saadanne Forklaringer), og fra det Øjeblik havde jeg i ham en Støtte — og snart en Ven. En faderlig Ven havde jeg fundet, som berigede mit Liv med alt, hvad godt og smukt Kunsten kan give et Menneske. Han aabnede mine Øjne for Kunstens Rigdom, Alsidighed og dybe Værd. Han drog mig snart ind i sit Hjem, og det blev en stor Oplevelse for mine unge Tanker. Hans Kærlighed til sine Malerier, Stentøj, den udsøgte Samling, der gjorde hans Stuer til et aandeligt Paulun, smittede de Unge, for hvem han lukkede sine Døre op.

Karakteristisk var hans Hovedrengøring: den foregik ikke ved nogen Uvedkommendes Hjælp, fremmede Hænder fik aldrig Lov at berøre hans dyrebare Kunstgenstande, den besørgeades af en lille Trop „frivilligt Mandskab“ blandt hans unge Protegeer; selv vaskede Inspektøren egenhændigt hvert af sine kære Malerier, vi andre var stolte af at være betroet Stentøjet.

Da jeg var kommet saa vidt, at jeg turde lade min Stemme høre i en privat Kreds, sang jeg en Aften i hans Hjem til min Ven Axel Skjernes Accompaniment. Beskedent var mit Kunstbidrag. Naturligvis fik jeg alligevel næste Morgen et opmuntrende Brev fra Inspektøren. Det lød saaledes:

Kære Anker Olesen.

Det skal ikke vente, til vi engang ved Lejlighed ser hinanden, at jeg siger Dem, at det var mig en Glæde at høre Dem synge oppe hos mig i Aftes. At der er en lang Vej fremefter, ved De jo ligesaa godt som jeg; at der er noget, som maa forandres, ved vi jo ogsaa; men det glædede mig at høre, hvor rent De sang, hvor musikalsk alvorligt, og hvor omhyggeligt med Deres Tekst. (Tilmed har jo



Stemmen i sig selv en smuk og ægte Klang.) Bliv bare ved med godt Mod — ingen unødvendig Anfægten — der kan komme Stene nok paa ens Vej, man behøver ikke selv at lægge dem der. En hjertelig Hilsen fra  
 Deres Emil B. Sachs.

Hvor glad en ung Mand bliver ved saadan en Opmuntring, kan enhver forstaa.

Den største Rigdom ved Samværet med Inspektør Sachs fik man dog, naar man færdedes med ham ude i Naturen. Aldrig glemmer jeg hans Naturglæde over Himmelbjergsøerne.

Altid forstod han at glæde andre og at gøre Glæden rig hos andre, mest naturligt hos den Flok af Unge, der var saa lykkelig at faa ham til Ven.

Ingen forstod bedre at overrække en Gave; og Gaven fortalte altid om et Hjerte, der kunde finde det rigtige, det mest kærkomne eller det værdifuldeste for Modtageren. Efter at jeg en Aften havde sunget oppe hos ham og naturligvis havde ydet det allerbedste, jeg kunde, hvilket man altid gjorde hos Inspektøren, da man jo kendte hans store Kærlighed til og Respekt for Kunsten, gav han mig ved Afskeden en lille Pakke i Haanden med de Ord: „Den skal De have, fordi De har sunget saa kønt for mig i Aften, og fordi jeg har mærket Deres alvorlige og ærlige Stræben.“ Det var en dejlig Teaterkikkert. —

Naar jeg nu tænker tilbage paa alt det, mine mange Samtaler med „Onkel Emil“, som Sachs blev for min Hustru og mig efter at vor lille Dreng var født, har givet mig af Livsforstaaelse og Livsindhold — saa føler jeg, at hans rige Sind ikke blot har beriget mig, men det har beandret Livet for mig. Man kan slet ikke takke en saadan Mand nok — et saa uendelig fint Menneskes Betydning for unge Gemytter kan ingen maale, man kan kun udbryde:

„Velsignet være hans Minde.“

*Anker Olesen.*

## I E R I N D R I N G E N S L Y S

**F**or mange Aar siden rejste jeg en Nat med Færgen over Storebælt.

Henad Morgenstunden blev det Maaneskin, og da Vejret var stille, fandt jeg mig en ensom Plads øverst oppe, hvor jeg kunde se paa Skyerne, svæve i Tankerne som en Myg og bilde mig ind, at jeg var langt inde i Evigheden; nu kunde de ha' det saa godt allesammen, nu kunde ingen gøre mig noget! —

Der gik vel en Timestid, og jeg var vist fløjet vidt omkring. Saa kom der et Menneske op ad Trappen. Jeg kendte ham meget godt, men hyllede mig ind for ikke at blive kendt af ham. Han spadserede lidt groft frem og tilbage i nogen Tid. En Maanestraale maa have røbet mig; jeg mærkede, han kom bagfra henimod mig, og jeg faar pludselig et stærkt Slag paa Skulderen, og Ordene: God Morgen, gamle Ven! skar mig dybt ind i Ørene.

Det virkede næsten raat, og jeg blev i første Øjeblik ærgerlig, men da jeg saa hans godmodige Ansigt og Maanen og Stjernerne, der hang i Luften omkring ham, nænnede jeg ikke at sige, hvad jeg følte; desuden vidste jeg, at han var en flink og dygtig ung Mand, som nylig havde taget sin Embedseksamen med Glans, og at han var mig velvillig, ja venskabelig sindet.

Dette og andre lignende Tilfælde har senere givet mig Anledning til at tænke over Mennesker i Omgangen med hinanden, og hvorpaa det egentlig beror, at vi kalder en Person dannet eller højtdannet.

Det er ikke Viden, det er heller ikke Kunnen, det kommer an paa; og naar vi befinder os godt sammen med en Person, spørger vi

heller ikke om, hvilke store og gode Handlinger han har fuldbragt.

Men hvad er det da?

Ja, her vil hver og en svare ud fra sin egen Tænke- og Følemaade, og de Oplysninger, vi derigennem vilde faa om den Kultur, der her er Tale om, — efter min Mening den højeste — vilde sikkert blive ganske intetsigende og vildledende, og der vilde intet være vundet derved, dog jo, noget vilde være vundet, men paa en anden Maade o: Enhver, der tænker, bliver højnet. Selv det enfoldigste Menneske bliver værdifuldere for hver Gang, han tænker over noget, ligemeget hvad. Men selvstændig Tænkning skal det være, ud fra hans egen Hjernes Kammer og hans egen Hjertensgrund i ren og stor Troskyldighed. Saa er det godt, og da er det som de første Spadestik i den Jord, der gemmer Guldets Aarer.

Det gælder altsaa om at faa Mennesker til at tænke selvstændigt, og vi kan sige, at Alverdens Bøger, Religion, Filosofi, Kunst og Videnskab ikke nytter os det ringeste, selv om vi kunde modtage, rumme og huske det altsammen. Alle disse høje Ting har i Virkeligheden i en vis Forstand foreløbig ingen Betydning for os.

Først i det Øjeblik et Frø fra disse Verdener falder i vor Sjæl og slaar Rod, først da sker der noget, som for Alvor angaar os, og som kan komme til at gælde Liv og Død. I dette Befrugtningens Øjeblik begynder vort aandelige Liv og dermed det, vi kalder personlig Kultur. Thi vel var Frøet et fremmed Legeme, men Grunden er vor egen, Spiringen fuldbyrdes kun gennem vor egen Grund, og de mange fine Rødder, der nu søger til alle Sider, finder kun Næring gennem vort *eget* Væsen.

Og nu sker der en fuldkommen Forvandling!

Alt det, vi tidligere ikke ænsede og ingen Brug havde for, bliver nu til Rigdomskilder, hvis Strømme paa en Gang nærer vor Aand og klarer vor Forstaaelse, og vi selv bliver nu skønnere. En stor Velvillie lyser ud fra os; der er noget, der gror inden i os.

Hvilken Lykke, hvilken Fryd!



Med Emil B. Sachs var det saaledes, at han følte sig lykkelig, naar han forstod, men endnu lykkeligere, naar han kunde bibringe andre Forstaaelse for det, han selv elskede. Han var som en Gartner eller Sædemand; men ikke saaledes at forstaa, at han med en tung Sæk over Skulderen trampede Ageren op og ned og saaede skæppevis. Hans Paavirkning var i første Øjeblik aldeles umærkelig. Naar jeg i min Ungdom gik sammen med ham paa Udstillingen, eller vi f. Eks. talte sammen om en nylig udkommen Bog, kunde han ofte gøre en lille helt almindelig Bemærkning, som alligevel paa en eller anden Maade maa have berørt Sagens Kærne, thi jeg kunde huske Ordene mange Aar efter. Hans Bemærkninger var næsten aldrig negative. Det slette gik ham forbi, og den dygtige Halvgodhed interesserede ham om muligt endnu mindre. Jeg tror, hans aandelige Leveregel var omtrent saaledes: Det slette virker langt hurtigere end det gode, derfor gælder det om kun at beskæftige sig med det værdifulde, saa dør det andet af sig selv.

Som allerede antydet var han hverken egentlig aandfuld eller paa nogen Maade blændende. — Hvor i laa det da, at han alligevel fik en saa stor ledende og dannende Indflydelse paa en hel Del Mennesker? —

Jeg tænker, det var hans stille, dybe Kærlighed til det, han ansaa for godt, hans altruistiske Hjerte og hans Godhed for Mennesker, der uvilkaarligt meddelte sig til andre, skabte Tryghed og Tillid, saa man følte, man var i det bedste og fineste Selskab, naar man var sammen med ham.

Der er noget, som hedder Takt. Der er to Slags. Den Taktfuldhed, der har sin Farve fra det korrekte, har for mig kun liden Værdi. Det er ligesom en Slags Uniform. Efter min Mening maa Takt og Finhed staa sin Prøve gennem et frit udstrømmende Væsen, der er i tryk Overensstemmelse med sig selv uden at støde, saare eller krænke andre.

Denne Prøve har min afdøde Ven bestaaet.

Han paatrængte sig aldrig andre, raabte ikke op, slog ikke paa Skulderen eller skreg En i Ørene; hans Paavirkning var stille, og hvad han ligesom tilfældigt saaede i de unges Sind, blev som oftest til Blomster, der satte Frugt, fordi han havde en lykkelig Haand og et fint forstaaende Sindelag.

Jeg er fra min Ungdom i stor Taknemmelighedsgæld til Emil Sachs. Dette er dog egentlig forunderligt. Hvad var det? Lærte han mig Musik eller dygtiggjorde han mig paa noget særligt Omraade? Nej, — hans Forhold til Musik var kun den forstaaende Tilhørers, og jeg tror ikke, han havde Lyst eller Evne som Lærer i noget bestemt Fag.

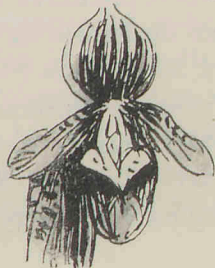
Men maaske han overvældede med udsøgte Middage og andre Goder, noget som selv de fineste Mænd i Oldtiden ikke forsmaaede for at skaffe sig Venner?

Nej; han levede fra Haanden i Munden og havde intet særligt Forhold til de materielle Ting uden forsaavidt de, enten i Form Farve eller Smag, indeholdt en Skønhedsværdi. —

Det, han gav, var altsaa noget omfattende eller sammenfattende, der beroede paa en dyb Trang til at leve aandeligt med i det hele og forstaa saa meget som muligt, saa han paa sin kærlige Maade kunde lade de indvundne Værdier gaa videre til andre Mennesker, der hidtil havde staaet udenfor og hungret.

Dette er hans Hæder, som vil bevare ham i kærligt Minde hos alle dem, der har kendt ham og holdt af ham.

*Carl Nielsen.*



## STUDENTERSAMFUNDETS ARBEJDERKONCERTER

**E**mil Sachs elskede Kunsten — Musik og de bildende Kunster var ham saa godt som Livsfornødenheder; han smykkede sine Vægge med Malerier — og helst Billeder af yngre Kunstnere, hvem han derved rakte en ofte højst velkommen Haandsrækning og stimulerende Opmuntring. Han glædede sig, naar han efter Dagens Arbejde og Slid kunde forfriske Sind og Sans med Musik, han var en Tilhører som faa.

Og Sachs nærrede den varmeste Interesse for de brede Lag, for Arbejderne og dem, som lever under samme Kaar; hvor han paa nogen Maade kunde gavne, støtte og ophjælpe dem, skaffe dem nogle af de Livets Nydelser, der ellers var forbeholdt de mere velstillede, der blev hans Haand aldrig træt, hans Hjerne aldrig sløv.

Og endelig var han i Besiddelse af en ukuelig Virketrang, en uegennyttig, aldrig hvilende Arbejdsevne, der maatte søge sig Opgaver udover hans daglige, hans erhvervsbestemte Virksomhed. Af disse tre Elementer udsprang hans varme Interesse, hans betydningsfulde og vidtrækkende Virken for „Studentersamfundets Arbejder-Koncerter“.

Hvorledes de kom til Verden, om deres Tilbliven og Udvikling i det første Decennium, faar man de bedste og klareste Oplysninger gennem hans egne Ord — i det Skrift, som Studentersamfundet udgav i Anledning af dets femogtyveaarige Bestaaen, har Sachs selv skildret Koncerternes Genesis og deres første Leveaar. Man faar gennem denne Skildring et saa klart Billede af Sachs og hans Forhold til og Opfattelse af Koncerterne og deres Betydning, at den forekommer



mig at være det smukkeste Eftermæle, Koncerterne selv kan sætte den Mand, der i henved et kvart Aarhundrede var dem en saa trofast og uegennyttig Fader og Ven.

Sachs' Skildring, der altsaa stammer fra Aaret 1907, da Koncerterne havde bestaaet i 10 Aar, lyder i sin Helhed saaledes:

Trods sine unge Aar er Samfundet ikke blot Fader, men endogsaa Bedstefader; thi Arbejderkoncerterne er Aftenundervisningens ægtefødte Barn.

Arbejderundervisningen havde for Skik at afslutte Skoleaaret med en lille Højtidelighed, der formede sig som en Aftenunderholdning, og den Glæde, som Musiken og Sangen skabte, og den Forstaaelse, de mødte, ledte Tanken hen paa at stifte en Institution, der skulde have det særlige Maal at vække Interesse for og Forstaaelse af god Musik blandt Mennesker, som ellers ikke havde Adgang til at lære den at kende.

Der havde vel før været billige „Folkekoncerter“ baade i „Arbejderforeningens“ Lokaler og i Koncertpalæet, men de havde ikke kunnet bestaa; de havde vist heller ikke det Publikum, som en Studentersamfundsinstitution ønskede at faa i Tale. „Arbejder“-Koncerter kaldte man dem, men i Lovene fremhæves det udtrykkeligt, at de er grundede for „Arbejdere og andre, som lever under samme Kaar“. Den fattige Sypige, Studenten eller Kontoristen, som hutler sig igennem Livet i smaa og fortrykte Forhold, hvor hver Øre, der gives ud til Luksus, betyder Ødselhed, er i lige saa fuldt Maal „Arbejder“, som Professionisten.

Den 15. September 1897 mødte en Kres af Arbejderundervisningens Bestyrelse, for sammen med enkelte Musikere og Repræsentanter for Arbejderstanden at forhandle om Formen for et saadant Foretagende — og man fastslog endnu ved samme Møde, at et saadant Foretagende skulde blive til Virkelighed; man var ogsaa enige om, at Koncerterne burde afholdes paa de Steder, Arbejderne var vant til at søge, og at man maatte bringe den bedste Musik i den

bedste Fortolkning, om Foretagendet skulde faa den rette opdragende Betydning.

Formanden udvirkede hos daværende Kultusminister Sthyr, som egentlig ikke kunde mistænkes for at staa Studentersamfundet syndelig nær, at det Kgl. Teaters Kunstnere uden særlig ministeriel Tilladelse i det enkelte Tilfælde maatte medvirke ved Koncerterne. Dette var en ganske særlig Begunstigelse, som ingen anden Institution havde opnaaet. For Arbejderkoncerterne havde det den allerstørste Betydning, ja, det har sikkert været afgørende for hele Foretagendets Trivsel.

Nu lader det saare naturligt, at vore første Kunstnere synger og spiller for Arbejderne i deres egen Forsamlingsbygning, men for 10 Aar siden tog det sig anderledes ud.

Et lille Billede fra den første Koncert, som fandt Sted den 31. Oktober 1897, giver en god Illustration af dette Forhold.

Man opførte udelukkende Kompositioner af Niels W. Gade, og Kammersanger Simonsen ydede den eneste vokale Medvirken. Paa store Gadeplakater og i Aviser blev Koncerten bekendtgjort, og Billetterne, som kun kostede 25 Øre, blev hurtigt revne bort. Et saa stort Apparat har ikke senere været nødvendigt; smaa Notitser i Dagbladenes Tekst har været tilstrækkeligt til Gang paa Gang, Aar paa Aar, at fyldè Salen, og de Tilfælde, hvor Efterspørgslen efter Billetter ikke har været større, end man kunde tilfredsstille den, er snart talte.

Forud for den omtalte Koncert fik Simonsen et Par anonyme Trudselsbreve: — „At en kgl. Kammersanger vilde nedværdige sig til at optræde i „Socialisternes Hus“, han maatte skamme sig o. s. v.“. Kammersangeren selv lod ogsaa til at være noget betænkelig ved Situationen, men holdt selvfølgelig sit Ord og sang. Efter første Afdeling bragede Bifaldet, han maatte Gang paa Gang frem og takke, og alle hans Betæneligheder var da borte.

„Det er skam et rigtig fornøjeligt Publikum,“ sagde han, da han



første Gang kom tilbage til Solistværelset. „I maa da gentage den Koncert,“ var hans Ord, da han anden Gang kom tilbage. Og efter tredje Fremkaldelse lød Ordene: „Dersom I lader andre end mig synge Heise herude, saa bliver jeg skam vred.“

Den samme Glæde, som Simonsen, — der alle Aarene igennem var en trofast Gæst derude, — følte ved dette, musikalsk set, primitive Publikums Jubel ved at staa overfor god og fin Kunst, den samme Glæde har alle de øvrige Kunstnere følt, og var der en enkelt Sæson, hvor der ikke blev kaldt paa en eller anden af dem, kunde Bestyrelsen godt høre et bebrejdende Ord.

Efter Gade-Koncerten kom en med Kompositioner af J. P. E. Hartmann, og dernæst kom Kuhlaus, Heises og Weyses Navne paa Programmet.

Det følgende Aar gik man over til udenlandske Musikværker: En Koncert med Händel, Bach, Gluck og Haydn. Saa opefter til Mozart, Beethoven, Schubert og Schumann, og endelig kom vor egen Tids Mestres: Wagner, Grieg, Lange-Müller, Johan Svendsen og Victor Bendix o. fl. Ogsaa en Del Operaer i Udtog har været opført derude.

Særkendet for disse Koncerter er en sjælden Feststemning og en sjælden Forstaaelse. Forstaaelse, vil man spørge med nogen Forbavselse; hvor kan der være Forstaaelse hos et Publikum, der møder ganske uden Forudsætning?

Grieg sagde sikkert det forløsende Ord, da han efter at være blevet hyldet paa sin Koncert, traadte frem og takkede: „Det har været en sjælden Dag for mig. Et af mine tidligste Ønsker, at give Musik for et musikalsk uberørt Publikum, har jeg nu faaet opfyldt. Thi Musikken gaar jo ikke fra Hjerne til Hjerne, men fra Hjerte til Hjerte.“

Det med Forstaaelsen bekræftes stadig af de Kunstnere, som optræder derude, og de er sikre Dommere. De bliver fintmærkende og ved klart, om den Bro, der skal slaas mellem Kunstnerne paa



Tribunen og Tilhørerne i Salen, om den er der eller ej. Og altid har de følt, at Broen var der.

Af Musikken har som alle andre Steder Sangen været den, som lettest har fanget, men ogsaa Kammermusikken er bleven dyrket flittigt og har skabt sig mange Venner.

Ved Programlægningen har Lederne sørget for at gøre Sammensætningen saa ensartet som muligt, og sikkert har dette bidraget til at give Foretagendet en opdragende Betydning. For ikke længe siden kaldte rigtignok en Bladkritiker det „Smagsaffektation hos Foretagendets Ledere“.

Der er jo mange, der ynder Musikprogrammer sammensat efter samme Regler som en Menu: Først en Suppe, saa en let Fiskeret, lidt sværere Steg og saa en sød Mundsmag til Slutning. Men hvorfor ikke hellere paa Musikkens Omraade følge de Regler, der gælder ved anden Kunst. Paa et Skulpturmuseum sætter man dog ikke Middelalderens Kunstværker hulter til bulter med Michel Angelo, Rodin, Thorvaldsen og Sinding.

Havde Arbejderkoncerterne ikke lige saa meget haft til Løsen „at gavne“ som „at fornøje“, var de aldrig naaet saa langt frem, som Tilfældet er.

I Aar har Koncerterne bestaaet i 10 Aar; Tilstrømningen er den samme, Begejstringen hos Tilhørerne næsten større end i Begyndelsen, og det tyder paa, at de er blevet en fast Institution, som vil bestaa, i hvert Tilfælde til Kommunen en Gang overflødiggør dem, ligesom den ved Oprettelsen af sine Fortsættelseskursus overflødiggjorde Aftenundervisningen. Men da er Maalet ogsaa naaet. Det private Initiativ er et tveægget Sværd. Den ene Æg baner Vej for det, som savnes, den anden rammer det Offentlige, som har forsømt sin Pligt.

Hvad Koncerternes økonomiske Side angaar, saa har de som de fleste andre af Samfundets Institutioner haft trange Kaar. Indtægten ved Billetsalget er kun ringe, og man har fra første Færd haft til

Regel at honorere de Optrædende, om end beskedent. I de første Aar holdt Institutionen sig oven Vande med Tilskud fra Barnets Fader „Arbejderundervisningen“ og et Par Gange fra „Det Raben-Levetzauseke Fond“. I de senere Aar har desuden baade Københavns og Frederiksbergs Kommune ydet Tilskud.

Arbejderkoncerterne er gaaet i sin Bedstefader Samfundets Spor. Som dette har kastet Bro mellem Arbejder og Student, saaledes har Koncerterne bragt Forbindelse — og en varig Forbindelse — mellem Kunsten og Arbejderen.

*Emil B. Sachs.*

— — — Og for dem, der arbejdede sammen med Sachs, var det en Nydelse at se den Glæde, den Iver, der prægede hele hans Virksomhed for dette hans Hjertebarn.

Allerede i de forberedende Møder, hvor Planerne for Sæsonens Arbejde blev lagt, hvor Programmerne blev drøftede og de forskellige Medvirkende blev valgt og sigtede, kom hans store Kundskab og Kendskab til Musikken, dens Værker og dens Udøvere — han var jo ikke for ingenting opvokset og udviklet i den Bendix'ske Kreds — Sagen til Gode paa mange Maader. Hans gode Smag og fine Forstaaelse kunde give mangt et nyttigt Vink og mangen ansporende Antydning. Og naar saa Dagen for Koncerten kom, stillede han trolig, sammen med sin gode Medarbejder, Frk. Harriet Meyer, Aar efter Aar ude i Lokalet en Timestid eller to før Koncertens Begyndelse, for at paase, at alt var i Orden, forhandle med Kontrollørerne — der gennem Aarene dannede en fastsluttet Kreds, der ligesom smittedes af Sachs' Kærlighed til Foretagendet. — Saa begyndte Tilhørerne at indfinde sig — i god Tid, der var jo ikke nummererede Pladser — og saa kunde han byde de fast tilbagevendende Gæster et hyggeligt Velkommen med et lille venligt Ord til den ene, et genkendende Nik til den anden, en hjælpsom Haand, naar det kneb med at skaffe Plads til Efterløjerne. Og naar saa alt var i Orden paa Tilhørerpladsen, gik Turen





*Emil B Sachs.*

op bag Koncertribunen, hvor Sachs modtog de medvirkende Kunstnere med sit vindende og elskværdige Smil og et lille Bonmot i Tilgift. Og som den galante Vært han var, havde han sørget for Blomster til Damerne — en maaske lidt overflødig Luksus, der da ogsaa i de senere Aar blev afløst af en Æske med Chokolader, der i ikke mindre Grad kom de mandlige Medvirkende til Gode. Kort sagt, der var over hans Færden her, hans godlidende Puslen baade foran og bag Tribunen en Hygge og Elskværdighed, der gav disse Koncerter et eget Præg, og sikkert bidrog til, at ikke alene Tilhørerne, men ogsaa de medvirkende Kunst-

nerne befandt sig vel, og med største Glæde og Beredvillighed gav Møde saa ofte der kaldtes paa dem.

Derfor kunde Formanden ogsaa ved den første Koncert, der fandt Sted i Grundtvigs Hus efter Sachs' Død, uden at støde an mod ellers gængse Koncertvaner og -vedtægter, mindes ham i følgende Ord, hvortil Tilhørerne sluttede sig ved at rejse sig op:

„Mine Damer og Herrer! Jeg ved vel, at Studentersamfundets Arbejderkoncerter — eller deres Publikum — ikke er nogen fast afsluttet Kreds, men jeg har paa Fornemmelsen, at mange af vore Tilhørere kommer igen Aar efter Aar og føler sig ligesom personlig knyttet til Foretagendet. Jeg haaber derfor ikke, De vil finde det



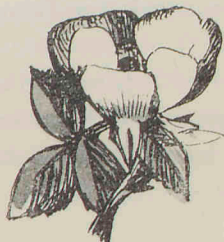
paatrængende, naar jeg — inden vi begynder vor Koncert — beder Dem mindes den Mand, som vi for første Gang i de mange Aar vi har virket, maa savne her i Dag, da vi gaar ind i vor 24. Sæson. Det er Koncerternes Forretningsfører og Kasserer, Emil Sachs, der, som De vil vide, døde nu i Juli Maaned.

Sachs hørte til Arbejder-Koncerternes Stiftere og har med en aldrig svigtende Interesse og Energi i den lange Aarrække viet Koncerterne sine Evner og Kræfter. Alle, der har færdedes her — eller paa Enghavevej — vil have lagt Mærke til den virksomme, hjælpssomme Mand, der ved hver Koncert gav Møde i god Tid for — sammen med Frk. Harriet Meyer, der desværre ogsaa skulde gaa altfor tidligt bort — at paase, at alt var i Orden, efter at han de foregaaende Dage og Uger paa bedste Maade havde lagt alt tilrette.

Og det var ikke alene det rent praktiske, den administrative Side af Koncerterne, der laa Sachs paa Sinde — med sin store Kærlighed til Musiken, den udpræget fine, kultiveret-kunstneriske Smag, der prægede alt, hvad Sachs rørte ved, var han en ypperlig Støtte og Medhjælp ved Lægningen af Programmerne og Valget af de Kunstnere, der skulde udføre dem.

Jeg tror ikke, vi kan ære Emil Sachs' Minde bedre, end ved at bestræbe os for at fortsætte Koncerterne i samme Aand, søge at bevare det samme Præg, som de havde vundet gennem hans altid usvækkede, varme Interesse for Arbejderne, og hans store Kærlighed til Tonekunsten og dens Mestre“.

*S. Levysohn.*



## EMIL B. SACHS OG STUDENTERSAMFUNDET

Det genopstaaede Studentersamfund har smykket sine daglige Lokaler med moderne Kunstværker. Det tyder paa, at radikale Studenter nu i Betydning for Livsudviklingen stiller det Skønne op ved Siden af det sociale Problem.

I det gamle Studentersamfunds tilrøgede Lokaler i Badstuestræde og ved Nørrevold var der ganske vist ogsaa Billeder paa Væggene, men de æggede ikke Medlemmerne til Drøftelse af Kunstretninger. Selv de mest kunstforstandige og kunstelskende blandt dem satte de sociale og politiske Interesser højt over alle andre. Det er endog tvivlsomt, om Emil B. Sachs i denne Henseende dannede en Undtagelse. Han smykkede ganske vist sit Hjem med udsøgte Kunstværker og glædede sig ved, ja, fordybde sig i Studiet af det Skønne, men muligvis var det ogsaa for ham saaledes, at Glæden over Kunst og Tilegnelsen af Skønhedsindtryk var en fin og udsøgt Nydelse i Hvilestunder, hvorimod han ansaa det for sin Pligt at yde en alvorlig Dagsgerning i det sociale Arbejde.

Emil B. Sachs var derfor virksom for Arbejderundervisningen, (i hvis Musæumsbesøg der forøvrigt var et lille Blink ud til det Skønne), og han skaanede sig heller ikke i det rent politiske Arbejde for at skaffe Frihed til alle aandelige Rørelser og lige Indflydelse i Staten for alle Borgere.

Fra Studentersamfundet i 80'ernes Midte huskes Emil B. Sachs af de, der dengang var helt unge Studenter, som den fine og overbærende ældre Ven, næsten som en kærlig Onkel, der interesserede sig for at finde de unge Menneskers særlige Evner og stimulere dem til og





*Emil B. Sachs.*

hjælpe dem med at udvikle disse. Blandt de rent politiske Organisationer som den Gang fandtes i København, ofrede Emil B. Sachs Fremskridtsklubben en særlig Interesse. Denne Forening var dannet for at give en Tumleplads til de Unge, for hvem den egentlige Vælgerorganisation ikke stod aaben. Foreningen havde en prægtig broderet Fane, som Emil B. Sachs sikkert havde tilvejebragt — hvor mon den er nu? — og den holdt ugentlige Møder, hvor vi unge Mennesker diskuterede Alverdens Problemer med Lidenskab. Om Sommeren gjorde den

Skovtur, ved hvilken Emil B. Sachs holdt ud med os, selv om vi fjøede Natten til Dagen og først vendte hjem ved Morgengry. — Vi havde jævnlige betydningsfulde Opgaver at løse, f. Eks. deltog Fremskridtsklubben med Studentersamfundet i Overrumplingen af Københavns Skytteforening ved et stort Ridehusmøde paa Kristiansborg, ligesom Fremskridtsklubben mødte fuldtalligt frem en Søndag Eftermiddag, da det Rædselsbudskab havde bredt sig: *Højre vil forvanske Stemningen i Ballerup!* — Sligt taaltes ikke! Altsaa til Ballerup for at hylde I. K. Lauridsen og pibe Matzen ud.

Da Livjægerne vilde overfalde Hørup, mødte Fremskridtsklubbens Medlemmer ligeledes sammen med de frisindede Studenter om Aftenen paa *Politikens* Kontor og fulgte deres politiske Fører til hans Hjem ved Sortedamssøen. Der vankede Nakkedrag og blodige Næser baade til Fremskridtsfolk og Livjægere lige fra Østergade til Dronning Louises Bro.



I Haandgemænget var Emil B. Sachs ikke nogen fremragende Mand, og han har vist ofte syntes, at vi unge var noget uvorne; men han morede sig over os; jeg tror, han studerede os, mens vi tumlede os uden Forbehold.

En Sommernat, da Fremskridtsklubben var bænket i Charlottenlund omkring den da brugelige Punchebolle, satte Emil B. Sachs sig hen til mig og sagde: „Nu skulde du tage Ordet, Zahle.“ — „Nej! Nej! Det tør jeg ikke.“ — „Vist saa, hold du nu en Tale for Hørup. Ham kan du sikkert sige nogle stemningsfulde Ord om.“ — Saadan lokkede Sachs mig til første Gang at forsøge mig som politisk Taler. — Han skaffede mig ogsaa mit første politiske Tillidshverv, idet han gjorde mig til — Suppleant i Fremskridtsklubbens Bestyrelse.

Emil B. Sachs forstod os helt unge Studenter, og han anvendte ofte en pædagogisk Fremgangsmaade overfor os for at drive os frem paa den Bane, som han mente, vi bedst egnede os til at betræde.

Vi er mange, der skylder Emil B. Sachs Tak for et fint og forstaaende Venskab, der strakte sig fra vor første Studentertid til hans Dødsdag.

<sup>1</sup>/<sub>10</sub> 1921.

*C. Th. Zahle.*



## NOGLE ERINDRINGER OG INDTRYK

Han var fremfor alt Mennesket med det store Hjerte, der ganske uselvsk ofrede sig for andre, for enhver, der trængte til hans Hjælp. Skønt ikke selv Familiefader blev han en faderlig Ven, Raadgiver, Hjælper og Beskytter for den Ungdom, der var hjemløs eller borte fra sit Hjem. Dette sidste ogsaa i den Forstand, at han knyttede levende Forbindelsestraade med dem, der rejste bort, selv om det var til den anden Side af Kloden, saa de gennem ham beständig blev mindede om og holdte fast ved Hjemmet og Hjemlandet. Thi hos Emil B. Sachs var der ikke Plads i Sproget for det Ord „ude af Øje, ude af Sind“. Nej, de, der en Gang havde faaet Plads i hans Kreds, følte, at hans Tanker var med dem, hvor de færdedes, og at de aldrig behøvede at betænke sig paa at henvende sig til ham, naar de havde Brug for ham eller havde et eller andet paa Hjerte, som de havde Trang til at meddele.

Jeg ser endnu lyslevende denne udmærkede Mand for mig i en Række Situationer, der viste hans rige Menneskelighed, og hvoraf jeg vil fremdrage nogle enkelte:

Først i Hjemmets Kreds, mellem jævnaldrende eller ligestillede, hvor han altid var en livlig og alsidigt interesseret Deltager i Samtalen om almenmenneskelige Spørgsmaal, baade i Alvor og i Skæmt, fuld af Nerve og Indfald, og derfor ofte Midtpunktet i større eller mindre Cirkler. Mindes f. Eks. saaledes, hvordan han en Gang kom ud til os og fik os med paa Studenterkarneval, hvor han selv havde anlagt en kostelig Maske som Munk, der rigtig passede til hele hans Apparition, og spillede sin Rolle til Fuldkommenhed. Eller naar



*Fra Emil B. Sachs' Hjem paa Købmandsskolen.*

han kom og fortalte om en netop tilendebragt Rejse f. Eks. fra Paris, saaledes da han kom derfra for 40. Gang, ladet med Indtryk af Kunst og Kunsthåndværk, som han elskede over alt, og hvoraf han ogsaa altid medbragte en god Del Prøver, som han gavmildt delte ud til sine Venner, eller hvormed han prydede sit eget henrivende, af Skønhed og Smag prægede Hjem. At sidde og høre ham fortælle om Paris var i sig selv en Nydelse. Og naar han stod og skulde rejse, glædede han sig dertil som et Barn.

Dernæst under de Sammenkomster og Møder, hvor vi forberedte Dannelsen af Foreningen „Frisindet Ungdom“, der efter vor Hensigt skulde være et „Studentsamfund uden Studenter“, d. v. s. for unge Mennesker, der *ikke behøvede at være Studenter*, medens disse selvfølgelig var et kærkomment Element, som vi da heller ikke kom



til at savne, og her skulde der være Plads for den samme frie Diskussion om Tidens Spørgsmaal, som prægede „Samfundet“, her skulde holdes belærende Foredrag, gives Koncerter, arrangeres hyggelige selskabelige Sammenkomster o. s. v., og saa skulde det tillige være noget mere end „Samfundet“ havde været: et Hjemsted, hvor den unge ogsaa til daglig søgte hen i sin Fritid, hvor han eller hun kunde læse, træffe Kammerater eller andre Venner, med hvem der altid blev Lejlighed til Samtaler eller andet frem for hjemligt Samvær, i Lokaler, som var prægede af mere Smag og af en mere familier Stil end Foreningslokaler i Almindelighed, saa bl. a. de mange Unge, der ikke havde deres Hjem her i Byen og ingen Paarørende eller Familjer havde at tage til, kunde finde nogen Erstatning for deres virkelige Hjem.

Under alle disse Forberedelser var Emil B. Sachs den drivende Kraft, den, til hvis Planer og Forslag vi alle lyttede og i Reglen sluttede os, og han var da ogsaa den, der fremfor nogen bidrog til at præge det virkelig skønne Hjem, Foreningen senere tog i Brug paa Kongens Nytorv Nr. 8, oppe paa den smukke Kvistetage. Det var en Oplevelse, som vist ingen af Deltagerne nogen Sinde glemmer, da vi en Midsommeraften efter en Indledningsfest i Studenterhuset paa Frue Plads vandrede ned ad Strøget til Kongens Nytorv og tog de Lokaler i Besiddelse, der gennem en — kun alt for kort — Række af Aar blev Midtpunktet for Frisindet Ungdoms virkelig indholdsrige Liv, som jeg tror mangt et Medlem, mange Foredragsholdere, Koncertgivere, Gæster o. s. v. tænker tilbage paa med Følelsen af, at her var skabt noget, som burde have været ført langt videre. Thi Foreningen blev i disse første Aar — navnlig takket være Emil B. — netop det, vi havde tænkt os, den skulde være.

At det hele dog varede saa kort, eller at Foreningen efter nogle Aars Forløb væsentlig skiftede Karakter, skyldtes forskellige sammenstødende uheldige Omstændigheder og bl. a. ogsaa dette, at Emil B. (og andre af dens Stiftere) blev saa optaget af anden Gerning, at

det ikke blev muligt at ofre saa megen Tid paa den som i dens første Aar. Men af Emil B.s mange store og gode Gerninger bør hans Andel i Dannelsen af Frisindet Ungdom ikke glemmes.

Naar jeg nu tænker tilbage paa ham i forskellige typiske Situationer, har adskillige af dem Tilknytning til Frisindet Ungdom. Som da han der undfangede Planen til at udskrive en Præmiekonkurrence blandt Kunstnere for Tegninger og Kompositioner af klædelige Dragter for Damer. Eller han havde været ude ved Furesøen eller oppe ved Paradisskoven i Spidsen for en Stab af unge Kunstnere og forberedt den festlige Modtagelse af Foreningens øvrige Medlemmer, der en Midsommeraften ankom pr. Cykle, med Tog eller til Fods og samtidig ikke blev narret for munter og hyggelig Underholdning i de skønneste Omgivelser.

Men hvad der næsten betog mig allermest af denne sjældne Mands Virksomhed, var at se ham om Aftenen (og det blev der Lejlighed til saa at sige hver Aften, saa det efterhaanden blev umuligt at faa ham ud) oppe i Læsesalen paa Købmandsskolen, hvor han vejledede de Unge i Valget af Læsning, hjalp dem med at skrive, oppe bag sin Skranke havde fortrolige Enesamtaler med dem, der trængte til Raad og Støtte i deres mere intime personlige Anliggender, og hvor han var som en Fader, der blev tilbedt, beundret og elsket af sine Børn, fordi de aldrig gik forgæves til ham, og han selv forstod at faa Tag i de frygtsomme, tilbageholdne, der dog ogsaa havde noget paa Hjerte eller noget at spørge om. Her som i alt hans øvrige opslidende Arbejde paa denne Skole, som han ogsaa havde været med *til at stifte*, øste han ud af sin rige Personlighed og sit varme Hjerte. Og selv om det tog alt for meget paa hans Kræfter, følte han sig her sikkert som et lykkeligt Menneske, fordi hans største Glæde og Lykke bestod i at ofre sig for andre.

Men fra denne elskelige og blide Mand kunde der ogsaa staa Gny og sprude Gnister, naar han i hellig Indignation over et eller andet, der oprørte ham, tog Del i en Diskussion eller paa Tomandshaand



udtrykte sin Harmes, thi han var i alt en glødende Sjæl, gennemsyret fra Top til Taa af Frisind, ikke for ingen Ting Fætter til Georg Brandes, trofast mod sine Idealer og med i første Række af den Frisindets Falanks, der kæmpede sig frem under Studentersamfundets Fane. Skønt ikke selv Student, blev han dog optaget som Medlem af dette og var vist den eneste Ikke-Akademiker, der kom til at nyde denne Ære.

I en Aarrække sad han ogsaa i dets Bestyrelse og var Sjælen i flere af dets Institutioner — som andre beretter om i denne Bog. Og han hørte til de allerbedste af Samfundets mange berømmelige Medlemmer, var en af dem, der ikke gik paa Akkord med Uretten eller sin Overbevisning og blev et værdifuldt Bindeled mellem Akademikerne og det praktiske Livs Mænd, ikke mindst Københavns Arbejdere. Legepladserne for fattige Børn og Studentersamfundets Arbejderkoncerter var talende Vidnesbyrd om, hvordan han var med til at sprede den bedste Form for Kultur i de videste Kredse.

Ja, man kan ikke tænke paa Arbejderkoncerterne, uden at det løber en koldt ned ad Ryggen, ikke blot ved Tanken om den herlige klassiske Musik, som her blev fremført af de bedste Kunstnere, men ogsaa ved den hellige Andagt, hvormed den blev modtaget af et aandeløst Publikum af Arbejdere. Den, der f. Eks. har overværet den Grieg-Koncert, hvor Mesteren selv dirigerede og i en Tale bag efter tolkede, hvorledes han havde naaet et af sit Livs største Maal: at blive hørt og forstaaet af de brede Folkelag, bliver grebet af Bevægelse ved blot at tænke paa det sublime i dette Møde mellem Komponisten og hans Publikum. Ved at iværksætte den Slags Foretagender blev Emil B. Sachs en Kulturbærer af første Rang, en Lysbringer, der bragte de fineste Skønhedsværdier ud i de Lag af Befolkningen, for hvem Livet ellers til daglig er graat i graat.

Det, jeg her har fremdraget, og som kunde suppleres med mange, mange flere lignende Træk fra Emil B. Sachs' Liv og Virksomhed, vil naturligvis for en væsentlig Del falde sammen med, hvad andre

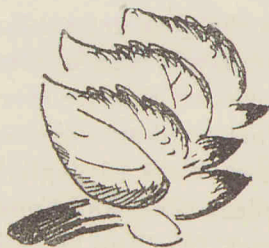


har at berette om ham. Men det gør vel heller ikke noget, at der er Gentagelser i en Mindebog om ham. Lad det da blot blive en Række samstemmende Vidnesbyrd fra de mest forskellige Sider om, hvilket sjældent og fortræffeligt, ja enestaaende ædelt, fint og evnerigt Menneske denne Mand var.

I en Tid, hvor man er saa tilbøjelig til at rejse Monumenter for større eller mindre berømte Afdøde, burde han fremfor nogen have haft sit. Men dette, at han foretrak at gøre sit store Kærlighedsværk som Menneskeven i dybeste Stilhed, gør, at det dog er en saa forholdsvis begrænset Kreds, der ved, hvem han var. Og sikkert vilde det have været hans egen beskedne Natur i højeste Grad imod, om man havde oprejst en Statue for ham paa offentligt Sted, hvor meget han end havde fortjent det. Maatte da det lille Mindeskrift, som hans Venner og Elever nu udgiver om ham, alligevel blive et Monument, der af og til drager Opmærksomheden til sig, naar det nedtages fra et Biblioteks Boghylde. Og maatte det heller ikke blive savnet i noget offentligt Bibliotek her i Landet, navnlig ikke i dem, hvortil Ungdommen søger for at finde Forbilleder blandt ædle Mænd.

Han hører i hvert Fald til de allerbedste, jeg har kendt.

*Fr. Weiss.*



## EMIL B. SACHS OG „FRISINDET UNGDOM“

### I.

Med sin levende Interesse for og Forstaaelse af Ungdom var Emil B. Sachs i Kontakt med mange unge rundtom i København. Unge Mennesker, der følte sig ensomme i Storstaden, kom til ham og fortalte om deres Længsel efter at have et Sted, hvor de kunde møde jævnaldrende og udveksle Meninger. Han kendte smaa Kredse af unge, der allerede havde fundet hinanden og mødtes regelmæssig for at diskutere og dyrke Litteratur og Musik, men gerne vilde møde flere med samme Interesser, andre, der maaske ikke var sig denne Trang saa klart bevidst, men om hvem han mente, at de vilde have godt af Omgangen med hine. Medens han saaledes paa den ene Side følte Betydningen af en Forening, hvor der var Plads for alle, der ønskede at udvide deres Horisont, fandtes der maaske i hele København ikke et Menneske, der bedre end han kunde samle de Elementer, der behøvedes, for at en saadan Forening kunde blive saa rummelig og alsidig, som den skulde være.

Da derfor „Frisindet Ungdom“ skulde stiftes, var han Fyr og Flamme, og selvom der er andre, hvis Navn er knyttet til Foreningens Stiftelse — f. Eks. Prof. Fr. Weis, der var Formand i de første Aar — saa staar dog alle de mange, for hvem „Frisindet Ungdom“ har betydet noget, i stor Taknemmelighedsgæld til Emil B. Sachs som dens virkelige Skaber.

Han kom aldrig frem i Forgrunden. Blottet som han var for Forfængelighed, for honnet Ambition, følte han ikke den ringeste Trang dertil; men naar man læser de gamle Opraab og Programmer, saa

er det, som om man hørte hans Stemme, i saa høj Grad er de præget af hans Aand og inspireret af ham.

I den første Indbydelse til at blive Medlem, der blev udsendt den 30. Oktober 1904, hedder det:

„Foreningens Opgave skal være at samle en Ungdom med et frit Livssyn og med Trang til Udvikling i fordomsfri og frisindet Retning. Den maa ikke være afhængig af noget Parti, men i hvert Tilfælde have sin Plads fremmest, hvor der kæmpes mod Fordomme eller for højere Kultur og Civilisation, bedre og smukkere Levevilkaar.

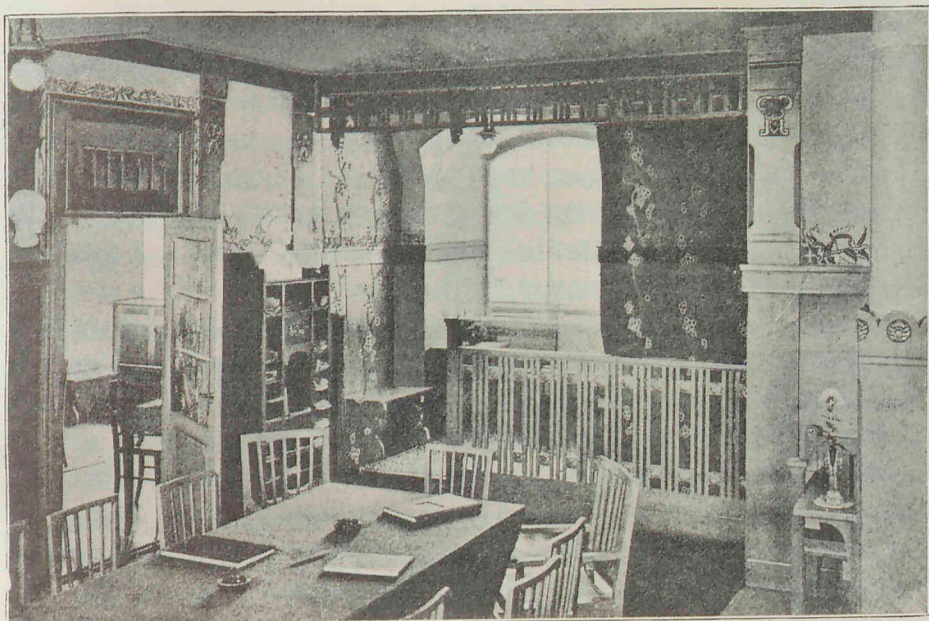
Foreningens Formaal søges bl. a. opnaaet ved at skabe et Samlingssted for Medlemmerne i egne Lokaler. Disse skal være hyggelige og smagfulde, saa at man kan føle sig vel tilmode.

Ved Sammenkomster og Diskussionsmøder, ved Foredrag, Op-læsning og anden Kunstnydelse skal Foreningen søge at udvikle og glæde sine Medlemmer“.

Foreningen fik ikke straks sine egne Lokaler. Den konstituerede sig ved et Møde i Studentersamfundets Kældersal d. 5. December 1904 og de første Maaneder var det i Studentersamfundets Bygning, at Møderne afholdtes. Her talte Georg Brandes, Poul Levin, Mylius Erichsen og mange andre.

Første Gang, jeg husker Emil B. Sachs, var ved Nytaarsfesten 1905. Aldrig før havde jeg været med til en Foreningsfest med saa smagfulde Rammer, og selvfølgelig var det Emil B. Sachs' Paavirkning og Vejledning, som dette skyldtes. Hvor var de pæne, de smaa Kurve med Frugt, hvoraf hver fik en. Og Emil B. Sachs gik rundt som en Vært mellem sine Gæster, straalende glad, og talte med os alle. Den Gang var jeg slet ikke klar over, hvem eller hvad han var — jeg kendte intet til Købmandsskolen. Men jeg talte længe med ham og syntes, at jeg kendte ham saare godt, og at vi glimrende forstod hinanden. Først meget senere var det mig klart, at hans store Betydning for os unge netop delvis skyldtes hans Evne til at vinde vor





Fra „Frisindet Ungdom“s Lokaler.

Tillid og Fortrolighed, til at faa os til at tøj op og tale med ham som en Ven, man kendte godt.

I April 1905 blev jeg valgt ind i Bestyrelsen.

Emil B. Sachs var ikke Bestyrelsesmedlem, men han arbejdede mere for Foreningen end nogen af os andre, og vi manglede dog heller ikke Begejstring eller Energi. Han mæglede, hvor der var Gnidning — vi var jo i den Alder, hvor man — (som Søderberg skrev i vor Kantate) „gløder, flammer, elsker, harmes“, tager paa Vej, og ingen af os ejede hans Evne til hos sine Medmennesker at faa det ægte Guld frem bagved al Smaalighed og saa iøvrigt være ligeglad med, hvad den anden mente, og hvilke Dogmer eller Anskuelser han var Tilhænger af.

Og ingen af os havde større Arbejdsevne end han.

Emil B. Sachs interesserede sig først og fremmest for Lokalerne.

Skønhedselsker, som han var, ansaa han det for at være af afgørende Betydning, at Lokalerne blev smukke. Det var en Trossætning hos ham, at intet virker saa opdragende og i saa høj Grad fremelsker de bedre Instinkter hos et Menneske som smukke Omgivelser. Det var hans faste Overbevisning, at den Dag, man var kommen saa vidt, at alle Hjem, alle Skoler, alle Forsamlingslokaler var smukke, den Dag vilde man kunne udrydde al Raahed og være paa Vej til Fred og Fordragelighed.

Den 24. Juni 1905 var en stor Dag for de fleste af os, der i ung Begejstring fylkedes om „Frisindet Ungdom“s Program, men for ingen var det en større Dag end for Emil B. Sachs.

Det var den Dag, at vi indviede vore egne Lokaler.

Festens Forberedelser begyndte allerede flere Dage i Forvejen. Ikke alene Bestyrelsesmedlemmerne, men saa mange menige Medlemmer som havde Tid — Lyst havde vi jo alle — var med. Emil B. Sachs satte os i Arbejde, og jeg husker, hvorledes vi den 23. Juni om Aftenen samledes i Studentersamfundet og flettede Kranse af Kornblomster og Bøgeblade, henrykt over at gøre Gavn. Thi Emil B. Sachs havde den Evne at bilde Folk ind, at de var nyttige, og at han skyldte dem Tak, medens det i Virkeligheden var ham, der ydede, og de andre, der modtog. Det var Midsommer og et dejligt Vejr, og vi tilbragte Aftenen indenfor fire Vægge i Studentersamfundet med Forberedelserne til Aabningsfesten, men sjældent har en St. Hans Aften været saa stemningsfuld og løfterig som hin.

Den 24. begyndte Festen i Studentersamfundet, hvor vi sang Kantaten, som Edv. Søderberg havde skrevet, og hvor Emmanuel Larsen med stor Kraft fremsagde Kantatens Prolog. Ved Midnatstid drog vi i sluttet Trop gennem den midsommerlyse By til Kongens Nytorv for at tage Hjem i Besiddelse: Kvisten Kongens Nytorv 8. Emil B. Sachs var taget i Forvejen og ventede paa os. Der stod han midt i Stuen blandt Blomsterne og tog imod os.

Det var som et Eventyr, og vi var ganske betaget.



Emil B. Sachs havde forklaret os Gang paa Gang, at „Frisindet Ungdom“s Stuer maatte ikke ligne et Forsamlingshus eller en Højskole eller et Selskabslokale. Det skulde ligne det ideelle Hjem, og dette var lykkedes mere, end vi havde drømt muligt. De sarte grønne og violette Farver, de broderede Gardiner fra Permin, de af Emil B. med nænsom Haand blomsterfyldte Keramikskaale og Vaser, de af Emil B. Sachs skænkede japanesiske Tegninger i Spisestuen, Stuernes uregelmæssige Form med de morsomme Kroge, alt virkede med til at gøre disse Lokaler til noget sjældent og smukt. Gudmund Hentze, som var med i det første Forretningsudvalg, der fungerede indtil den første Bestyrelse blev valgt, havde malet de stiliserede violette Klematis paa Væggene. Arkitekt R. Rasmussen, Faderen til saa mange dejlige Udsmykninger af disse Lokaler ved senere Fester, havde haft en Haand med. Han hørte til dem, der allerede som ganske ung var kommet ind under Emil B. Sachs' Paavirkning, saaledes at ogsaa igennem ham Emil B. Sachs Indflydelse gjorde sig gældende i „Frisindet Ungdom“ i mange Aar. Der maatte ikke være nogen Talerstol, havde Sachs sagt, det var for grimt, og Talerstolen var derfor lavet saaledes, at den, naar den ikke brugtes, kunde vendes om: saa lignede den et Højsæde. Bagved hængte et af Emil B. Sachs skænket broget Tæppe, og det hele dannede en malerisk Ramme for Texiere eller Emmanuel Larsen eller hvem der nu ellers af Medlemmerne, naar vi samledes om Aftenen, ganske improviseret underholdt os med lidt Oplæsning eller Recitation. Kun ved de offentlige Foredrag viste den sig i sin sande Skikkelse som Talerstol.

Senere hen har mange af vore Foredragsholdere været glædelig overrasket, da de stiftede Bekendtskab med vore Lokaler. „Man kan se, at her færdes Kvinder,“ sagde Jeppe Aakjær. — „Man kan se, at her færdes Emil B. Sachs,“ burde han have sagt — men aldrig senere har de været saa smukke som hin Aften, da ingen Røg havde falmet Farverne, da Emil B. havde fyldt Blomster i alle Krukkerne



og anbragt dem rundt omkring, og da han straalende glad med aabne Arme tog imod os.

Henad Morgenstunden drog vi med Emil B. i Spidsen igennem Bredgade til Langelinie, hvor vi i den gryende Dag paa hans Opfordring sang Kantaten endnu en Gang. Vi endte med at storme en Bagerbutik paa Østerbro, hvor Bagervendene i deres hvide Dragter lige var bleven færdige med Morgenbrødet. Hvor fraadsede vi i varme Boller! Solen stod højt paa Himlen, da vi skiltes. Jeg tog med 7-Toget til nogle Venner i Rungsted, og faa Timer senere stod jeg i deres Veranda ved det blaa Øresund og gentog den lille Tale, som jeg Aftenen i Forvejen havde holdt i Studentersamfundet ind mellem Kantatens Salge. Hvor var vi fulde af Livskraft og Livsmod den Gang, men det frodigste Sind imellem os, det tilhørte Emil B. Sachs.

Efter at vi havde faaet Lokalerne, var der mange andre Opgaver, der fristede ham. Det var ham, der satte Liv i Musæumsbesøgene, hvor Vilh. Wanscher eller Mario Krohn forklarede eller vejledede. Sommetider blev de kombineret med Skovture, flere Gange i Fællesskab med botanisk Forening. Saaledes var vi i Roskilde Domkirke og endte i Boserup Skov med Botanikerne, senere i Lyngby. Prof. Kolderup Rosenvinge, Fru Johanne Meyer, mange, mange andre var sammen med os unge, men Emil B. var Sjælen i Udflugterne. Jeg mindes ogsaa Nivaa Turen, men Turen til Gavnø, hvorom der endnu gaar Sagn, var jeg desværre ikke med paa.

Typisk for ham var ogsaa det — iøvrigt mislykkede — Forsøg paa at lave en Udstilling af Udkast og Forslag til rationelle Kvinde- dragter, der skulde „bidrage til at øge Sansen for en kunstnerisk og personlig Smag i Klædedragten samt bringe denne i Overensstemmelse med de Fordringer, Tidens Hygiejne krævede“. Vi holdt et Møde om Klædedragtssagen, hvor adskillige Kunstnere var til Stede, og hvor Emil B. Sachs indledede og sagde mange fornuftige Ting; vi trykte en Indbydelse til Deltagerne, som nærmest var skre-



Fra „Frisindet Ungdom“s Lokaler, festsmykkeæ.



vet af ham, og hvorfra ovenstaaende Citat er taget. Der indkom flere ret morsomme Udkast til Dragter, men Udstillingen viste sig ugennemførlig.

I de paafølgende Aar kom jeg ikke saa meget i „Frisindet Ungdom“. Dog mindes jeg hin Georg Brandes Aften — det var hans 60-aarige Fødselsdag, — hvor Otto Benzon og Peter Nansen, Chr. Rimestad, Anton Thomsen, Erik Skram, Erna Juel Hansen, Olga Eggers, Poul Levin og mange, mange andre ved deres Taler og deres livlige Repliker ved Bordet prægede Aftenen.

Da jeg i 1915 blev Formand, var Emil B. Sachs bleven en sjælden Gæst. Efteraaret 1915 var det dog ham, der paa Foreningens Fødselsdag — der altid fejredes den 30. Oktober, Aarsdagen for det første Opraab — holdt Talen for Fødselsdagsbarnet og sagde mange kloge og frisindede Ord om Fædrelandskærlighed og Chauvinisme, om Sjæleadel og Gullasch.

Nu er baade „Frisindet Ungdom“ og Emil B. Sachs kun Minder, og Emil B. Sachs' Navn findes ikke opført iblandt Danmarks officielle Berømtheder og store Mænd. Og dog har kun faa af disse ydet saa frugtbart Arbejde til Fremelskelse af Frisind, Sjæleadel og Mennekelykke.

*Fru Anne Valeton Kjeldgaard.*

## II.

Det var i Foreningen „Frisindet Ungdom“, at jeg, som saa mange andre, lærte Emil B. Sachs at kende, og som de fleste, der kom i Berøring med ham, maatte jeg hurtigt beundre hans store Menkeskelighed, for han var menneskelig i Ordets dybeste Betydning. — Aldrig var han den, der vilde virke afgørende i Foreningens første famlende Forsøg paa at finde Form, og det skønt han havde taget Initiativet til Foreningens Dannelse og var besjælet af Tanken om der at skabe et Centrum for Frisindet, et aandeligt Fristed, hvor





Aften i „Erisindet Ungdom“.

Mænd og Kvinder fra alle Samfundslag og alle politiske Lejre kunde mødes og drøfte Tidens sociale, religiøse og kunstneriske Spørgsmaal. — Han forstod at høre efter, stille lyttede han til Uroen og Brydningerne, og ganske stilfærdigt kom hans kloge Ord, der skiftede Sol og Vind lige, drog Kvintessensen af de faldne Udtalelser og lod enhver føle sig uovervunden. Man var tryk, naar han var med, man vidste, at der vilde komme en fornuftig Løsning paa Spørgsmaalet, for Sachs ejede den dybe, instinktive Forstaaelse af Mennesker, som alene betinger et Samarbejde, og saa virkede han ikke pædagogisk, og man forstod, at han heller ikke følte sig som Pædagog i almindelig Forstand. — Han vidste, at enhver maa gøre

sine egne Erfaringer, selv finde frem til Sandheden, og at det er taabeligt og uretfærdigt ukaldet at raade andre, end sige styre for dem.

Vi var en hel Del Medlemmer, som flere Gange holdt Møder paa en Restauration for dèr at redigere en Resolution, der tydeligere end de allerede trykte Love skulde præcisere Foreningens Standpunkt overfor Tidens sociale Spørgsmaal. Der blev ført endeløse Diskussioner, og en Aften, Sachs var kommen til Stede, foreslog han et Udvalg nedsat, og med sædvanlig Gæstfrihed tilbød han dette at samles i hans Hjem.

Vi, der kom ind i Udvalget, følte det som en Lettelse og mente, at nu vilde Sachs nok ordne det hele. Vi mødte hos ham til den aftalte Tid og blev vist ind i hans overordentlig smukke Dagligstue, men Sachs var optaget paa Skolen, og vi sad længe og ventede; endelig kom han, og aldrig glemmer jeg vor Forundring over at se ham med et lille, ligesom genert Smil gaa igennem Stuen ud bag ved. — Vi ventede længe, men han viste sig ikke igen. Til sidst tog en Mod til sig og gik ud for at finde ham. Sachs sad alene i Spisestuen og læste en Avis. Da der blev spurgt ham, om han ikke kom ind, svarede han afværgende: „Nej, nej, det kan jeg da ikke, jeg er jo ikke i Udvalget,“ og først efter gentagne Opfordringer kom han ind i Dagligstuen, og med sædvanlig Forstaaelse fik han pillet det bedste ud af hver og selv uafvidende formuleret en Resolution, der blev afgørende for de kommende Aar.

Ved Foreningens Diskussionsmøder var han ligesaa urban. Han kunde være slagfærdig og hurtig, men aldrig var han overlegen eller pædagogisk. Som en jævnaldrende hørte han paa den syttenaariges Fraser, og var der blot en Smule ægte i dem, fik Sachs det straks trukket frem, og vi beundrede Gang paa Gang hans store Evner i den Retning.

Vi lærte af ham ikke at være affejende, fordi Formen var daarlig, vi kom hverandre nærmere, naar vi var i Stue med ham. De ydre Skranker faldt, det var kun Lødheden, der gjaldt.



Var Sachs selv den talende, f. Eks. om Kunst, smittede han os alle med sin store Kærlighed til denne og sin dybe Tilegnelse af den. Uden selv at være produktiv paa noget af Kunstens Omraader, ejede han den inderlige Forstaaelse af Kunsten, som alene betinger dens Væren. Hvad enten han talte om Musik, Møbler, gamle Rammer, sjældne Broderier, japanske Træsnit el. lign., saa straaede hans Øjne af en til Tider næsten barnlig Begejstring, og det var, som faldt der Skæl fra vore Øjne, vi saa og følte i Øjeblikket som han, — vi var i en Verden af Skønhed og Harmoni, vi modtog uforglemmelige Indtryk, og Sachs blev som en Del af os selv.

Trods sin sikre Smag var Sachs yderst tolerant. En Aften efter et Foredrag om bedre Stil i Hjemmene, roste Arkitekt Leuning-Borch sig af at have faaet en gammel Dame til at vælge et Hesthaarsbetræk til et Empiremøblement, skønt hun meget foretrak et ganske andet, som ikke passede til Stilen. Sachs udbrød indigneret, at det var en slet Sejr at rose sig af, for det vigtigste var ikke, at Betrækket passede til Møblerne, men til de Mennesker, der ejede dem, og muligvis havde det mindre stilfulde Betræk passet meget bedre til den gamle Dame og hun til det.

Som det udprægede Kulturmenneske han var, havde Sachs ogsaa et aabent Blik for Byerne med deres fortættede Skønhed og sagde selv en Gang: „Ja, det er nu gennem Kunsten, at jeg har lært at elske Naturen, for jeg er jo en gammel Byrotte.“ Men saa varmt han end følte for Danmark, fremhævede han dog aldrig sit eget Land paa Bekostning af andres, og Fædrelandskærlighed som saadan var ham imod. Han syntes, at den Følelse i sit inderste Væsen var uægte. „Den er ikke medfødt,“ sagde han, „som et Talent, en Evne eller en særlig Tilbøjelighed. Den er tillært gennem den tilfældige Opdragelse, man har faaet. Et Barn, der fødes i ét Land og straks efter Fødselen frændeløs overføres til et andet og opdrages der, vil føle Fædrelandskærlighed til dette sidste. Det er en Følelse, der er skabt af Omgivelserne. Den kommer ikke inde fra.“



Det var beundringsværdigt ved Sachs, at han ikke virkede i Kraft af Penge, Ordener, Titler eller offentlige Tillidshverv, men alene i Kraft af sin Kultur — sin Hjertedannelse. Han skabte derved ubevidst en ny Værdimaaler for alle dem, der kom i Berøring med ham.

*Louise Bjørner.*



## EMIL B. SACHS OG LEGEPLADSERNE

Det er nu snart 25 Aar siden jeg første Gang traf Emil B. Sachs. *Københavns Legepladsforening* var da lige blevet stiftet, man havde overdraget Ledelsen af det daglige Arbejde til Sachs, og han anmodede mig om at overtage Tilsynet med Undervisningen paa Foreningens Legepladser.

Jeg lærte snart Sachs at kende som en Mand, hvem de smaas Vel i særlig Grad laa paa Sinde. Han var særlig interesseret for al god Leg og Idræt, idet han saa, at man derigennem ikke alene holdt Børnene borte fra formaalsløs Omflakken paa Gader, hvor de let lærte alskens Unoder, men ogsaa virkede Legen opdragende paa dem, lærte dem fair og hensynsfuld Optræden og Kunsten at sætte sit eget Jeg under det fælles Bedste.

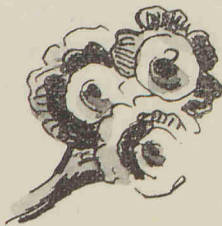
Ud fra disse Betragtninger ledede han med usvækket Iver Foreningens Arbejde i de forløbne 25 Aar, han forsømte aldrig nogen Lejlighed til at vise de Unge den store Interesse han nærede for dem.

Hvad der foruden dette i særlig Grad bandt mig til Sachs var dette, at han aldrig satte sine Ord paa Skruer, han talte altid rent ud om Sagen. Her fandtes aldrig Bagtanke af nogen Art!

Med sand Oprigtighed og Hengivenhed kom han mig altid i Møde. Med Vemod tænker jeg paa, at vort Samarbejde for stedse er afsluttet.

Maj 1921.

Fr. Knudsen.



## EMIL B. SACHS OG HANDELSMEDHJÆLPERNE

Med Mave- og Hjerteregionerne i beklemt Forvirring holdt Meddeleren heraf for mange Aar siden i „Harmonien“s store Sal sit første Foredrag. Det drejede sig om Handels og Kontormedhjælpernes Kaar og var Indledning til en Diskussion. Forestillingen overværedes — foruden af Handelsmedhjælperne — af en Række Principaler, ligesom en Repræsentant for Handelsministeren var til Stede. Indenfor Handels- og Kontormedhjælperorganisationen var den Gang indledt en rask lille Kampagne. Lønningerne var slette og Arbejdstiden urimelig lang. Ved denne Lejlighed skulde der slaas et Slag, dels for at ansøre de lunkne Kammerater og dels for at faa Fart i Lønbevægelsen.

Slaget blev slaaget — af Emil B. Sachs. Han havde under Diskussionen Ordet i fem Minutter og sagde egentlig ikke stort andet, end at vi Handels- og Kontormedhjælperne skulde vær'sgo stille Krav om højere Løn, for den, vi fik, var for lille. Voilà tout.

Vi kendte ham jo nok; en Mængde af os fra Købmandsskolen og andre fra de Lejligheder, hvor hans dybtgaaende sociale Forstaaelse havde bragt ham i Berøring med den københavnske Afdeling af Organisationens, et Bekendtskab, som snart udviklede sig til varmt Venskab. Vi misbrugte ham af et godt Hjerte ved at lægge Beslag paa en Bunke af hans Tid til Foredrag baade i København og Provinsen, men han gav af et ligesaa godt Hjerte. Tusinder af Handelsmedhjælperne Landet over vil mindes ham som den ildfulde Taler, hvis Form var ulastelig, og hvis Stof altid havde Bud netop til den Kreds, han henvendte sig til.



Der var noget mærkeligt ved disse Foredrag; trods deres Uelastighed havde de ikke den vante Foredragsform, men prægedes af Liv og Uro, af noget stærkt levende. Han meddelte sig *direkte*, aldrig ad Omveje.

Fra sin Virksomhed paa Købmandsskolen kendte han Medhjælperne. Han vilde ikke, at det Materiale, som han og mange andre havde sat al Evne ind paa at hamre og hærde, skulde misbruges i Kampen for Tilværelsen. Derfor var han vaagen og virksom overfor deres Færd, og derfor slog han sine brave Slag, som han ikke altid høstede Tak for.

Det er saaledes en stor Kreds af Handelsmedhjælpere, der staar i Gæld til Emil B. Sachs. Naar der nu af Vennehænder flettes ham en Mindekrans, maa der ogsaa være Plads til et Par Blade fra dem. —

Han havde Ungdommens Ildhu. Hans spillende Øjne kunde lyse ungdommeligt muntert og kunde gnistre af Harme, naar han stred for Ret og Retfærdighed. Mangen Gaasefjer og Fyldepen er slidt op paa Vendinger om Ideens Fane, men det skal alligevel skrives her:

*Han holdt Ideens Fane højt.*

Hans Liv og Gerning var viet Ideerne, og han gav dem hver for sig sin Sjæl. Det var Hemmeligheden ved hans frodige Væsen, at han levede *med*, hans Sind var opladt, han fangede Begivenhederne ind og gav lutrede Erfaringer tilbage.

Han var en foretagsom Mand — en vidtfavnende Natur, som vilde naa meget og som naaede meget. Hans Gerning overlever ham.

Han saaede de gode Tanker, som ikke kan dø.

*Peter Wraae.*

## E M I L B . S A C H S I N O R G E

Mit besøk var maaske den lille gnist, som fik ilden til at flamme, det kan være, men ellers er min andel kun ringe.

Disse beskedne ord skrev Sachs til os efter sit besøk her i Januar 1916, da han holdt foredrag for os om ekspeditricers utdannelse. Besøket dengang blev kanske det avgjørende for Kristiania kvindelige Handelsstands Foreningsarbejde med at sætte en skole for ekspeditricer ut i livet, den var vel næppe blit til virkelighet uten Sachs' hjælp. Hans foredrag blev trykt og utsendt i 5000 eksemplarer som reklame for skolen, og den fremgang denne senere fik og den anseelse som dette tiltak kastet over vort foreningsarbejde var det ingen som glædet sig mer over end Sachs. Han haapet at kunne komme herop igjen og faa se ekspeditriceskolen i virksomhet.

Forbindelsen mellem os blev vedlikeholdt, han vedblev at være vor gode ven med raad og vink i alt som angik vor forening.

Ingen har vel som Sachs vist forstaaelse og interesse for ekspeditricerne, paapekt betydningen av deres arbejde inden forretningslivet, der tillike kræver sin utdannelse i samme grad som alt andet, men ogsaa deres mangel paa selvtillid for at kunne hævde sig og bli respektert og vurdert med hensyn til løn. Alt dette kjæmpet han for som en pioner, med en interesse som var han den enkeltes ven der forstod alles vanskeligheter, men altid hadde raad paa rede haand og vilje til at hjælpe.

Skulde vi derfor prøve paa at finde et uttryk for, hvad Sachs var for os, da maatte det bli denne enkle Ting: *han stod os saa nær,*

han var med os i alt vort — vort arbeide, vore planer og forhaabninger for fremtiden.

Sachs hadde den sjeldne evne at kunne vinde straks. Han lyste av umiddelbar venneglæde saa selv de som aldrig hadde set ham før — og det blev jo bare denne ene gang her — følte ham allikevel som en god ven alt fra det første samvær. Det blev derfor ikke bare et forbigaaende bekjendtskap, men et fast baand som knyttet os sammen i fælles interesser helt til budskapet kom om hans bortgang. Med opriktig sorg følte vi, at ogsaa vor forening hadde mistet en av sine bedste venner, en støtte som ikke let kan erstattes.

Flere av os fik anledning til at besøke ham og se hvor utstrakt hans virkefelt var paa saa mange omraader inden Købmandsskolen. Han var et eksempel paa hvad den enkelte formaar at utrette for de mange, og utallige er de som nu med vemod tænker tilbake paa hvad han har git dem av interesse og forstaaelse, ikke mindst hvor det gjaldt at grundlægge sin fremtid paa kundskaper og paa arbeidsglæde.

Sachs gjorde ikke sin gjerning av ærgjerrighet, men av trang til at gavne og „faa det til“. Hans arbeide var ærlig fordi han hadde saadan tro paa ungdommen. Hvad har han ikke utrettet i det stille ved sit oplysnings- og vejledningsarbeide? Men han forstod som faa ogsaa at samle mennesker og besjæle dem med sin varme interesse for kunst og musik. Hvor var han ikke livlig og glad med de unge, og hans store gjestfrihet i det lille vakre hjem vil vel aldrig glemmes av dem som har hat glæden av at komme der.

De mange som gjerne vil hædre hans minde og bevare det, vil vel ikke kunne gjøre det bedre end ved at ta op alt det arbeide han maatte forlate og virke for alt det gode Emil B. Sachs har vist os ved sin livsgjerning.

*Kristiania 5. april 21.*

*Aagot Holtfodt*



## M I N D E R O G B R E V E

**E**n Aften i 1905 sad jeg, som Medlem af „Frisindet Ungdom“s Musæumsudvalg, første Gang i Emil B. Sachs store, smukke Stue. Paa Bordet stod der, som næsten altid, Blomster — i Vaser, der passede til netop disse Blomster.

Ved en af Vaserne laa nogle faldne Blomsterblade. Emil Sachs tog dem, lagde dem med sin lette Haand om en Mandarin, idet han

sagde: „Saadan vilde *jeg* nu gøre, hvis jeg var Vorherre“. Der var saa megen Ynde i Maaden, hvorpaa han gjorde det. Det gav saa meget af Manden, hans Skønhedssans, hans Farveglæde, hans fine og spøgende Form, hans Sinds Nænsomhed og hans Hjertes dybe Trang til at gribe handlende ind.

Ingen elskede Blomster som han, han kaldte Auriklerne med de mange fine Nuancer for sin Yndlingsblomst, men egentlig var de alle hans Yndlinge, baade de vilde Blomster og Havens kultiverede. „Underligt,“ sagde han en Dag om Vintergækken, „om det nu er Navnet, der gør det, den minder mere om Vinter end om Foraar.“

„I mit Hjem havde vi ikke Blomster, der groede,“ sagde han engang.



*Emil B. Sachs som ung.*

Al Savnet af Moderen var i de Ord. Han fortalte, at det var en Rosenbusk, han saa i en Dal, som afholdt ham fra at tage sig af Dage under hans svære Læreaar i Holbæk.

Emil Sachs elskede at færdes i Naturen. Silkeborgegnen elskede han højt, den var han lykkelig over at vise sine Venner. Glad var han, da han af Jeppe Aakjær havde købt et Stykke af Gjærn Bakke. Den Dag, han tog Grunden i Besiddelse, skrev han: „Min Ejendom er en dejlig Plet af Danmarks Jord! Det kan ikke siges, hvor skøn den er“.

Allermest glædede han sig dog til det Øjeblik, da Huset stod færdigt og han kunde sige til et Par af de Unge, der trængte til at komme paa Landet: „Her er Nøglen.“ Han skulde dog aldrig naa at faa rejst sit eget Hus.

I et Brev skrev han engang: „Gaa i Naturen, have Tid dertil, er værdifuldt; at komme derud i en enkelt Fristund, for straks at skulle derfra, det er som at faa Lov til at se noget, der kun har Værdi, naar det kan beføles.“

Jylland var det Sted, hvor han i de senere Aar helst og oftest



*Emil B. Sachs.*



tilbragte sine Ferier. Paa Holger Petersens Hedejendom „Baldersbæk“ boede han da gerne en Uge eller to. „Jeg nyder Varmen, Solen, Lyset og al den Skønhed, Landet rummer. Ja, skønt er her, det er ikke Heden, man kommer til, nej, store Granskove og Engdrag med en Frodighed og en Skønhed, som man ikke aner. Her myldrer af Blomster, her dufter af alt, hvad der staar og gror omkring en, og her er en Luft saa let. Jeg plukker Blomster til Vaserne Dagen lang, og saa er jeg i mit Es. Før at faa Appetit vander jeg Haven, og saa gaar jeg med opspilede Næsebor den hele Dag.“

Og han nyder, „naar Blæsten fyger, og store Hagl pisker den ene Dag, og Solen bager sommervarmt den næste og forlener alt med Skønhed, de store Skove, de vide Lyngsletter er lige skønne, Linierne deri er saa uforlignelige — det er galt at sammenligne det med Bølger, Bølgens Runding er ikke saa blød og fin.“

I Timer kan han sidde og følge Linier og Farver, „saa er unægtelig Maleri, Kubisme og anden -isme mig meget fjernt. Ja, selv Musikken ligger saa uendelig fjernt.“

Ligesom Naturen var *Kunsten* en Livs-Faktor for Emil Sachs. I hans Barndomshjem fandtes en god Samling Malerier, og disses Værd gik tidlig op for ham. En Dag under en Drengestrid løftede han hidsigt en Ildtang for at slynge den efter den, der havde saaret ham, kom til at se op og holdt inde ved Tanken om, at han kunde ramme et af de smukke Billeder.

Faderen tog sine Drenge med paa Musæer og i Kunstforeningen. Siden gik Emil Sachs der meget ofte, alene eller sammen med en Ven.

Faa kunde saa personligt fordybe sig i et Kunstværk, leve sig ind deri. Han skrev engang fra Paris: „Jeg sender de Unge ud, selv skal jeg op i Louvre og hilse paa mine gamle Venner; der er et Billede af Rembrandt, hvor han staar iført al sin Pragt og sprudler af Livsglæde, hvor han er ung. Der er et andet, hvor han staar i gamle Klæder, en Lærredshue paa Hovedet, hvor alt er forandret — alle



Illusioner bristede, al Skønhed borte — hvor Livet og Striden har mærket ham. — Det er et helt Livsbillede, alt det mellemliggende kan man fortælle sig selv, og det betyder ikke noget, — men det giver Plads for en Livsfilosofi at se derpaa.“

Fransk Kunst var hans Ungdoms Kærlighed. Men gammel dansk Kunst stod ikke hans Hjerte mindre nær.

Med en lille Figur, meget smukt udført i Gibs, som han engang anvendte som Julegave, skrev han: „Den lille Figur, som jeg holder saa meget af, er af gamle Bissen, forestiller Fru Thiele og hendes Børn. Den har hele sin Tids Ynde.“ Han tilføjede: „Stoffet, den er af, er skrøbeligt som Menneskenes Børn.“

Han skriver i et Sommerbrev fra „Baldersbæk“: „I Havesalen, som er smagfuld med megen Charme over sig, har jeg ophængt en Række gamle Portrætter, Familiebilleder af Købke. Jeg kan sidde i Timevis og se paa dem. En gammel, hyggelig Dame er Perlernes Perle.“

Kom han fra Italien, „med Øjet fyldt af alt det dejlige gamle,“ var Charlottenborg „en gyselig Anstalt, hvor man kun gik for at se, om der blandt de tusinde ligegyldige Ting er en enkelt, som glæder eller lover. Men det er et Hestearbejde. Kendte man ikke Forskel paa Portrætterne, kunde man tro, de narrede en, lukkede om Efteraaret og lukkede op for det samme Magasin, med de samme Varer, om Foraaret.“

Men fik en af vore Samlinger en værdifuld Forøgelse, sendte Emil B. en eller flere af sine Venner et Kort med Forespørgsel, om man vilde med hen og se „den vidunderlige Titian, hvis man endnu ikke havde faaet dette Pust fra den store Verden, det skønneste Billede vort Land ejer.“

„Jeg holder mest af de gamle Billeder,“ kunde han sige, „men de nye interesserer mig mere, sætter min Tanke mere i Svingning.“

Skovgaard's Billeder i Viborg Domkirke gjorde et stærkt Indtryk paa ham. Kompositionens Helhed, Skønheden i de enkelte Fi-

gurer, hvis Linier nøje passer til det givne Rum, var noget, Emil B. Sachs havde sikkert Øje for. „Det er en god Mands smukke Værk,“ sagde han, „der er saa meget personligt Indhold deri, hvor meget han end har lært af de gamle Mestres.“

Han klargjorde sig altid, hvad det var, han stod uforstaaende overfor. Efter et Besøg paa en Udstilling af en meget moderne ung Kunstner fra et fremmed Land, skrev han: „Jeg har tænkt meget paa X.s Kunst, jeg tror ikke, som saa mange, at det er Lysten til at gøre Halløj med Borgermusikken, som bringer ham til at lave det han gør! Det vover ikke nogen Kunstner, dertil er de ogsaa meget for forfængelige. Den Kunst, han laver, passer nok til de Mennesker, han laver den for, aandelig forkrøblede Individuer, ødelagte af Lediggang, Unytte, Raffinement og Absinth. Almindelig Kunst passer ikke dertil, — der passer nok hans og har nok der sine Velyndere. Vi forstaaer bare ikke et eneste Ord af det hele, vi, som er vant til borgerlig Kost.“

Det interesserede ham at tale med den unge Kunstner. Det var ham lærerigt at se sin Tid gennem de Unges Øjne. „Ikke fordi man derigennem forandrer sit Syn, men fordi man derigennem ogsaa lærer Ungdommens Syn paa deres egen Tids Kunst.“ Og han mærkede, at han „ikke var saa gammeldags endda!“

Hammershøjs, Willumsens Kunst forstod og dyrkede han tidligt. Kai Nielsens Figurer, Bindsbølls, Jais Nielsens Keramik, Georg Jensens Sølvarbejder værdsatte han og glædede sig over. Men han søgte ogsaa at forstaa de sidste Dages Kunst. Kunde tage en Handske op til dens Forsvar, naar den blindt blev nedsablet. Til en ivrig Angriber, der ærtede ham for hans Interesse og selv hævdede, at nu havde han dog forstaaet Generationers Kunst, svarede Emil B. Sachs: „Det siger ingenting, blot at De nu ikke forstaaer den.“

Var der noget, han ikke selv forstod, kunde det pine ham: „Andre sørger over at miste Haar og Tænder,“ sagde han.

Elskede Emil B. Sachs Maler- og Billedhuggerkunst, saa forstod





*Emil B. Sachs i sin Dagligstue.*

og værdsatte han ikke mindre Bygningskunst. Han havde selv en Kunstners sikre Blik for Linier og Forhold i Arkitektur, saavel som i Kunstindustri. Usvigelig sikker var her hans Sans og Dom, enten det gjaldt den gamle Kulturs Skatte eller den nye Tids mangeartede Frembringelser af dekorativ Kunst.

Finere, bedre, mere forstaaende Lærer, Vejleder og Opmuntrer kunde ingen finde. Med den mest forstaaende Varsomhed saa han paa Forsøgene, begejstredes han over det lykkeligt naaede Maal.

Som Emil Sachs' Fader havde taget sine Drengene med paa Kunstsamlinger, gaaet Ture med dem, taget dem tidlig med til Foredrag, gjort Skovture for dem og deres Venner, — saadan tog han dem ogsaa hver Søndag sammen med nogle Kammerater i *Teatret*.

Siden har E. B. S. sat mangan en ung og mangan en Ven Stævne



under Holberg. Bad dem om at gøre ham „den Glæde at bestige det kgl. Teaters Galleri, hvorudi jeg har sikret mig to Sæder.“ For kun deroppe sad „ordentlige Folk“, som han sagde. Oftest var det Operaen, som drog ham.

*Musik* var ham „en Gudedrik, læskende og ublandet“, var det samme for ham „som Vandet for Blomsterne“, „Musik er dog en mægtig Kulturfaktor, eller rettere den Kunst, som blødgør Mennesket, gør det modtageligt, følsomt, fintmærkende for de andre Kunstarter. Den kan bedre end noget andet faa aabent Rum om sig, saa den helt tager en fangen, saa man kun er i den i det givne Øjeblik.“ Kunst kunde „brænde sig som Ild ind i hans Bevidsthed,“ som han engang skrev, efter at han havde hørt en stor Kunstner. „Jeg følte den himmelske Festlighed, som jeg kun føler, naar jeg staar overfor den største Kunst.“

Ogsaa for Kunstens Skyld var Rejserne ham et Fornøyselsens Bad. Nogle smaa Kort fra en Rejse til Italien i 1908 viser hans Rejseglæde.

*Bologna:* „Ja, dette er at leve, at nyde, at svælge, hver Dag er Kundskab. Skade, at man kun har et Par Øjne.“

*Perugia:* „Dette overtræffer alt. En saadan Naturskønhed har jeg aldrig drømt om. Og hvert Skridt bringer Kunst og herlig Arkitektur, men Uvejrlighed i Bjergene er dog skønnest.“

*Roma:* „Jeg ser og hører og nyder, fylder Øjne, Øren, ja, Porer med Indtryk, som vil være uforglemmelige for Livet. Og Tid til at drømme maa der være, selv om det alt er en Drøm — Du milde Frelser saa der er ødslet paa den By af Kunst og Natur!“

*Firenze:* „Det klinger som Musik, som en Jubelfanfare, som Orgelspil, som duftende Blomster, som Poesi, som Virkelighed, som alt — Regnen styrter ned, men hvad gør det, naar man inden Døre kan vandre mellem gamle Venner, som det er en Fryd at se og gense. — I Morgen gaar det bort fra Firenze, Vidunderbyen — Fortryllesens By, ja aldrig saa jeg en By som den, Robbias Ynglinge synger dens Pris, og det gør jeg med.“

Fra en af sine sidste Pariserrejser skriver han: „Løjerligt, men fornøjeligt at gaa hernede, hvor saa meget af ens Ungdoms Indtryk og Befrugtning ligger. En underlig Følelse, halvt Glæde, halvt Vemod, at man vandrer rundt her og ser det halvvejs gennem de unges Øjne. Men her er saa smukt og festligt varmt, alt i alt en Glæde.“ — I et senere Brev: „Jeg travler stille om og ser paa alt det, som jeg kender igen fra gammel Tid, men meget nyt er her kommet, som jeg ikke kender og har Glæde af at se. Det, at Skønhed og Sjældenhed er samlet her, — naar jeg siger, at jeg ser igennem de unges Øjne, er det ikke rigtigt, jeg glæder mig gennem dem, og jeg ser selv. Det er kun fornøjeligt at se alt det gamle igen. Og alt er næsten smukkere og bedre — om det nu ligger i, at man nu ser bedre, eller fordi man er mindre kræsen — det er svært at sige, jeg haaber, at det er det første.“

At denne Mand, der stod som Bibliotekar i sin Skoles Bibliotek, Aften efter Aften, vejledende de Unges Læsning, at han ogsaa forstod Værdien af Skønheden i *Digtekunsten* er jo givet.

At den tidlig gjorde Indtryk paa ham, er der en lille Erindring om: Han sad som Dreng og læste i „Axel og Valborg“, Faderen kommer gennem Stuen, ser paa ham, siger: „Men hvad sidder du der og græder for, Dreng?“ — hvorpaa Emil svarer: „Det er Morskabslæsning.“

Holberg beundrede han allerede højt som Dreng. Han fortalte, hvordan han, naar han kom forbi hans kendte Hus i Fiolstræde, saa sig om og hurtigt og ærbødigt tog sin Hue af.

Om Dickens sagde han engang: „Jeg har læst ham som Dreng, men har aldrig haft Mod til at gaa til ham igen — det er nu nok min Fejl, han er mig lidt for naiv, lidt for langstrakt, og den Form for Humor, han har, passer ikke med min, men jeg indrømmer Fejlen er min, ikke Dickens.“

J. L. Heibergs: „De nygifte“, syntes ham fra hans unge Aar saa rørende i sin Form, og han mindes, hvorledes det mystiske i den



gjorde Indtryk paa ham, det var første Gang han stod overfor For-Eksistenstanken.

Goldschmidts Bøger følte han sig draget til, talte ofte om „den vidunderlige“ Fortælling „Maser“.

J. P. Jacobsen elskede han. Som ung traf han ham i sin Fætter, Edv. Brandes' Hjem, og har fortalt, hvordan de stille listede sig hen til Barnekamret, stod udenfor Døren og lyttede, naar Jacobsen sad inde hos Børnene og fortalte dem Historier, saa skønne, at de, som stod udenfor, inderligt ønskede, de kunde have skrevet dem ned.

Under J. P. Jacobsens sidste Sygdom sendte Emil Sachs ham daglig anonymt en kostbar Orchidé. Hans Død greb ham meget stærkt. Mange Aar efter skrev han: „J. P. Jacobsens Dødsdag har altid bragt Streng i mig til at dirre. Han, den store Naturelsker, den vidunderlige Naturskildrer, han døde just da Foraaret holdt sit Indtog, fejrede sin skønneste Pragt, da Anemonen, vor Foraarsblomst, dækkede Jorden.“ Naar Emil Sachs elskede J. P. Jacobsen saa højt, var det, fordi han foruden at være den store Kunstner han var, tillige var den Digter, som havde skildret 70'ernes Gennembrudsfest, som han här gjort det i „Niels Lyhne“. „Halvfjerdsernes jublende Glæde,“ som Sachs selv kaldte det den Dag, han første Gang talte i „Frisindet Ungdom“, den Glæde, han ønskede, en ny Ungdom skulde føle, forstaa og bevare.

I det Baal havde han selv tændt sin Fakkell, den han aldrig slap.

Han meldte sig til Tjeneste i den Skare, som i 70—80'erne med saa brændende og utrættelig en Ildhu tog Kampen og Arbejdet op for at bringe J. P. Jacobsens Ord „Lys over Landet“ til Virkelighed.

Halvfjerdsernes Fører, Georg Brandes, var den Mand, der dybest havde grebet ind i hans Liv.

E. B. S. fortalte, hvor tidlig Brandes' Værd var gaaet op for ham og hans Brødre. Engang havde de over en Havelaage paa en af de frederiksbergske Villaveje, hvor de dengang boede sammen med Fa-



milien Brandes, bygget en Æreport for Georg Brandes, da han vendte hjem efter en Rejse.

„G. B. var saa god mod os Børn efter Moders Død,“ sagde Emil B. Sachs. „For at trøste og opmuntre os, gav han os sin store, smukke Frimærkesamling.“

I den første literære og politiske Gærings- og Kamptid blev Emil Sachs sendt i Lære i Holbæk, „Trængselsaarene“, som han kaldte dem, udelukket fra alt det, han vidste foregik inde i Hovedstaden. Saa ung han var, søgte han at følge med. Fik Prygl, fordi han var gaaet til et Venstremøde.

Da han kom tilbage til København, var det ham en Glæde, naar han var sammen med Georg Brandes hjemme i Tantens Dagligstue. Hvert Besøg „var en Fest og et godt Minde“. „Alle de store Dage med G. B., hvor jeg hørte ham i Omgivelser, der som jeg hørte ham paa samme Maade, med samme Forudsætninger, jeg kunde næsten sige med samme Tro, de staar mig saa frisk og kært i Minde.“

„Jeg skylder ham saa meget,“ sagde han, „at han for mig staar udenfor alle Regler. Om han slog et Menneske ihjel, vilde jeg holde lige meget af ham.“

Da i de senere Aar under Verdenskrigen Georg Brandes paany blev angrebet, harmede det stærkt Sachs. Han skrev i et Brev: „Og saa er det mod bedre Vidende. De véd jo saa grumme godt, at han ikke kan gøre andet, end hvad han gør. — — — G. B., som altid har været den modigste af alle; som talte, naar det var farligt at tale, som tiede, naar det var modigst at tie. — — — Krig er menneskelig Gemenhed, og den avler altid Gemenhed, det er den sørgelige Trøst.“

Da Emil Sachs for sidste Gang besøgte Georg Brandes efter i lang Tid ikke at have set ham, beskrev han sin Glæde over alle de mange og dyrebare Minder, det fremkaldte.

„Georg Brandes var saa indtagende, som altid, den samme Ild, den samme Indignation, det samme klare Blik for Menneskers Dumhed.“

Det var ikke blot de gamle Store, som J. P. Jacobsen, Ibsen, Bjørnson, Drachmann, han dyrkede. Jeppe Aakjær stod ham nær. „Den Knop,“ som han kaldte ham, „han, der har saa rene Linier, hvad der jo ikke er Overflod paa i dette Land.“

Da „Frisindet Ungdom“ fejrede Emil B. Sachs, rejste Aakjær sig og holdt en Tale for ham, vendte sig imod ham og sagde: „Den Mand, der sidder, ham har jeg elsket i tyve Aar.“

Som E. B. S. i Malerkunsten ikke blev staaende ved den gamle Kunst, men søgte personligt at gøre sig Rede for og tilegne sig det nye, gjorde han det paa samme Maade i Digtekunsten. Til den, der en Sommerferie havde sendt ham Tagores: „Blomsternes Bevogter“, skrev han: „Lidt har jeg læst i den, og at det er en stor Mester, man staar overfor, er det jo let at mærke, men hans Billeder er mig lidt fremmede, virker lidt unaturligt paa mig, fordi jeg ikke kender det Himmelstrøg, hvorunder Værket er skabt. Det er ogsaa kun paa et eneste af Instrumentets Streng, han spiller — — — Jeg glæder mig dog til at komme lidt dybere ind i ham, saa vil vel nok Udbyttet blive rigere. Hvor fremmede end hans Billeder lader, mærker man ham selv helt og ægte bagved, og det er jo, hvad det kommer an paa.“

En Forfatter, der i de senere Aar stærkt betog Emil Sachs, var Romain Rolland og mest hans Bog „Jean Christophe“, han kunde ikke blive træt af at tale om dens Rigdom og store Menneskelighed.

Da han i de senere Aar fik saa ringe Tid til at læse, udtalte han: „Jeg har saa meget kønt at tænke paa, at det sagtens holder min Tid ud. Og den psykologiske Berigelse det er at læse, behøver jeg ikke, jeg har tilstrækkelig mange levende Forsøgskaniner om mig. Fanden skal se Mennesker gennem Bøger, naar man kan faa dem fat i Virkeligheden, og nu har jeg snart samlet et pænt Galleri og kan manøvrere med dem. Der er alle Slags.“

Efter haarde Arbejdsperioder kunde Læsning trætte ham, og da fornyede han sig mere paa andre Omraader, gennem Øje og Øre, men skriver han: „Fornylelsen til mit Arbejde faar jeg gennem min



dybe Indignation over Verdens Uret, og dertil er den bedre end baade Bøger og moderne Tankeretninger, ikke fordi jeg underkender Betydningen deraf.“ — — —

Som Emil Sachs alligevel kunde nyde og more sig over de Skikkelser, der fik Liv i Bøgerne, havde han Evnen dertil overfor de mangeartede Mennesker, han mødte i Livet.

Hvor han forstod og nød Finheden og det karakteristiske i følgende Bemærkning af Zahrtmann, som var Medlem af „Forskønnelsesforeningen“ i de Dage, da Kampen stod om „Storkespringvandet“. Sachs sagde til Zahrtmann: „Men hvorledes gaar det dog til, at De er i en Forening, der laver saadan noget?“ Z. svarede: „Jeg tænkte, at dèr, hvor Skamstøtten havde staaet for Ulfeldt, der skulde der rejses et Æresminde for Eleonora.“ (Derfor var Z. gaaet ind i Foreningen.)

Selv havde Emil B. Sachs baade Vid og Humor og en spøgende Form i sit Væsen.

Paa en af „Frisindet Ungdom“s Skovture stod en lille Klynge, som ivrigt undersøgte en Klump paa Jorden og spurgte hinanden, hvad det dog var. Sachs kom til: „Det er en utilladelig Forbindelse mellem en Snegl og et Silkebaand,“ sagde han.

Hans harmløse Munterhed tog Unge og Gamle. En Aften sad han og morede sig over en ung Dame, som var i Færd med at spise en Flødebolle, der, som han sagde, „var uartig i den anden Ende“. Pludselig farer han hen til hende: „Aa, Vorherre holde sin Haand under Dem!“

Under Debatten i „Frisindet Ungdom“ om Klædedragten, var der en af Foreningens yngste Medlemmer, som bad om Ordet og med Foragt erklærede, at han forstod sig ikke paa Nederdele. Emil B. svarede, under Forsamlingens Jubel: „Jeg haaber ogsaa, det vil gaa op for Hr. X., at det er Livet, det kommer an paa.“

Han skrev engang: „I Aften maa jeg enten til Foredrag eller paa et Besøg, begge Dele iøvrigt lige lidt fornøjelige, men som der staar i „Genboerne“: „Man trækkes jo i Høflighedens Lænker“.



Til en Dame, der havde tabt sin Gadedørsnøgle hin historiske Aften, da Christian den Niende døde, sagde han: „Landet mister sin Konge, De Deres Nøgle. Ja, er der ikke et Forsyn til.“

Som Emil Sachs havde sin spøjende Form, havde han sin store Ynde i Ord, Bevægelser og Handling.

Aarsdagen for Rembrandts 300-aarige Fødselsdag kom der et Kort fra E. B. S. til to Venner, han ofte fulgtes med, med Forespørgsel, om de den Dag skulde fejre Rembrandt ved først paa Glyptoteket, derfra paa Statens Musæum at hilse paa hans Billeder. Da de stod foran „Studenten“, lagde Sachs en Buket mørkerøde Nelliker paa Billedets Ramme. Derfra gik Turen til Emausbilledet paa Galleriet.

Han elskede Børn og de ham. I en Række af Aar samlede han ved Fastelavn en stor Børnekreds. I Skolens Gymnastiksal slog de Katten af Tønden. Der var forskellige Størrelser for at passe til Børnene. Ved et morsomt og festligt pyntet Bord blev de beværtede, gik belæssede med Gaver hjem og længtes allerede til næste Gang.

Nænsomt, forstaaende og hensynsfuldt var Emil Sachs' Sind. Under Forberedelserne til en Fest havde nogle af Medhjælperne ordnet Blomsterne i en Vase, andre kom til, syntes ikke om det, mente, det kunde gøres bedre, og gjorde det. „Det kan man ikke gøre,“ sagde Sachs, „naar nu de Mennesker har gaaet og arbejdet med det.“

Han havde Respekten for andres Følelser. Paa et Forslag om at overvære Messen Julenat i den katolske Kirke, svarede han: „Jeg gik der i Udlandet, tog det som smuk Musik, godt Skuespil paa en smuk Scene, i Kølnerdom, i Notre Dame, Westminster — men jeg har følt, at jeg ikke havde Ret dertil —, at tage dét som Komædie, som var en Livssag for de andre.“

Som han delte andres Glæder og Sorger, altid var paa Vandring med, eller sendte Blomster som sin Hilsen i Glæde og i Sorg, saadan var han den altid betænksomme.

Skrev engang til et afgaaet Bestyrelsesmedlem: „Jeg véd, at det paa Generalforsamlinger i Danmark ikke er Brug at takke den, som



*Emil B. Sachs.*  
*(Efter Maleri af Viggo Johansen).*



har givet Tid og Tanker for Formaalet, man maa være glad, naar man ikke bliver skændet Hæder og Ære fra — jeg føler mig da sikker paa, at den fortjente Tak ikke er givet, for de mange Timer, de mange Tanker, den store Omhu for at udrette noget godt, maa da jeg personligt, som tror at kende lidt til Arbejdets Omfang og Art, sige Tak — — —“

Da en, han stod nær, havde mistet en gammel Veninde, skrev han: „Det var trist med gamle Fru B.s Død, hun var vel nok den Slægts Midtpunkt, paa alt kan jeg forstaa, at hun var et sjældent Menneske, hun havde gamle Menneskers Ro og Besindighed og dertil den sjældne Egenskab: Ungdommens — det vil sige, den lille gode Ungdoms Frisind. At det derfor, kære X., er et tungt Dødsfald, behøver ikke at siges. Jeg ved jo, hvad det betød at komme derude. Og jeg ved af egen Erfaring, hvilket Klenodie et gammelt Hjem er. For hvert et af mine gamle Hjem, som forsvandt, var det, som et Stykke Grund blev taget bort under mig.“

Selv kaldte han det en „Bøddelgerning“, naar det faldt i hans egen Lod at opløse og udviske et gammelt Hjem.

I Henri Nathansens Skuespil nød han vel det særlig jødiske Milieu, de gamle Stuers Charme — ogsaa Skuespillernes Kunst —, „men,“ sagde han f. Eks. om „Indenfor Murene“: „det er et farligt Stykke, fordi det prædiker det forbigangnes større Værd paa Udviklingens Bekostning. Og saa understreger det Raceforskellen, det rører op i det, der skiller, i Stedet for at samle.“

Emil Sachs havde Forstaaelsen af de forskellige Mennesker. „For mig er der saa mange Nuancer,“ sagde han, „det ligger vel i, at jeg har færdedes mellem saa uendelig forskellige Mennesker. Jeg har truffet Mennesker med Egenskaber, som jeg højlig fordømmer, men som rummer andre, som var lødige — der er saa mange Nuancer, at man ikke kan, jeg mener, at jeg ikke kan dele dem saa enkelt.“ „Man skal ikke,“ sagde han, „dømme Mennesker paa det, de ikke er, men paa det, de er.“



Sachs' sensible Sind, hans Gru for at gøre Uret mod nogen, hvis Skæbne han havde i sin Haand, kunde faa ham til søvnløst at staa op af sin Seng, gaa Gade op og ned, naar det f. Eks. kunde hænde paa Skolen, at en eller anden lille Fyr blev grebet som Tyv; hans saarbare Samvittighed lod ikke *hans* Tanker Ro, der saa nøje havde forstaaet Samfundets Uret og Skyld. En Skyld og et Ansvar, som ingen Veldædighed for ham kunde bøde paa. „Børnehjælpsdagen“ fik ham til at sige: „Jeg gaar med Vilje ikke uden for en Dør, kan ikke lide den Form for Godgørenhed, overhovedet ikke Godgørenhed, som bør være et midlertidigt Onde, til Samfundsforholdene er menneskeligere end nu.“

Engang standsede han ved et Genrebillede, der forestillede en Gadescene, hvor en fattig Families Ejendele af Fogeden var „sat paa Gaden“. „Der vil jo,“ sagde han, „komme en Tid, hvor det der vil være noget, man staar ganske uforstaaende overfor.“

Selv drømte han om en Tid, hvor alle Kunstens Goder var fælles Eje, hvor alle offentlige Steder havde stor og god Kunst, hvor den enkelte kunde hente Billeder til sit Behov.

Saa Emil Sachs Nød og Trang, maatte han hjælpe. En Gang solgte han et af sine kære gamle Billeder, for at en ung Kunstner kunde fortsætte sine Studier.

Utallige var de unge Elever paa Købmandsskolen, som han paa sine Fridage besøgte, naar de syge og ene laa paa Byens Hospitaler. „De syge, ja, man er glad over at være noget for dem, man føler, at man er uden Ret til sin Sundhed,“ sagde han, naar han saa, hvor Sygdommen tog sit haarde Tag. Selv om det var Mennesker, der ikke stod ham personlig nær, kunde det nage og pine ham grænseløst at se derpaa. Han skrev en Dag: „Forleden fik jeg en af mine Invalider paa Landet, i Dag den anden. Jeg besørgede ham selv paa Hospitalet. Det var hjertegribende at se hans Glæde over at komme ud fra det skumle Hus til den fri Natur, han glemte helt, at han var en lem-læstet Stakkel, som Livets Alvor nok skal mærke. Er Livslykken

Harmoni, og saadan staar det mere og mere for mig, saa er Disharmoni Ulykke. Og noget mere disharmonisk end et ungt, stærkt Menneske slæbende sig om ved et Par Krykker, kan jeg ikke tænke.“

Senere skrev han om en af disse Unge: „Nej, der er langt tilbage for ham, naar han nu skal lære sig at gaa og føler hele sin Afmagt. Saaret er endnu ikke lægt, og mon det bliver det. Jeg tror, det er Galgenfrist, men heldigvis har han selv Troen paa Helbredelsen. Efter mit Raad er han begyndt paa sit Arbejde, det har han bedst af, det spreder hans Tanker.“

Op og ned ad Købmandsskolens lange Gange havde E. B. S. gaaet, støttende den unge Mand, der paany skulde lære at gaa.

Ikke længe efter døde han. Efter Begravelsen skrev Emil Sachs: „Ja, det var en svær Dag — og dog var alle de, der gik forud, sværere, forfærdeligere. Det var, som Døden ikke vilde tage sit Bytte, som den vilde lege med det, trække Tiden skadefro ud — og saa tilsidst vise sin Magt. Det var svært at se. Nu hviler han derude, faa Skridt fra vor Ven Andreasens Grav. Ja, det var to, og mindst en af de Unge, jeg staar nær, er snart for Tur. Tungt at tænke paa.“

Slag i Slag kunde disse Dødsfald mellem hans Unge komme, deres Sygdom og Død smertede ham, og deres Efterladtes Sorg pinte ham.

„Just nu havde jeg Besøg af C.s Moder,“ sagde han en Dag. „En Jammer at se, han var hendes alt, var en rørende god Søn, hendes Liv var, hvad han skabte det til, og nu sidder hun der, fortæret, udbrændt, hendes Tanker drejer sig kun om ham, hun har mistet. Hvad nytter Alverdens Glæde mod *en* virkelig Sorg. Nej, det er trist, det gaar med Livet som med færdigsyede Klæder, man skal ikke se det for meget efter i Sømmene.“

Saa klart Emil Sachs saa Livets mørke Sider, maatte han hjælpe og lindre, saa langt og saa vidt det var ham muligt. Hans Hjerte drev ham til at gribe handlende ind.

Emil B. Sachs gav mange, men aldrig i Blinde.



Paa Købmandsskolens Trappe stod Eleverne snakkende og pludrende. Porten gaar op, i Lyset staar E. B. S. med Favnen fuld af Blomster, han havde hentet paa Torvet. Der blev stille. Saa tager han en enkelt hvid Ærteblomst ud af Bunken, holder den prøvende hen mod en ung Piges lysegraa Kjole, da han er tilfreds med Sammenstillingen, stikker han den i hendes Bælte og gaar.

Emil Sachs gav mange, aldrig i Blinde. Altid passede Gaven til den, der fik den. Snart var det et Barn, der trængte til varmt Vintertøj, snart en Væg, der trængte til et Billede; uden at det mærkedes, havde Sachs set, hvad der trængtes til. Og paa en Rejse kunde han gaa uden for en Bod, ventende paa at den skulde lukke op, saa han kunde købe en smuk gammel Perlekæde, som han havde set i Vinduet og i Tanken straks fundet *den*, den passede for.

Han sagde om sig selv, at han var „kemisk fri for Talenter“. Han var det ikke. De havde blot ikke de gængse Former.

Han var en Livets Kunstner. For Dagen og Timen stillede og stemte han Farverne, saa Blomster, Frugter, Billeder og Ting smeltede sammen med Omgivelserne, blev et Helhedsbillede. Og af faa og enkle Ting kunde han skabe det skønneste lille „Stilleben“, lærerigt for den udøvende Kunstner, som ofte maatte søge at fastholde det Motiv, der skabtes under Emil Sachs Hænder.

Men det centrale i hans Væsen var at *skabe Glæde*. „At forme noget frisk Ler, som ikke selv kan finde sin egen Form, det har været min Glæde,“ sagde han engang.

Emil B. kaldte hans Venner ham oftest. B'et betød Bertel. Som hans Navne Thorvaldsen formede han Mennesker, men *hans* var af levende Stof. Utallige er de, hvis Sind han har formet, i hvis Liv han har grebet handlende ind, hvis Liv han har bragt i Leje. Det gælder baade Kunstens og Handlingens Folk.

En Dag kom en ung Mand til Sachs og bragte ham en Hilsen fra Rusland. „Kender De mig?“ spurgte Sachs. „Nej,“ svarede den unge Mand, „men Deres Billede hænger jo i hver en Hytte i Sibirien.“



Fra alle Steder kom de tilbage til ham. „Nu kommer Trækfuglene hjem,“ skrev han. „Jeg havde en Elev hjemme fra New York, en fra Moskva, en fra Alexandria, og de traf hos mig deres gamle Venner, saa der var en Glæde. Og selv havde jeg stort Udbytte deraf, det var interessant at se, hvordan de i Meninger og Anskuelser havde udviklet sig forskelligt under de forskellige Himmelstrøg, saa decideret præget af Landenes Forskellighed og alle stærkt fjernede fra det herhjemme, hvor meget de end føler sig draget deraf — for det var Fællespræget for dem alle.“

Sachs, der vidste saavel, hvad det kan betyde for Udviklingen at se nye og større Steder, som selv stærkt følte Glæden ved at vandre gennem en fremmed By, førte ofte sine Unge ud til andre Lande. Hvad han der lærte dem, fortæller de selv om.

Nogle Rejsekort fra ham giver ham midt i Flokken:

Fra Berlin 1907: „Vel trættende, men umaadelig fornøjelig en Tur, omringet af en sjæleglad Ungdom. Det varmer Hjertet, smelter det haarde. Ogsaa for Ungdommen tror jeg, det staar som et uforglemmeligt Minde, der var saadan en Lykke og Begejstring over det ny og ukendte. Foruden Glæden har de alle haft Nytte af Turen, faaet lidt af det Højhedsvanvid, som smaa Folk er besjælet af, pillet af sig.“

London 1913: „Havde en pragtfuld Rejse hertil, alle var glade. Caruso fik vi en Aften, et Skønhedsindtryk for Livet for hver af dem, som var der. De gamle Elever troppede op, gjorde det den første Aften. Jeg mærkede deres Glæde. Arbejdet er forceret, men jeg taaler det godt. Kl. 6 er jeg oppe, besørger Post og Regnskaber, inden vi samles Kl. 8, og saa gaar det løs. Jeg travler rundt som var jeg 20 Aar, uden at trættes.“

Som Sachs gerne førte Landets egne Unge ud, modtog han andre Landes Unge og førte Parterne sammen. Hvad han formaaede at udrette saadanne Dage, viser et lille Kort, hvor der foruden en Forespørgsel om at gaa med paa den frie Udstilling staar: „For faa

Timer i Døgnet, forrygende travlt. Eftermiddagsthe i „Elevsamfundet“ med Foredrag af E. B. S. Fremvisning af Skolen og efterfølgende Bispisning af 50 Mennesker. Besøg af 55 Handelsskoleelever fra Wien, Huset skal pyntes, Vin, Blomster o. s. v. 40 af vore flinkeste Elever stævnet hid. Modtagelse paa Banegaarden, Fremvisning af Skolen. Aften paa Langelinie. Igaar i Frihavnen, Burmeister & Wain, Børsen, Thorvaldsens Musæum, saa det er jo ikke Smaating. Da jeg om Aftenen fik dem paa Banen, var jeg glad. Hovedsagen var, at det gik godt. De unge Østrigere og vore Unge fandt hinanden. Og der blev knyttet Bekendtskaber, som senere kan komme til at betyde noget. Det var min Hensigt.“

„Arbejdets Glæde“ kaldte Emil Sachs et af sine Foredrag. Og ingen kunde føle den Glæde større. Utroligt var det, han paatog sig, helt gik han op deri og længst holdt han ud. Enten det var Arbejdet for Ideer eller den daglige Gerning.

Kom man til ham for at faa ham med til et socialt Arbejde, var han altid redebon, traadte til og — traadte forstaaende tilbage, som han gjorde det i „Frisindet Ungdom“.

„Nogle unge Heste har Lyst til at trække et Læs, har Lyst til at faa Læsset frem og føle den Glæde, som der er ved at trække. En



*Emil B. Sachs paa en Udflugt.*



gammel erfaren Hest siger: „Ja, jeg har trukket meget i mit Liv og ved, hvordan der skal trækkes. Jeg skal hjælpe til med at faa Læsset i Gang og vise jer den bedste Maade at udnytte Kræfterne paa. De unge trak, den gamle trak med, saa rullede Vognen, og den gamle slap Taget, den havde gjort sin Pligt. Senere hen rullede Vognen ned i nogle dybe Vognspor, stod fast en lille Tid, kørte lidt skævt, sled tit mere paa Hjulene end nødvendigt, den gamle kunde have taget fat, men kendte af megen Erfaring, at det var bedre, at de, som havde trukket skævt, selv atter trak irette og fik at mærke, at der var mange Forspand endnu, naar de foregaaende blev trætte“.

Naar en Ven syntes, at han gav mere af sine Kræfter til det sidste end forsvarligt var, kunde han sige: „Naar man, som jeg, har levet i en om jeg saa maa sige overæsthetiseret Periode, saa er det en hel Lise at dykke ned i praktisk Arbejde, se det føje sig under en.“

Helst vilde Sachs gøre det alt selv. „Medhjælp er Forsinkelse.“

Han kunde sige: „Jeg har eet stort Jern i Ilden og hundrede smaa.“ Før han havde det ene store: Købmandsskolen, havde han mere Tid til at arbejde for de mange andre Sager.

— — — „Da forfulgte jeg mit Maal med dem, der vilde samme Vej som jeg, der kom Mennesker til, og der gik Mennesker fra, men Sagen, Maalet var for mig det samme. Hvor mange vekslende Mennesker har jeg dog været sammen med. Jeg var i Reglen den, der holdt længst ud, f. Eks. Arbejderundervisningen, Fremskridtsklubben, som vi i sin Tid dannede — —“

Selv om E. B. S. stykkede sig ud i de tusinde Stykker, syntes han dog aldrig, han fik nok udrettet. I de senere Aar kunde han sige: „Kræfterne er ikke saa mange, og det, som jeg vil, er mere. I een Ende maa det komme til at mangle, og det nedtrykker at mærke sin Magtesløshed.“

„Naar jeg slider i det for andre,“ sagde han, „saa er det nu først, fordi det falder sammen med min Livsstilling — og den er umulig,



om jeg ikke tog Arbejdet paa den Maade, og saa lidt Rastløshed og saa det at skabe Glæde.“

Det var ikke mindst det sidste.

Allevegne maatte han hjælpe og glæde. Derfor mødte han Smil alle Vegne, hvor han kom, derfor fløj Hattene af paa Gader og Stræder.

For Emil Sachs, der var en Glædens Skaber, en utrættelig Hjælper og Forstaaer for netop det enkelte Menneske, stod det ikke som et Maal, hvad det ene Menneske end kunde være for det andet. Nej, „hvad et Menneske er overfor Menneskeheden“, det var for ham Maalet.

„Det at spille smukt,“ sagde han, „er ikke noget Maal; at spille smukt er selvfølgelig Selvudvikling, men naar det ikke gøres nyttigt, er det en negativ Værdi.“

Men den samme Mand, som selv kunde kalde sig en Arbejdshest, der sjældent tog Seletøjet af, som kunde fage Byrde paa Byrde paa sig, han ejede i en sjælden Grad udpræget Frihedsfølelse.

Betegnende sagde han: „Arbejde i Fridage har mere Frivillighedens Præg, og saa gør det ikke noget.“

\*

\*

\*

Som ung havde Emil Sachs levet ret ene, ene mellem mange, sine Fridage havde han tilbragt ene, set paa Kunst og Natur ene. Nu var han daglig sammen med mange Mennesker, havde en Arbejdsdag, der var længere end de flestes.

Var det end ham selv, der vilde det saadan, følte han dog ikke mindre Savnet især af ikke at have Aftenen til sin Raadighed, „ikke have Ro til at tænke sine egne Tanker, være sig selv.“ Saa kunde han sige: „Mennesker, som har deres Aften fri og ofte kan hengive sig til den Luksus, forstaar ikke, hvor svært det er at savne dette, især naar man bliver ældre.“

En Ting forstod Emil Sachs ikke — at hvile og drive. Var han ret længe i Sommerferien et Sted, fandt han det uproduktivt, „lidt af en Hestekur“.

Da han i Juli 1914 sammen med sin Broder og en Ven opholdt sig ved Badestedet Gastein i Østrig — for i en tre Ugers Tid at „skulle leve for Sundheden“, skrev han, trods Glæden over den skønne Egn og den Fornyelse, som Badene bragte: „Jeg gyser ved Tanken om, at kun *en* Uge er gaaet, at jeg endnu skal være her to Uger, førend jeg langsomt skal drage hjemad.“

Dernede føler han Uvejrsskyerne nærme sig, alt det knugende, som alle Aarene efter skulde tynges paa hans Sind, stærkere end paa de fleste andre. „Det har deprimeret mig, de sidste Ugers Begivenheder, og man er jo i Landet, som skal med, om det bliver til Myrderi. Vi stimler sammen om de opslaaede Telegrammer, overalt stimler man sammen, Aviserne bliver revet bort, og næsten Halvdelen af Badegæsterne er rejst — naar vi saa dem flokkes om de nye Telegrammer, som slaas op overalt, følte jeg samme Stemning, som da jeg var Dreng i 64, blev sendt ned af Moder for at opskrive Krigsdepescherne fra Slagmarkerne, men nu føler jeg en inderlig Harme over Dumheden, Raaheden, Meningsløsheden deri. Jeg tænker paa de Mødre, som skal sende deres Sønner til Slagtning. Jeg harmes over, at de ikke stimler sammen og modsætter sig det. — Der er en Disharmoni i Tilværelsen hernede, som piner og piner mig.“

Før Kuren er tilende maa han bryde op, inden alle Tog indstilles, tør ikke vente paa, at de atter kommer i Gang. „Uhyggen griber om sig, og jeg nages ved Tanken om, at den sunde Fornuft atter skal ligge under, at Uhyggen og Ulykken skal have en ny Triumf. I hver gammel Kone, jeg møder, ser jeg en Moder, som skal ofre sin Søn.“ „Rundt om tages Afsked, og her er næsten tomt, men endnu vægrer jeg mig ved at tro paa Muligheden af en Verdenskrig.“

Da han kom hjem, kastede han sig paany ind i Arbejdet. „Det er godt, det tager Tid og Tanker, saa man ikke behøver at tænke

paa alt det, som knuger og nager, behøver ikke at tale om det eneste, som man *kan* tale om og *ikke vil* tale om, slipper for at læse alt det, som man ikke kan udholde at læse om. Saa det er jo viseligt indrettet.“

Venner har han i Berlin og Amerika, Slægt i Rusland og i Paris, Unge rundt om i Verden. Frygter Frankrigs Skæbne, om han end tror, Tyskland i det lange Løb vil blive knægtet, som det bør, „naar det blot havde været ad andre Veje end dem, der nu befærdes“.

Og naar det i de Dage i Samtaler og Breve atter og atter blev gentaget, at dette maatte være den sidste Krig, kunde han skrive: „Jeg tror ikke, X's Syn er rigtigt, maaske nok at Rædslen over det, som sker nu, vil skyde en næste Krig langt ud i Fremtiden, men jeg tror ikke, at det er Rædslen, Umenneskeligheden, Raaheden, som vil mindes, snarere den økonomiske Ruin, som følger med. Og den skaber ikke den varige Fred, denne Rædsel.

Jeg kan ikke komme bort fra, at det er Hjertet, ikke Hjernen, som skal gøre Krig umulig. Lad os faa sat Fædrelandskærligheden paa den beskedne Plads, hvor den hører hjemme, lad den blive forandret fra det sødledne, sentimentale Facadebillede til en sund, naturlig Følelse, fin og nænsom, og lad Menneskekærligheden, eller rettere Respekten for Medmennesket, være den store og største Følelse, saa, og først da har det, som skal, ogsaa sejret. Men der er meget, som skal forandres forinden. — Toldgrænser maa falde, Kolonisation høre op — og den private Arbejdsgiver gaa samme Vej. Saa Udsigterne er lange. Men uden om det kommer man ikke.“ — —

„Jeg tror ikke paa den menneskelige Tilnærmelse, Klassesdelingen vil være for stærk, og naar Fjenden engang er besejret, saa kommer Kampen til at staa mellem Klasserne som nu mellem Folkene.

Den vil ikke farve Jorden rød, men den vil farve Kinden rød af Skam hos dem, som finder, at den ene Form for Krig, for Mangel paa menneskelig Forstaaelse, er lige saa grim som den anden



— om vi dræber Mennesker med Vaaben eller vi sulter dem ihjel — om vi spærrer dem inde i mørke glædesløse Huler i Fredstid — Forskellen er ikke saa stor.

Vi, som er gamle, kommer sikkert til at gaa ud af Verden med Overbevisningen om, at vort Haab paa Krigens Udryddelse hører meget sene Slægter til. Og saadan ogsaa med de sociale Forhold, som er ganske analoge med dem. Der er jo forsaavidt god Overensstemmelse i Tingene.

Men trist nok for dem, som havde haabet et lille Lysglimt, inden ens eget Lys slukkes.

Saadanne Tanker huserer i en, kun Arbejdet kan, ikke helbrede, men dulme dem. Arbejdet er et narkotisk Lægemiddel.“

Den sidste Aften i Aaret 1914 skriver han: „naar det nye Aar nærmer sig, naar det gamle er ved at rinde ud — gaar Tankerne til Vennerne, som man har levet, været sammen med. Det Aar, vi nu forlader, har været det tungeste, det mest nedværdigende, vi har oplevet, vel nok fordi hver enkelt føler Ansvar for det, som er sket. —

Havde alle, som føler Krigens Umenneskelighed som en Uværdighed, Samfundet ikke kan taale, kun højt og tydeligt nok sagt vor Mening om den Ting, saa havde det maaske været anderledes. I den Skam, som Begivenhederne er — findes der maaske det eneste Lyspunkt, at mange har faaet Øjnene op for, at en Gentagelse maa og skal være umulig. Men meget er slaaet i Stykker i os, og hos dem af os, som er gamle, vil det ikke blive helet.“

Fra „Baldersbæk“ skriver han i August 1916: „det var saa smuk og frodig en Sommer. Kunde man blot blive kvit, blot for en kort Tid, Tanken om alt det menneskeuværdige, som foregaar uden om os, jeg hører jo ikke til dem, som kan filosofere sig fra det. Ja, saa var her helt dejligt. Hvor er dog den lille Plet Jord, som vi kalder vort Fædreland, smuk, men hvorledes ser ikke alle de andre, som er oplært til at elske den Plet, som de kalder det samme, paa ganske samme Maade.

En dum Samfundsordning har ødet og skændet det for dem, som den kunde have skændet det for os, uden at vi kunde have hindret det.

Og vort Lands Ungdom kunde ikke have værget sig ved at blive knust, ligesom deres nu er det. Jo, vist skal man sørge over den Ungdom, som ødes, fordi den er en rigere Værdi end det andet, det gamle, hvis meste Værdi er opslidt. Det gælder om Mennesker, det gælder om Naturen, Kunsten, Musikken, Fornyelsen er den største Værdi — —“

Og i et Brev fra samme Maaned: „Ja, det er Sørgedage, som fejres i disse Dage, men hver Dag i de sidste to Aar har jo været det i lige saa høj Grad.

Mine Tanker har været ved min Hjemkomst for to Aar siden, de fem Dage gav sørgelig megen Verdenserfaring, som disse to Aar har stadfæstet.

Derfor kniber det for mig i Aar at finde Sangbund for det, jeg ser. Det er altid, som kommer en sort Sky for, i Vejen. Og den enkeltes Glæde er en betydningsløs Ting, set paa Baggrund af de Tusinders Ulykke.“

Da i 1918 Vaabenstilstanden kom, følte Emil Sachs det som en Lettelse, „blot det, at Kanonerne tier“. Som en Befrielse, da Freden endelig kom.

En lille Naal, som „Fredsföreningen“ havde ladet lave, gav Emil B. med de Ord: „Her sender jeg en Fredsnaal, en Dekoration, man kan være bekendt at bære, især naar Ordet (Pax) som staar i Guldskrift paa Naalen, staar i Flammeskrift i ens Hjerte.“

Om Uro- og Brydningstiden, der kom efter, skrev han: „Disse Tider er svære, som Krigen var det. Disse Aar har taget paa Nerverne, det mærker jeg kun altfor godt.“ Og naar en, der var optaget af den nye Tid, som brød sig Vej, gav ham Artikler og Udklip derom, sagde han: „gør det ikke. Jeg har jo kun Nætterne til mine egne Tanker — saadant gør mig søvnløs, og det gaar ikke i det lange Løb.“



Sachs, der i saa høj Grad nød at rejse og kunde føle det som en hel Fest „forud i Fantasien snart at være i Petersborg, Paris eller Holland“, maatte jo, som de fleste andre, i Krigsaarene give Afkald paa at realisere en længere Rejse. Det syntes ham ogsaa, som maatte det for saa udpræget en Fredsven være umuligt at komme i Kontakt med Menneskene derude, de som var indviklet i og paavirket af Krigen og dens Virkninger.

Men nu, da den var endt, og han som en Fødselsdagsgave fik en Amerikabillet af sine Elever — uden at vide noget derom — begav han sig den 18. Marts 1920 paa sin sidste og længste Udenlandsrejse.

Han glædede sig vel til at se alt det nye, til at lære deraf, men var netop i den Periode meget overanstrengt og ikke helt sikker paa sine Kræfter, derfor meget alvorlig derved.

Rejsen begyndte godt: „I Sol og Lys glider vi ind i Christianiafjord.“ Dagen før de naar Amerika, skrev han: „En Sørejse er som selve Livet, med Sol og Graavejr, Stille og Blæst, festligt har det været, festligt at se Elementerne rase og se dem stille af igen .... I Morgen er vi atter paa Land.“

Hans første Hilsen fra den store By, New York, fortæller om al den gode Kunst, han nyder, naar det praktiske har trættet.

Men det var i „Statskupdagene“, han kom til New York, Telegrammerne hjemme fra, der „baade sagde for lidt og for meget“, ængstede ham, han følte det meget svært at være hjemmefra, var trykket af alt det nye, kunde ikke finde sig til Rette, Kulde og Blæst var det, helt rask var han ikke, „helst var han taget omgaaende tilbage“.

Men det var kun en Overgang, saa nød han alt i fulde Drag. „Tro mig, her er nok at se og lære. Her er den mærkeligste Blanding af praktisk Sans og Idealisme, som tænkes kan. Den bedste Kunst paa alle Omraader og hos mange virkelig Sans derfor.

Jeg har svælget i Musik af Verdens største. Det er lige slut af Sæsonen, saa det gælder at høre saa meget som muligt.



Kunstsamlingerne mærker man nok er mere samlede end vokse op, men herlige Sager er det. Om Morgenen tager jeg til Byen og ser paa Skoler og alt saadant, til jeg hen ved Aften tager hjem til Forest Hills, en ideel lille By en  $\frac{1}{4}$  Times Vej fra Kæmpebyens Centrum; her er fredeligt og kønt, og mine Venner, jeg bor hos, ved ikke, hvor godt de vil gøre det for mig.

Kun er det endnu Kulde, og en Jernbanestrejke gør, at jeg ikke kan komme omkring, men jeg haaber, det lykkes ...“

Gennem Breve og Aviser følger han Begivenhederne hjemme i den „røde Paaske“.

„Ja, det har været mærkelige Dage i København, men jeg har ikke Indtryk af, at det har betydet noget ude i Landet. Helt kan jeg ikke følge Bevægelsen efter de Blade, som er kommet mig i Hænde. Efter Telegrammerne senere forstaar jeg, at Valgene har været og bragt Fremskridtspartierne Skuffelse. Saa maa vi atter kæmpe os frem og stride mod Reaktion og Dumhed! Det er nu det meste af ens lange Liv gaaet med.“

Efter faa Ugers Besøg paa forskellige Steder, bl. a. Niagara-Falls, vender han tilbage til New York. „Det var helt hjemligt at komme tilbage. Naturen har været flittig i den Tid, jeg var borte, havde klædt sig i fine Foraarsklæder, men den lune Foraarsvind, som blødt lægger sig om en, den har jeg endnu ikke mærket. Hvor det er løjerligt trist ikke at se den danske Bøgeskov staa i den lyseste af alle lysegrønne Dragter. — Der er noget vemodigt i Tanken.

Var det gaaet efter Bestemmelsen, saa vilde det have været en af mine sidste Dage inden Afrejsen, men Forsynet og Fyrbødernes Fagforening har villet det anderledes, og min Hjemrejse trækker nok ud. Maa udruste mig med Taalmodighed — noget som ikke er mit Speciale — til jeg atter kan gaa ombord paa et dansk Dampskib, som vender Næsen hjemad — —“

I Breve kommer han bestandig til, at det unægtelig havde været ham kærere at være derhjemme, nu føler han sig saa løjerligt

uden Føling med alt det, der er sket. Han forstaar, det betyder ny Kamp. Det forstemmer ham, at han sidder fast paa ubestemt Tid. „Det beroer alt paa Strejken, der raader hjemme. Prøver at komme med andre Skibe, alt er optaget. Forsøger at faa Tiden til at gaa paa bedste Maade. Har Lyst til at rejse noget om i Landet, der er jo store og sjældne Naturskønheder, men paa Grund af den stadig opdukkende Jernbanestrejke vover jeg mig ikke for langt fra New York — —

Foraaret er nu kommet med al sin Pragt, men dansk Foraar — denne vidunderlige Tid, er det ikke. Udenfor mit Vindue staar en pragtfuld Magnolie, dem vrimler det af herude. Godt at jeg bor saa halvvejs paa Landet, skulde jeg i den meget varme Tid have boet i Byen, ja, da var det vist fælt.

Herude er der gode Ture at gaa, og da flere af mine Venner her, foruden min Vært, har Auto, saa farer vi en Del om til de smukke Steder. — Man behøver endda kun at sætte sig paa en Omnibus —“

Senere besøger E. B. S. Philadelphia, „hvor Foraarets Pragt er stor og fremmedartet“. „Det forsoner med den ufrivillige Forlængelse af Opholdet; trods det, at jeg nu helst var paa Atlanten med Stævnen mod Danmark.“

I det sidste Brev fra Amerika, den 21. Maj, vender han atter tilbage til „disse for Danmark ligesaa usædvanlige som uværdige Dage. Ja, saa kan man jo forsøge forfra, om man ellers faar Kraft og Lyst dertil. Naar jeg tænker tilbage paa Danmarks Politik gennem mine Aar, og hvordan den har formet sig for mig, saa har jeg Fornemmelsen af, at jeg stadig har maattet arbejde mig op ad en stejl Høj, og hver Gang jeg er kommet saa langt op, at der var Haab om at naa Toppen, saa har Stødet fra en brutal Næve ramt mig i Brystet, og jeg har atter maattet samle mig selv op ved Foden af Højen for atter at begynde Vandringen. Nu kender jeg snart Vejen, og det i min Tid vel nok uopnaelige Maal. Da jeg dog ved, at det naas, er det egentlig ogsaa ligegyldigt, om det sker i min Tid eller ej . . . .“



„Min egen øjeblikkelige Situation ligger mig stærkt paa Sinde. Var det gaaet efter Bestemmelsen, havde jeg nu været hjemme. Staar nu ganske uvis — endnu har intet Skib forladt Danmark, saa i bedste Tilfælde vil det vare 6 Uger, inden jeg er hjemme.“ — —

Brevet slutter med: „Jeg nyder det saare smukke Foraar i Forest Hills og i New Yorks mægtige Park. Kunst er her nok af, Venner har jeg nok af. Men den Bevidsthed, at jeg ikke kan komme herfra, gør at hvor stor New York end er til at røre sig paa — føler jeg mig som paa St. Helena. Det nager og pinner og gør Opholdet delvis glædesløst. Jeg føler ikke, som jeg bruger Tiden, men slaar den ihjel.

Jeg længes efter Foraaret hjemme ...“

Det Skib, som Emil Sachs omsider kom til at rejse hjem over Atlanterhavet med, var — et Kulskib.

Og dermed siges ogsaa, hvorledes Rejsen formede sig. Uden Komfort, uden Kahyt. Man havde overladt ham Salonen, et uroligt Sted, saa han tidligt maatte op efter en Nat uden Søvn paa den smalle Bænk, hvor han ikke turde lægge sig til at sove af Frygt for at falde



*Fra Emil B. Sachs' Hjem paa Købmandsskolen.*



ned, naar Skibet, der gik meget lavt, i den stærke Storm kastedes frem og tilbage. Storm var det næsten bestandig paa den henved 3 Uger lange søvnløse Overfart. Redningsbaaden var parat og Folk paa Udkig.

I Frederikshavn, hvor Skibet først skulde losse, gik Sachs i Land for at naa hurtigere hjem.

Træt og helt forandret af den haarde Rejse, stod han den 23. Juni ud af Toget paa Københavns Banegaard.

„Saa smukke synes jeg aldrig mine Stuer har været,“ sagde han, da han atter stod i sit Hjem. —

Han tog paany fat paa sit Arbejde, men kunde ikke ret komme i Gang, tilsyneladende var det, som han rettede sig noget. Men han havde faaet et Knæk, det havde været mere, end hans Kræfter kunde tage. Han søgte at skjule det for sine næreste Venner, dem, han næsten alle fik besøgt efter sin Hjemkomst. De saa nok, han var træt, men haabede, han atter skulde „tage sig i det“, som han plejede at sige og at gøre. En og anden Bemærkning af ham forstod de ikke da Betydningen af.

Han sad hos en Ven et Par Uger efter, at han var kommet hjem, og talte med en svensk Dame, som i London havde hørt et Foredrag af Annie Besant. Samtalen kom ind paa Filosofi, paa Livet og Døden. En af Deltagerne i Samtalen ytrede, at for hende kunde de ophæve Krigen, „saalænge Døden var — som Udslettelse — var Mordet i Verden. Det uudviklede Menneskes Død var et Mord og det værdifulde Menneskes var det“. E. B. S. svarede stille: „Det er jo Mekanismen, som er brugt op.“ Paa Gensvaret: „Derfor er det værdifulde Menneske dog lige værdifuldt“ — gav han intet Svar.

\*

\*

\*

Den sidste Aften, Emil B. og jeg var sammen, var Ugedagen før han døde. En Lørdag Aften, denne, han maatte kunne raade over, overfor hvilken han endnu havde sin Drengferiefornemmelse.

Medens Regnen i Strømme styrtede ned, sad vi ved et af Smaabordene hos Josty og passiarede. E. B. S. var i Begyndelsen træt. Han havde haft en Del Bryderier, klagede, mod Sædvane, over, at Arbejdet ikke gik fra Haanden. Om mangt og meget talte han. Om de sidste Bøger, han havde læst.

Han fortalte om en rædselsfuld Bog: „Antikristen“, som en af Søfolkene paa Amerikabaaden havde laant ham, da han intet havde at læse i. Om „Jenny“ af Sigrid Undset, som han havde læst i disse Aftener og fundet gode Tanker i.

Om en Bog af en yngre Forfatterinde, som i meget fordømte 70-ernes Folk. „Hun har ikke været med,“ sagde han stille. „Det er jo det,“ tilføjede han stærkt, „at Kampen er saa lang og saa haard, at naar de endelig kommer til, er Maalene andre og nye.“

Hans egen Træthed, den evige Kamp, de stadige Fejlgreb, Lidelsen, der fulgte deraf, hvilede som en Byrde over ham.

Beständig styrtede Regnen ned. Haven var øde, Bordene stod tomme. „Vi har det for os selv i Dag,“ sagde han. Af og til faldt han i Tanker, saa hen for sig, maaske havde han en dunkel Anelse om, at det bar mod det sidste.

Mit Øje faldt paa Væg billedet overfor. „Det er fra Romantikens Tid,“ sagde han og smilte ved Tanken om den fjerne, gamle Tid, og fordi han forstod, at det var for at drage hans Tanker fra vor egen tunge Tid og ikke for Billedets Kunstværdi, at det blev ført paa Tale. Saa strøg han det hele bort.

Vi gik ud i Regnen, ind i „Haveselskabets Have“. Jeg skulde se „hans Have“ i fuldt Flor. Vi gik ind i Drivhuset, han spurgte Gartneren, hvad den smukke blomstrende Slyngplante hed. „Jeg hørte det forleden, men jeg har glemt det,“ sagde han.

Vi stod og ventede paa en Sporvogn for at tage ud til en lille Have bag Frederiksberg, livlig og munter stod han og snakkede, fortsatte dermed inde i Vognen, saa en lille Backfish, som sad i et Hjørne, maatte le med. Vi gik ind i Haven, bestandig faldt Regnen.



E. B. S. stod i Havegangen, saa over mod Villavejene. „Det maa jo være Victor Bendix' Hus,“ sagde han og saa dvælende derhen.

Af alle Havens Blomster plukkede jeg en Buket til ham. Og atter tog vi en Sporvogn til Byen, livligt og leende sad han og fortalte, mens en sur og tvær Dame misbilligende saa paa Manden, der sad glad og holdt sin store pragtfulde Buket ud for sig, vendte og drejede den i sin Haand, fortalte og fortalte med en befriende Friskhed, mens han af og til saa ned paa en lille Blömstergren.

Saa gik Emil Sachs med sine Blomster.

\*

Otte Dage derefter gik han om Aftenen fra et Selskab, hvor han havde været livlig og munter, langsomt og træt atter til en Sporvogn, hvor han sad og talte med nogle af Gæsterne.

Hans sidste Ord var en omsorgsfuld Beklagelse af, at et ham fremmed Menneske ikke kom af ved det rette Stoppested.

Saa tog Døden ham om Hjertet. Emil Sachs lukkede sine Øjne. Det rigeste, varmeste Hjerte slog ikke mere iblandt os.

\*

„Sammen med ham levede man, nød man, følte man. Blomsterne i hans Stue levede, Kunsten slog levende Pulsslag i hans Nærhed, alt blev menneskeligt og tilgængeligt, sympatisk med ham. Han var for stærk i Livet selv, til at ikke Erindringen om ham bliver Tomhed i os,“ skrev en af hans nære gamle Elever.

Beskeden, som han var, kaldte han sig selv „Skovarbejderen“, som han en Gang skrev over et lille Eventyr. Vi, der var Vidne til alt, hvad Emil B. Sachs udrettede, kalder ham en Livets Kunstner.

*Cathinka Olsen.*





## E M I L B. S A C H S I A M E R I K A

### I.

Det var med stor Sorg, at jeg under mit Ophold i Chile modtog Budskabet om Emil B. Sachs' pludselige Død.

Faa Maaneder i Forvejen havde jeg, sammen med andre af Sachs' danske Venner, staaet paa Kajen i New York City og set ham straalende glad komme ned ad Damperens Landgangsbro; da var han til det yderste spændt paa, hvad det store ukendte Land havde at byde hans for Indtryk altid lige aabne og kunstinteresserede Øjne. Han fortalte om sin vidunderlige Overfart, paa hvilken næsten alle Passagererne var hans tidligere Elever.

Allerede da vi i Bilen kørte gennem Broadways feagtige Illumination, fik han Luft: „Jeg føler mig som Anders Tikjøb, der kommer til København,“ sagde han.

I Forest Hill City, Long Island, hvor han nød den landlige Ro, saavidt han tillod sig selv det, boede han hos en af sine forhenværende Elever. Naar vi de følgende Dage fulgtes nedad Fifth Avenue, standsede han ved utallige pragtfulde Udstillingsvinduer; den enestaaende raffinerede Smag, hvormed Amerikanerne udstiller deres Varer, tiltalte i høj Grad hans kræsne Øjne. I Tiffanys store Magasin erklærede han at kunne opholde sig en Maaned, saa meget var der at efterse, særlig Lervarerne fra de amerikanske Fabrikker fængslede hans Kunstforstand, han maatte have dem i sin Haand, der kærtegnede de glatte Flader med samme Varsomhed, som jeg huskede fra de Gange, jeg som Gæst var i hans dejlige Hjem paa

Købmandsskolen, naar han aabnede sit Skab med de sirligt opstillede Krukker og Skaale.

Om og om igen gik vi paa Jagt efter de Udstillinger, aldrig blev han træt, det Hele skulde efterses, han ligesom kunde ikke beregne, hvor meget der var i saa stor en By som New York.

En Ven af mig, en engelsk Kunstmaler, inviterede os til Fernisering af en stor Kunstudstilling i Brooklyn. Sachs glemte den Dag næsten at se paa Malerierne, saa rystet og skrækslagen var han bleven, da vi straks ved Ankomsten blev budt The, der serveredes i vidunderlige, flere hundrede Aar gamle Thekopper, og Kagefadene, der, lige saa gamle, cirkulerede blandt Gæsterne.

„Sæt de taber en Kop eller slaar et Fad itu, de er aldeles uerstattelige,“ sagde han.

Tournerede vi en hel Dag i Byen, indtog vi vore Maaltider dels paa franske og dels paa italienske Restaurationer, hvis Lands Karakter han syntes de repræsenterede fuldtud ved pludseligt at hensætte os i idylliske Palmehaver med Springvands Rislen, som om vi med et var langt borte fra New Yorks Larm og Støj.

En stor picnic i hans Værts Bil blev planlagt til Staten New Jersey; den foregik med Færge til Staten Island og videre med Færge til Fastlandet. Vejret var herligt, og vi udsøgte os en højtliggende Plet med Udsigt over det frodige Land med Atlanterhavet i Baggrunden. Sachs var i sit komiske og smittende Lune og var en ypperlig Arrangør med Udlevering af de lækre Madvarer, dansk Smørrebrød, Kyllinger og andre behagelige Overraskelser.

Som Aftenen faldt paa, var vi en Del forkomne, da det endnu var tidligt paa Foraaret og følgelig koldt, saasnart Solen gik ned, særligt sent blev det, da den Færge over Hudson River, vi vilde med, havde gjort Strejke, saa vi maatte ty til den eneste Udvej at tage den lange Vej tilbage for at komme med en anden Rute.

Den umaadelige Hensynsfuldhed mine amerikanske Venner udviste overfor mig i Anledning af Emil Sachs' Visit ytrede sig f. Eks.



fra Mrs. Kirks Side, hun arrangerede et stort Selskab til Ære for ham, for at han kunde faa et Indblik i min Omgangskreds, som hovedsagelig bestod af Kunstnere i alle Genrer. Et saadant udpræget Millionærhjem som Mrs. Kirks var af særlig Interesse for Sachs,



*Emil B. Sachs i Forest Hill City.*

da dets Skikke er saa forskellige fra europæiske. Mrs. Kirk hører til Familien med de store kirkske Sæbefabrikker i Chicago og er Enke efter en af Brødrene, som havde Del i Fabrikkerne. Hun er meget kunstinteresseret og reciterer selv meget smukt de store engelske Klassikers Arbejder. Den Aften var den sidste Gang jeg saa Emil B. Sachs, da jeg næste Dag skulde rejse til Syd Amerika. Da jeg fulgte ham til Bilen, var det med dybtfølt Vemod vi omfavnede hinanden til Afsked; men med Forsikringer om, at jeg snart skulde komme paa Besøg i Danmark og nyde hans Stuers herlige Atmosfære igen, hvor, som han fortalte, der var kommen flere interessante Ting til hans Samling, siden jeg rejste hjemmefra.

Nu er min Visit her blevet realiseret; men jeg føler den Tomhed, som alle maa føle, der har været i Berøring med den store Personlighed, som var uvurderlig særlig overfor de unge, hvem han altid var villig til at hjælpe og forstod at indpode alt det skønne i Naturen og Kunsten. Desværre var vi kun sammen ca. 14 Dage i New York, vi havde ellers planlagt en Tur til Niagara Falls; men den blev ikke til noget paa Grund af min pludselige Tourné til Syd Amerika.

*København, 26. Marts 1921.*

*Axel Skjerne,  
Pianist.*



## II.

Da jeg modtog en Opfordring fra København fra en af Emil B. Sachs' gode Venner fra de senere Aar om at tage Del sammen med mange andre i Udgivelsen af en Bog til Minde om ham, hans nyttige og hjælpsomme Liv, tænkte jeg først paa min Uerfarenhed i at skrive til offentlig Udgivelse, — men saa igen ønsker jeg meget at være med i den Kreds af Venner, som i Aarenes Løb har staaet ham nær paa forskellig Maade, og give mit Bidrag til at kaste Lys over hans yngre Aar. Jeg ønsker at skrive nogle Ord om, hvormeget han har været for mig i Ungdommen i det gamle Hjem, og gennem alle disse Aar i Amerika, indtil vi i April dette Aar atter mødtes for at finde hinanden, akkurat hvor vi forlod hinanden for 22 Aar siden, da jeg efter et Besøg i København tog tilbage til de forenede Stater med to smaa Børn!

Det var Emil B. Sachs' allerbedste Egenskaber: hans Hengivenhed, hans Trofasthed, hans Uegennytte, hans Interesse for saa mange Ting, som gjorde ham saa usigelig kær for mig, og som trods den lange Afstand bandt mig til ham ved Venskabets Baand. —

Vi traf hinanden først, da jeg som en syttenaarig ung Pige begyndte at lære at synge hos hans Kusine Anna Bendix. Det varede ikke længe, førend jeg blev modtaget med det største Venskab, den største Gæstfrihed ogsaa af Familien, og dér mødte jeg ham ofte.

Dog var det først efter mine Studieaar i Florenz, at vi blev de gode Venner for Livet. Vi mødtes en Del gennem Vintrene paa selvkabelig Vis, efter Teater og Koncerter hos á Porta, han kom ogsaa i mit Hjem af og til; men det var især i Sommerferien, naar vi begge var fritagne for vore Pligter, at vi mødtes paa forskellige Steder og tilbragte nogle Dage sammen, hvor jeg nu havde valgt sammen med min Søster at hvile ud efter den ikke altid lige travle Vintersæson paa „det kgl.“. —

Jeg husker saaledes især to Ferier, hos Broderen, Blomsterhand-

ler Carl Sachs i Stockholm, som dør udenfor Byen ejede en Villa i henrivende Omgivelser — dog navnlig en Ugestid ved det lille svenske Badested „Evedal“ nær ved Wexiö, som vi havde fundet og den Sommer havde saa at sige for os selv. Det øsregnede omtrent alle de 6 Uger, vi tilbragte dør, og Besøget af E. B. S. og min Fætter Gros. Chr. E. Rothe var uhyre oplivende. Det var især under saadanne uheldige Forhold, hvor daarligt Vejr holdt En inde, den Tid man vilde tilbringe i det Frie, at Emil Sachs var uundværlig, altid fornøjelig, altid ens, altid hyggelig! Jeg husker, hvordan vi henad Aften soppede gennem den dyngvaade Skov blot for at rette Benene, og han altid fandt noget at le af og fortælle om. —

Saa kom den lange Aarrække, hvor jeg som gift boede i Boston, og vi vedligeholdte vor Korrespondance, og som Bevis paa hans utrolige Beskedenhed kan jeg her anføre, at det først var gennem Referaterne i Aviserne, sendt mig efter hans pludselige Død, at jeg forstod, i hvilken Grad hans Indflydelse var vokset — end ikke med ét Ord omtalte han sin stadigt voksende Stilling og Autoritet; det hed altid kun i Brevene: „mit kære Arbejde blandt de unge“ og saa talte han om mit Hus og Hjem og sine egne Familieforhold. — —

Da jeg i April 1920 mødte ham igen paa Stationen i Providence og saa ham komme imod mig med det lille sky Smil og Hovedet lidt paa skraa, da faldt de mange Aar af mig som en tung Kappe, og vi mødtes igen, i det Ydre ældre og graa, men i Hjerterne aldeles som da jeg tog Afsked med ham i 1898, og mine Børn kysede „Uncle Sachs“ Farvel.

Uncle Sachs var han og blev han for os herovre, og mine voksne Børn hilste ham med den gamle Titel. Hans kun altfor korte Besøg hos os blev os til usigelig Glæde. Han var mig en uforglemmelig, kærlig, trofast Ven, som jeg tænker paa med den største Taknemlighed. Hans Venskab var, som enhver god, fuldkommen Gave, sendt fra oven. —

*Providence, Rhode Island.  
December 1920.*



*Harriet Rothe Sonne.*



## I N M E M O R I A M

Naar jeg paa en typisk dansk „Vinterdag“ med Regn og Søle vil sende lidt Solskin ind i mit Tankeliv, saa tænker jeg paa Emil B. Sachs.

I Alderen mellem 60—70 har vi mange „kendte“ Døde, og mærkeligt er det, saa let vi tager det, og saa hurtigt den Døde i vor Bevidsthed hensættes paa et Skyggernes Pulterkammer og dermed egentlig forsvinder ud af vor Tilværelse. *Ikke saa med Emil Sachs' Død.*

Faa Dødsfald gjorde et dybere Indtryk paa mit gamle Sind, og naar jeg vilde klare for mig selv, hvorfor netop denne Bortgang efterlod et saa dybt Savn hos mig, lyder Svaret til mig selv: Fordi Emil B. Sachs var saa *levende* i al sin Færd, saa lidt selvisk og dog saa udpræget et Selv, at hans Billede kan staa med faste klare Linjer, selv nu hvor „hans Dør er lukket og hans Lys er slukt“.

For hvor var der lyst og paa en ganske særegen Maade hyggeligt for de mange gode Venner, der fik Foretræde over Emil B. Sachs' Dørtærskel.

Mest fortryllende var maaske dette eneste smagfuldt kunstneriske Ungkarlehjem, naar hele Samværet var ganske improviseret og gik for sig i Hjemmets daglige Rammer. „Kom med op og drik en Kop Te,“ sagde Emil Sachs efter et Foredrag eller en Koncert paa Købmandsskolens Festsal, og saa sad vi snart bænkedede i hans hollandsk-appetitlige Køkken og nød under munter Passiar faa men altid lækkert udsøgte Retter. Der var altid baade aandeligt og materielt noget, man kun fik hos Sachs og ellers ingen andre Steder.

Men Sachs var absolut ingen Allemandsven, der blot for at tæk-



kes sine kære Gæster snakkede dem venligt efter Munden. Nej, Emil B. havde sine ganske solidt funderede Meninger baade om smaa og store Spørgsmaal, og han stak ikke sin Mening under Stolen. Han, der inderst inde omfattede Købmandsskolens unge Mennesker med en forstandig Faders omtænksomme Kærlighed, kunde godt i djærve Ord give dem dygtigt over Næsen, naar de ikke „makkede ret“, ikke vilde føje sig efter Skolens Reglement eller hans egne saa velmente Raad og Formaninger.

Baade for de Elever, der blev hjemme, og som gennem Sachs blev seende ogsaa overfor Værdier af anden Art end Boxens og Pengeskabets, og for de mange, som Sachs fik ekspederet ofte til Klodens fjerneste Egne, blev han en virkelig Lysbringer, der forjog dvaske tunge Taager og skabte dem en videre Synskreds for hele Resten af deres Liv.

Der blev ved hans Død som i hans levende Live sagt ham mangen en velfortjent Tak, for hvad han virkede. Maa jeg nu her med disse faa og fattige Ord, prøve at give mit Bidrag til at holde Mindet om Emil B. Sachs friskt og levende mellem hans mange yngre og ældre Venner.

*1 November 1921.*

*Viggo Bierring.*

*Magister.*



O N K E L E M I L

Naar jeg skal forsøge at nedskrive nogle af alle de mange Tanker, der strømmer ind paa mig, idet jeg mindes Emil B. Sachs, føler jeg tilfulde, at jeg aldeles ikke kan forme mine Tanker, saadan som jeg gerne vil det! Saadan gaar det vel ofte, naar et Menneske modtager et levende Skønhedsindtryk — Beskrivelsen svarer meget sjældn til det virkelige Billede.

Det er nu snart 20 Aar, siden afdøde Direktør Schjøtt i Zoologisk Have en Aften førte min Mand og mig til Købmandsskolen. Anledningen var, at en tysk Foredragsholder skulde recitere nogle Digte etc. for Eleverne. Denne Recitation skulde være Aftenens Indhold, men for mit Vedkommende traadte den ganske i Baggrunden. Jeg mindes derimod ganske tydeligt, at vi den Aften for første Gang mødte Sachs. Han havde, som altid, arrangeret alt saa godt, som nu kun han forstod at gøre det.

Bagefter blev vi — den tyske Foredragsholder, Direktør Schjøtt, min Mand og jeg indbudt til at drikke Te med Onkel Emil i hans Hjem. Hvad det betød at besøge Sachs i hans Hjem kan egentlig slet ikke beskrives, man maa have oplevet det for at forstaa alt, hvad det rummer! Et Skønhedsindtryk, et levende Indtryk af en virkelig Personlighed er værdifulde Minder, man ikke kan værdsætte nok eller være taknemmelig nok for at have faaet i Eje. Sachs var en mærkelig Mand. Dermed mener jeg, at han var saa ganske anderledes end andre Mennesker, jeg har mødt.

Han var som Sneglen, der altid bærer sit Hus med sig, rede til

at trække sig ind i sin Utilnærmelighed, men paa den anden Side ogsaa rede til at udfolde sit Væsens Godhed og Skønhed.

Naar jeg tænker paa Onkel Emil, mindes jeg ofte H. C. Andersens henrivende lille Historie „Pen og Blækhus“. Digteren skriver deri: „Alle ere vi kun Instrumenter, Vorherre spiller paa; ham alene Æren!“

I Sandhed, Onkel Emil var et af disse Instrumenter! Han fraspagde sig rigtignok al Tilknytning til Religionen i den Forstand, vi Mennesker oftest tager den; men som jeg engang bemærkede i en af de mange Samtaler, vi — altid paa Tomandshaand — har haft om dette store Spørgsmaal: „Kære Onkel Emil, det har jo intet at sige, at du ikke anerkender nogen Religion, naar hele dit Liv er levet efter den skønneste Religions Forskrifter. Det er dog saa meget mere overbevisende, naar et Menneske selv gaar Vejen, end nøjes med at beskrive den!“

Selv om Sachs levede sit Liv alene, forstod han i høj Grad at paaskønne et Hjem, det lille Samfund, der bestaar af Mand, Hustru og Børn, som forstaa og elske hinanden. Jeg har her foran mig liggende et Brev, Onkel Emil sendte os efter et lille Sommerferieophold hos os for mange Aar siden. Han skriver heri: „Hvor var det skønt og friskt det Skønhedsindtryk, jeg fik af den skønne — vel Danmarks skønneste Egn. — Men mest af eders lykkelige Hjem, Tak at I have aabnet det for mig!“

Mine smukkeste Minder om Onkel Emil er dog knyttede sammen med Børnene. Blandt dem synes jeg, at hans allerbedste Egenskaber fandt de smukkeste Udtryk. Hvem forstod Børnene som han, og til hvem saa de op som til Onkel Emil? Det var baade de store og smaa, han straks fik ind under sit Væsens Trylleri. Jeg kunde nævne de tusinde malende Smaatræk! Netop saadanne som i deres Ukunstlethed passer saa godt for Børn, og som de sent glemmer. Enhver Fader og Moder maatte næsten misunde ham.

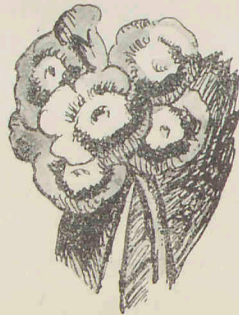
Jeg husker en Gang et af vore Børn spurgte Onkel Emil, om han



kendte den eller den lille Historie, hvortil han svarede: „Nej, ved du hvad, den er virkelig saa gammel, saa da Adam fortalte den til Eva sagde hun: „Es ist eine alte Geschichte!“ En Gang, da Børnene var mindre, havde de faaet i Julegave et Tog med Vogne, Skinner o. s. v., ikke saa let at stille sammen. Onkel Emil tilbragte det meste af sin Juledag med at lave Skinnevej, Stationer o. s. v. Bagefter fortalte de mig, at Onkel Emil havde sagt: „Vanskeligheder er kun til for at overvindes!“ Nu er Børnene store, men de Ord har ingen af dem glemt siden!

Emil B. Sachs var et af de sjældne Mennesker, hos hvem man altid var sikker paa at finde Forstaaelse, selv der, hvor hans egne Anskuelser var modsatte. Han havde i Sandhed forstaaet og praktiseret i sit Liv det lille Ord: At forstaa er at tilgive.

*Alma Heise.*



## E M I L B. S A C H S' F O R Æ L D R E

**E**MIL BERTEL SACHS fødtes den 16. Februar 1855 i København som den næstældste Søn af Grosserer Moritz Sachs' og Hustru Julie, født Bendix's, fire Sønner.

Faderen, Moritz Sachs, var født i Odense, havde staaet i Manufakturhandlerlære, og været ansat i hamburgske og danske Forretninger — blandt andet hos Georg og Edv. Brandes Fader — blev som ung Mand Agent for store fremmede Handelshuse. Etablerede sig i 1850.

I 18 Aar var han en anset Formand for Manufakturhandlerforeningen, til han i 1885 trak sig tilbage, da nogle af Foreningens Medlemmer havde udmeldt sig paa Grund af nogle Bladartikler angaaende en politisk Fest, der afholdtes til Ære for to Mænd, som i 14 Uger havde siddet fængslet, medens en politisk Undersøgelse stod paa (Holstebroaffæren). Moritz Sachs havde overrakt disse Mænd en Gave af Sølv og udtalt: at den hovedsagelig skyldtes Meningsfæller indenfor den københavnske Handelsstand.

Gros. Sachs sendte Foreningens Medlemmer en udmærket og værdig Skrivelse, hvori han bl. a. sagde: „Jeg ved bestemt, at jeg i de 19 Aar, i hvilke jeg de 18 som Formand, har haft den Ære at være Medlem af Bestyrelsen, har hævdet og konsekvent gennemført, at al Politik holdes ude fra Foreningen, men at jeg ikke skulde kunne vedkende mig min politiske Anskuelse og optræde derefter, fordi jeg er Medlem af Manufakturhandlerforeningens Bestyrelse, derpaa kan og vil jeg ikke indgaa, idet jeg, hvor højt jeg end skatter den Ære, ikke for den agter at give Afkald paa mine Rettigheder og Pligter som Statsborger. Da nu Stridigheder af ærede Medlemmer er bragt ind i Foreningen, og da jeg, som det synes, er Anledningen dertil, nedlægger jeg, fordi jeg frygter, at det vil skade Foreningen om disse fortsættes, det Mandat som blev givet mig.... Det sker ikke fra min Side med noget let Hjerte, dertil har min Virksomhed været for stærkt og nær knyttet til Foreningen, men jeg viger min



*Moritz Sachs.*



*Julie Sachs.*

Plads af Kærlighed til den. Den maa ikke splittes. Jeg er ikke beskeden nok til ikke at vide, at der i de forløbne Aar er udrettet meget godt og at jeg har haft nogen Andel i det gode Resultat. ...Saa beder jeg som eneste Løn for mit Arbejde, at denne indtil nu nevtrale Plads fremdeles maa holdes udenfor den politiske Strid, og at intet Medlem ved Udmeldelse af Foreningen vil svække den i den Virksomhed, der ene bør omfatte Standens Gavn og Ære“.

Som Formand havde Moritz Sachs virket for velgørende Formaal og varmt omfattet den betydningsfulde Udvikling af de unges Oplysning. Hans vindende Personlighed, han var en sjælden smuk Mand, hans selskabelige Talent havde gjort sig stærkt gældende. Han var ualmindelig afholdt i vide Kredse, var en af Byens mest velgørende Borgere, men virkede i Stilhed. I mange Aar arbejdede han for og støttede Brødduddelingen til de fattige Jøder, hvilket er en Afdeling af Mosaik Trossamfunds Arbejde. — Et Arbejde Emil Sachs optog efter ham. — Moritz Sachs var selv Jøde, men var et fordomsfrit Menneske, der



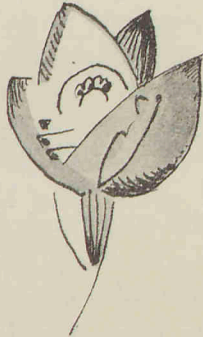
hjalp uden Religionsanseelse. Hans sunde Forstand og godhjertede Finfølelse klarede de ofte vanskelige Situationer, hvor der trængtes til Understøttelse. Han var den rette Mand til det Hverv, han mod Slutningen af sit Liv ulønnet paatog sig som Medlem af det staaende Konkurs-Udvalg. Gros. M. Sachs var en meget kunstinteresseret Mand. Han døde pludselig 67 Aar gammel, den 20. Oktober 1888.

Julie Sachs, født Bendix, var yngre Søster til Emilie Brandes, f. Bendix. Brødrene Brandes' Moder, Søster til Victor og Frits Bendix' Fader. Familien Bendix menes at stamme fra Portugal.

Julie Sachs var fin og smuk, havde et ildfuldt, begejstret og følsomt Sind, hun drog de forskelligste Mennesker til sig, omsluttede dem alle med sin Om-sorg. Var en sjælden omhyggelig Hustru og Moder. Hendes varme Hjerte led ved al Kulde og Lidelse. Den slesvigske Krig gik hende meget nær til Hjerte, gav hende utvivlsomt et Knæk.

Da hendes Mand, ved en astmatisk Lidelse, begyndte at hoste, ængstedes hun stærkt for, at hans Bryst var angrebet. Det var uden Grund, men selv blev hun kort efter ramt af en Brystsygdom, som gik stærkt og hurtigt frem. Hun døde i Aaret 1865 kun 46 Aar gammel.

Emil B. Sachs tog Arv efter begge sine Forældre.



Tal stille om en stille Mand  
og sagte om en død.

Men skjul dog ej for Folk og Land,  
hvad denne Mand betød.

Saa stille gik han i sin Færd,  
helst skjulte han sit Væsens Værd,  
og kun de faa, han ret kom nær,  
forstod, hvad han betød!

En sagte, uanselig Mand  
af mange overset.

En Sjæl, som stolt slog ud i Brand,  
naar han saa Uret sket.

Et Hjærte, uden selvisk Frygt,  
som gik til Ydergrænsen trygt,  
og paa hvis Tillid Liv blev bygt,  
langt mer, end han fik set!

Et godhedsfuldt og gavmildt Sind.  
Hver vanfør var hans Ven;  
hver søgende, som famled blind,  
han hjalp — og hjalp igen!  
At hjælpe var hans Hjærtes Trang;  
at glæde var hans Hverdags Sang,  
at skabe Lys og løsne Tvang  
som Livets sande Ven!

Ukyndig Ungdom til ham kom;  
de bange gav han Mod,  
men før hans Øjnes strenge Dom  
frygtsom den frække stod.  
Et Ord saa mildt som Morgendugg,  
et Skulderklap, maaske et Suk;  
de saa, hvor han var god og smuk —  
og selv et Barn fik Mod!

Tro gik han i sin travle Dont,  
ukendt med Rang og Ry  
men fremmest i den Aandens Front,  
som lysned Land og By.  
Og var hans Sjæl end klædt i Blu,  
Ild var der i hans stærke Hu,  
og det var ikke Lynets Nu  
men Solens Flammegry!

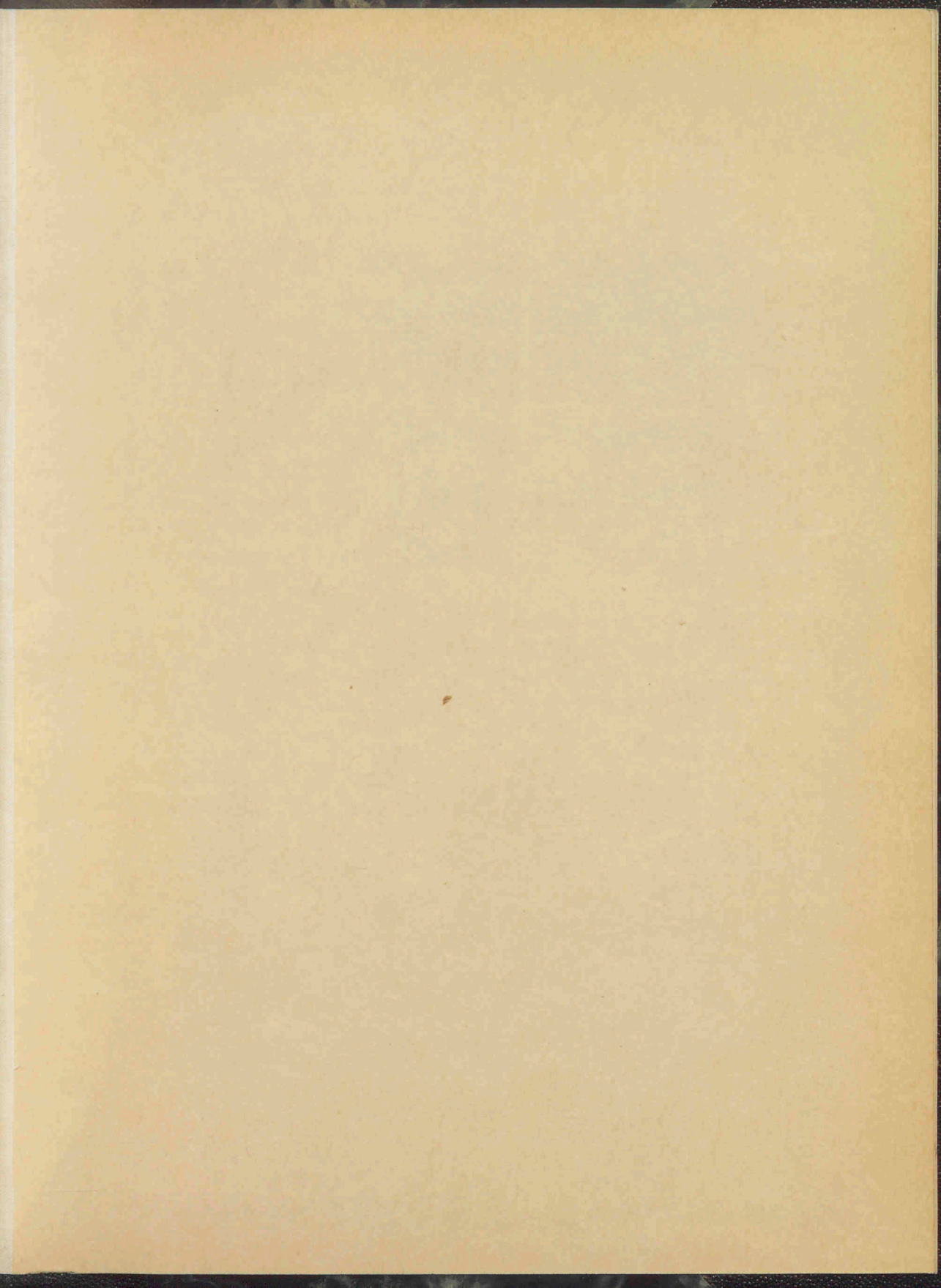
Tal stille om en stille Mand  
og sagte om en død.  
Men skjul dog ej for Folk og Land,  
hvad denne Mand betød.  
Saa stille gik han i sin Færd,  
helst skjulte han sit Væsens Værd,  
og kun de faa, han ret kom nær,  
forstod, hvad han betød!

*L. C. Nielsen.*



## I N D H O L D

|  |     |
|--|-----|
| Forord .....   | 7   |
| Digt af <i>Jeppe Aakjær</i> ... ..   | 9   |
| Emil B. Sachs og Købmandsskolen af <i>Marius Vibæk</i> .....                                       | 11  |
| Bidrag fra Købmandsskole-Elever .....  | 32  |
| I Erindringens Lys af <i>Carl Nielsen</i> .....  | 50  |
| Studentersamfundets Arbejderkoncerter af <i>S. Levysohn</i> .....                                  | 54  |
| Emil B. Sachs og Studentersamfundet af <i>C. Th. Zahle</i> .....                                   | 62  |
| Nogle Erindringer og Indtryk af <i>Fr. Weiss</i> .....   | 65  |
| Emil B. Sachs og »Frisindet Ungdom« I. af Translatrice Fru<br><i>Anne Valeton Kjeldgaard</i> ..... | 71  |
| Emil B. Sachs og »Frisindet Ungdom« II. af Opdragerinde Frk.<br><i>Louise Bjørner</i> .....        | 78  |
| Emil B. Sachs og Legepladserne af <i>Fr. Knudsen</i> .....   | 83  |
| Emil B. Sachs og Handelsmedhjælperne af <i>Peter Wraae</i> .....                                   | 84  |
| Emil B. Sachs i Norge af <i>Aagot Holtfodt</i> .....   | 86  |
| Minder og Breve af Malerinde Frk. <i>Cathinka Olsen</i> .....                                      | 88  |
| Emil B. Sachs i Amerika I. af <i>Axel Skjerne</i> .....  | 121 |
| Emil B. Sachs i Amerika II. af Fru <i>Harriet Rothe Sonne</i> .....                                | 124 |
| In Memoriam af <i>Viggo Bierring</i> .....   | 126 |
| Onkel Emil af Fru <i>Alma Heise</i> .....  | 128 |
| Emil B. Sachs' Forældre .....  | 131 |
| Digt af <i>L. C. Nielsen</i> .....   | 134 |





HASELBALCHS BOGTRYKKERI



